

P400

1990 -05- 13

'90|4

17

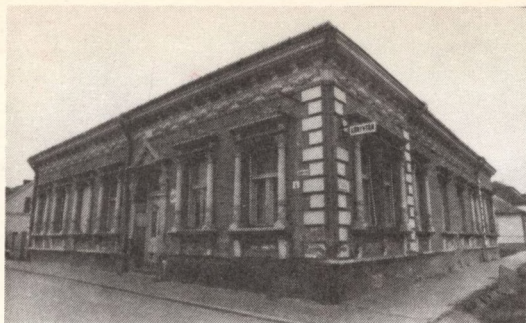

Könyvtáros

**Képek a Nagyatádi
Városi Könyvtárról
Híradásunkat lásd
a 218. oldalon
(Révész András felvételei)**

40. évfolyam, 4. szám
1990. április

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	A könyvtárügy általános pozícióvesztése	187
Gyuris György	„Mindig bimbózik valami új az ember fejében...” Tóth Béla mesél	189
Dr. Tóvári Judit	A dilettantizmus hatalomrsegítése vagy törvényesített „ejtőernyős” leszállópálya?	197
Vraukóné Lukács Iona	Könyvtár szakosok a pálya kezdetén	199
Alföldiné Dán Gabriella	A számítástechnika alkalmazása a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában (<i>Műhelykérdések</i>)	205
Czinkné Bükkösi Valéria	Valóban: miért érdektelenek a fölőspéldányjegyzékek? (<i>Visszhang</i>)	208
Dr. Paul Kaegbein	Az olvasáskutatás időszerű kérdései	209
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Kovács Lászlóné	Hol kellene gyűjteni az EK kiadványait?	213
Sinkáné Illés Livia	Öt éves a százhalombattai Barátság Művelődési Központ és Könyvtár	214
Vidra Szabó Ferenc	Könyvtár a társadalomban – társadalom a könyvtárban	216
	Lapozgató	217, 232
HOLMI		218
LÁTÓKÖR		
Dr. Szerdahelyi Péterné	„Intézmények falak nélkül”. Látogatóként az Egyesült Államokban	220
Dr. Benkő Csabáné	Könyvtár és zene. A Miskolci Új Zenei Műhely	225
Pattogató Judit	Mai magyar zene – Szegeden	227
Rubovszky Kálmán	Európa legszebb gyermek- és ifjúsági könyvei Padovában	229
A KÖNYVTÁRAK TÖRTÉNETÉBŐL		
Vértesy Miklós	Könyvtárosok vagy ejtőernyősök? Az Egyetemi Könyvtár „káderpolitikája” 1945 és 1961 között	233
Somkuti Gabriella	Apró-cseprő érdekességek a Széchenyi Könyvtár történetéből	235
Mezey László Miklós	A jubileum minősége	237
Józsa Ágnes	Péli Tamás (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	243
BILIOGRÁFIÁK		
Kertész Gyula	Sinka István bibliográfiája	244
K. Pastinszky Krisztina	Oszták-magyar folyóiratok bibliográfiája 1740-1809	245
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		247
Lapunk e számában Péli Tamás műveiből válogattunk		185

Из содержания

Judit Tóvári: Поставление у власти дилетантизма. (О вредных последствиях постановления министерства.) (197);
Ilona Vrauko-Lukács: Библиотекари в начале профессии. (Опыт Педагогического вуза г. Ниредьхаза.) (199).

From the contents

Judit Tóvári: Helping dilettantism to power. (On the consequences of a ministerial decree.) (197);
Ilona Lukács, Mrs. Vraukó: Library science graduates at the beginning of their professional carrier. (Experiences from the Nyíregyháza Teacher's Training College.) (199).

Aus dem Inhalt

Judit Tóvári: Hilfe dem Dilettantismus zur Herrschaft zu gelangen. (Über die schädlichen Ergebnisse einer Ministerialverordnung) (197);
Ilona Lukács, Frau Vraukó: Die Studenten auf dem Fachgebiet Bibliothekswissenschaft am Beginn ihrer Laufbahn. (Die Erfahrungen der Hochschule für Lehrerbildung von Nyiregyháza) (199).

Cikkeink szerzői

Alföldiné Dán Gabriella, az MKKEKK tudományos főmunkatársa; *dr. Benkő Csabáné*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Czinkné Bükkösi Valéria*, a Somogy Megyei Könyvtár osztályvezetője; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár főmunkatársa; *Józsa Ágnes* újságíró; *Kertész Gyula*, az OSZK osztályvezetője; *Kovács Lászlóné*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Mezey László Miklós*, az OSZK KMK munkatársa; *K. Pastinszky Krisztina* művészettörténész; *Rubovszky Kálmán*, a KLTE adjunktusa; *Sinkáné Illés Livia*, a százhalombattai Barátság Művelődési Központ és Könyvtár vezetője; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *dr. Szerdahelyi Péterné*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Tóth Ferencné Pattogató Judit*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *dr. Tóvári Judit*, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Vértesy Miklós*, a budapesti Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Vidra Szabó Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa; *Vraukóné Lukács Ilona*, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanársegéde

---

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1135 Budapest, Frangepán u. 50–56. II. 239. és 241.

Telefon: 111-3279; 131-0909/227, 228 m.

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9–11. Tel.: 122-1285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Németh Jenő** vezérigazgató

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (900435/20)

Petőfi Nyomda – 90/20080 Kecskemét, 1990

Felelős vezető: **Birkás Béla** vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkezelésű postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postaautóval, valamint átutalással a Postabank Rt. 219-98636, 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámmal. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

A könyvtárügy általános pozícióvesztése

Cudar idők járnak mostanság könyvtárakra és könyvtárosokra. Persze van elég baj az egész országban, bármilyen szeletét nézzük is az életnek, bármilyen foglalkozási ágat is veszünk szemügyre – de most mi csak a könyvtárügygel, a könyvtárakkal foglalkozunk.

A legnagyobb baj a pénztelenség. Ez rengeteg és sokféle hátránnyal jár. A legsúlyosabb következmény a *könyvtárak megszűnése*. Számos kis tanácsi, még több szakszervezeti könyvtárat számolnak fel, de márciusban megszűnik például a HVDSZ Központi Könyvtára is, ami már nem is olyan kicsi könyvtár. A könyvvállományt eladják, elajándékozzák, bezúzzák. Ezzel nem csupán a könyv „magánvaló” értéke megy tönkre, hanem az a sok könyvtárosi munka is, amellyel a nyomdából kijövő köteteket könyvtári használatra előkészítették. És mi lesz a szélnek eresztett könyvtárosokkal? Más könyvtárakban sincs státusz, és ötven körüli életkorban már nem egyszerű a pályamódosítás. Az egyik szakszervezeti könyvtárosnak a saját cégénél azzal a kikötéssel ajánlott eddigi tevékenységétől idegen munkát a főkönyvelő, hogy amíg a vállalat alkalmazásában áll, nem fog emelkedni a bére. Nagyon humánus eljárás. És mi lesz vajon a helyiségekkel? Közülük számos igen jó helyen fekszik. Roppant kíváncsi vagyok, hány butik, étkezde, söröző cégtáblája kerül a Könyvtár felírat helyére.

A pénztelenség másik tragikus következménye, hogy a talpon maradt könyvtárak szűkítik tevékenységi körüket, úgy is, hogy egyes szolgáltatásaikat csökkentik vagy megszüntetik, úgy is, hogy saját hasznos területüket eladják vagy bérbe adják. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár például leállította azt a két bibliobuszt, amelyek a város mintegy harminc kültereli pontján rendszeresen kölcsönöztek. Én két helyen láttam parkolni az egyik bibliobuszt, a Budagyöngye piac szomszédságában és a hűvösvölgyi buszvégállomáson. Mindannyiszor tele volt kölcsönzőkkel: alig totyogó nyugdíjasokkal és kacarászó gyerekekkel. A nyugdíjasok többségének ezután le kell

mondania a rendszeres olvasásról. Az „elhangolható” szellemi kár mellett jelentős a nemzetgazdasági (így kell most írni?) veszteség is. Ugyanis az FSZEK eladja a két buszt, melyeket nem kis költséggel alakított át speciális, könyvkölcsönzésre alkalmas haszonjárművé. Nem tartom valószínűnek, hogy olyan könyvtár veszi meg ezeket, amely bibliobuszként fogja alkalmazni. Tehát az új, „profán” tulaj kiszereleli a kölcsönzőpultot, az állványokat, és átadja őket az enyészetnek. Ugyancsak az FSZEK bérbe adja könyvtárainak olyan helyiségeit, amelyek nélkül az adott fiók még működőképes. Miért cselekszik ilyen barbár módon a vezetőség? Azért, mert ha nem ezt teszi, bezárhatja a fiókéinak egyharmadát. Mindez azért, mert a bérleti díjak sok-sok millióval emelkedtek.

A harmadik nagy baj, hogy a szűkre szabott költségvetés miatt *radikálisan csökkenteni kell az újonnan beszerzett könyvek és periodikumok számát*. Egy, az átlagnál jobban eleresztett megyei könyvtár 1988-ban a rendelkezésre álló pénzből 9700 kötetet tudott beszerezni, 1989-ben már csak 8400-at; 1987-ben 620-féle periodikum járt, közel 800 példányban, az idén már csak 366-féle, 550 példányban. Az arányok mindenütt hasonlóak. A gyarapítások elmaradásából származó károk felmérhetetlenek. És ezt hiába magyarázzák a könyvtárosok a fenntartóknak a művelődési minisztertől le egészen a falusi tanácselnökig, a válasz sokat sejtető, esetleg gunyoros mosoly és elutasító kézmozdulat.

A fizetésekkel kapcsolatos a negyedik nagy baj. A felsőbb szervek – azt se tudni pontosan ki, melyik intézmény az érdemi szerző, de körünkben, amikor a fark csóválja a kutyát, a Pénzügyminisztériumra gyanakszunk – szerint a művelődési intézményeknek, tehát a könyvtáraknak is, maguknak kell kigazdálkodniuk a kötelezően előírt 16 százalékos éves bérfeljustést. Ez azt jelenti, hogy a béremelés a társadalombiztosítási járulék leszámlálásával elviszi a bérkeretnek mintegy 25 százalékát. Mit tehet ilyenkor a könyvtárigazgató? Meg-

teheti, hogy elbocsátja a dolgozói létszám egy-negyedét, tovább csökkenti az állománygyarapításra fordított összeget, vagy beszünteti a fűtést-világítást. E lehetőségek, vagy ezek kombinációi közül választhat. Persze megynként, városonként, községenként változó a kép. Van ahol a tanács teljes egészében megadja ezt a bizonyos 16 százalékot, sőt még rá is tesz akár jabb 10 százalékot, másutt 8–10 százalékkal segítik a könyvtárat, a harmadik helyen valóban nem adnak egy fillért se.

Azzal kezdtem, hogy a legnagyobb baj a pénztelenség. A legnagyobb, de nem az egyedüli. A nagy bajok közé kell számítani a *Művelődési Minisztérium segítő jobbát* (balját?). A pénztelenség elleni univerzális gyógyírként adta ki a minisztérium a 30/1989. (XI. 19.) MM számú rendeletet, amelynek értelmében az egyes helységekben össze kell vonni a művelődési intézményeket. Egyetlen konkrét példát említünk csak. Törökszentmiklóson az alábbi intézmények összevonására kerül(ne) sor: Városi Művelődési Központ, Városi Könyvtár, Családi Iroda (esküvők, névadók, egyéb családi ünnepek szervezése), Úttörőház, Kodály Zoltán Zeneiskola (Szolnok Megyei Néplap, 1990. január 27.). Ehhez nem kellene kommentár, de *Káta Szilveszter* említett Néplap-beli cikkében *Mezei Lászlónét*, a Városi Könyvtár igazgatóját és *Kenyeri Katalint*, az OSZK KMK jogi szakértőjét is idézve olyan röviden és velősen foglalja össze a tudnivalókat, hogy egyes részleteit ideiktatom: „A gazdaságosság kérdése teljesen kizárható, hiszen világos és egyszerű a képlet: az öt intézmény fölé még ki kell nevezni egy főigazgatót, akinek a fizetése 25–30 ezer forintos bruttó bérrel máris évi 450–500 ezer forint teljesen fölösleges kiadást jelent. Akkor pedig mitől gazdaságos, hogy Törökszentmiklóson összevonják ezt az öt intézményt? Mi lesz a főigazgató szakmai kompetenciája? Egyformán el tudja dönteni, hogy a zeneiskolában hány gondnoktanárra van szükség, de ugyanakkor ért ahhoz is, hogyan kell megszervezni egy könyvtár belső rendjét?... A könyvtáraknak meghatározott rendje van, helyhez kötöttek, s ezt megbolygatni semmiképpen nem szabad. Az ország egész területén szerzett tapasztalataim azt is bizonyítják, hogy ha az integrált intézmények főigazgatója nem népművelő, akkor is a művelődési ház programjait tartja fontosnak, hiszen az látványosabb. A könyvtárak az önművelés lehetőségét szolgálják. Magyarországon viszont, mint tudjuk, soha nem volt

becsülete annak a tudásnak, amit önműveléssel lehet elsajátítani... A gazdaságosságra való hivatkozás pedig egyszerűen nevetséges, sőt nem igaz állításon alapul. Itt egyszerűen arról van szó, hogy a kormány a tanácsokkal összefogva új állásokat igyekszik teremteni a pártból kikerülő funkcionáriusoknak, vagy a leépülő tanácsi apparátusból kikerülő vezetőknek. Ez pedig ismét a nép megkárosítása, hiszen teljesen fölösleges új állásokat teremteni ott, ahol semmi szükség rá.”

Akad persze más minisztériumi akció is a könyvtárak megsegítésére. *Könyvek az iskoláknak* hirdeti egy cikk címe a *Köznevelés* – rövidesen új címen az MM hivatalos lapja lesz – idei február 9-ei számában. Beleolvasva megtudjuk, hogy „Februárban és márciusban az általános és középiskolák könyvtáraiba könyvküldemény érkezik az Akadémiai Kiadóból, a Művelődési Minisztérium akciója keretében.” Végre! kiálthat fel az az iskolai könyvtáros, aki a jelenlegi művelődési miniszter tavaly őszi lelkesítő programbeszédét (*Könyvtáros*, 1989/11. sz.) olvasva már nagyon várta az ígéretek betartását. Nos, hát itt van. A cikkből megtudhatjuk, hogy a művelődési miniszter egy háromlépcsős akciósorozatot indított el az iskolai könyvtárak megsegítésére. Lássuk hát az első lépcsőt (a többi még bizonytalan, mint a kutya vacsorája). „Első lépésként a múlt évi dotáció maradákból – ez 2,5 millió forint – minden iskola két-két példányban ingyen megkapta az *Akadémiai Kislexikon* első kötetét.” Ehhez járult még a *Magyar történelmi fogalomtár* című kétkötetes Gondolat-kiadvány, a cikkből nem kivehető kedvezmény alapján. Ez aztán hatalmas segítség: két könyv, pontosabban másfél. Tavaly csak az általános iskolák könyvtárai kerekén 43 millió forintot költöttek állománygyarapításra, s minthogy az idei keretük sem magasabb számszerűen, hát legalább 30 százalékkal csökken a vásárlókeretük értéke. Ezt kívánja kompenzálni az a két és fél millió, amelyből nem jön ki még az említett másfél könyv ára sem, az ugyanis pontosan (ha jól számoltam) 2 791 990 forint.

Hát így állunk az Úr színe előtt az áprilisi lapzártá napján, február 28-án.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját ... Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza.

„Mindig bimbózik valami új az ember fejében...”

*Tóth Béla, a szegedi Somogyi Könyvtár
nyugalomba vonult igazgatója mesél*

Az első könyv, amit olvasni kezdtem, persze az olvasókönyv volt. Körülbelül akkor teljesedett ki *Móra Ferenc*nek az a hat osztályra szóló *Betűország virágoskertje*, amely az első osztálytól a hatodikig mindenféle olvasmánnyal szolgált. Én hallatlanul élveztem, borzasztó jóízűnek, a szám, a guszтусom szerint valónak tartottam, mint az anyám sütötte kenyeret. És tudtam is kívülről a kis versikéit. De volt abban minden, mint a koldus tarisznyájában, most olvasva látom, hogy mennyire a gyerekészre volt alapozva. De hát ezt ne tekintjük könyvnek! Ami az első könyv volt...?

Volt egy istenáldotta ember Dombiratoson, a községi főjegyző, *Almássi János*nak hívták. Másutt is megemlékeztem már az öregről, mert nagyon kedveltem. De nemcsak a gyerekek, a lakosság is nagyon szerette. No, ikergyerekei voltak neki, a Margit meg a Jancsi. Sülve-főve együtt voltam a gyerekeivel, hisz jó szomszédok voltunk. Óvodába már együtt jártunk, az iskolába is. Ha az ő gyerekei találtak átjönni akkor, amikor mi ettünk, azok úgy ettek ott, mint otthon, és én is önáluk. Csak

náluk jobb volt a kaja. No elég az hozzá, hogy iskolai szünet volt, egy nagy lecengélő pangás. Az ő gyerekei talán rokoni alapon nyaraltak valahol, az öregnek rengeteg ideje volt, sokat állt a község háza nyáron nyitott ablakába. Nekem akkor az az épület borzasztó magasnak tűnt. A szobája ablaka a ház sarkán volt, és itt volt az az ártézi kút is, aminek apám a vizét itta. Az történt velem egyszer, amikor megyek vizért, hogy ott áll a főjegyző az ablakban és néz csak a vakvilágba. Persze köszönés, hát azt mondja: „Gyere már be!” Bemegyek, nem volt idegen, mert a gyerekeivel is bejáratos voltam oda, bár nem volt játszótér az ő hivatala. Elővett egy vaskos könyvet és ideadta: „Van időd olvasni, szeretsz is, olvasd ezt el, aztán majd elmondod mi van benne!”

A Pál utcai fiúk volt, egy már olvasott könyv, látszott rajta, hogy használták, hisz egy vaskos fűzött kötet volt. Elkezdtem én, abban a pillanatban elkezdtem olvasni, de az első oldalakon nem „gyere be”, szóval nem tudott megpendíteni se. Szépen letettem a könyvet, el is felejtkeztem róla. Eltelt néhány nap, megint néz ki az ablakon: „Na hol tartasz?” – „Sehol.” – „Te, én meghúzom a füled!”

De én annyira nem bírtam olvasni, hogy inkább elmentem egy másik kútra vizért, csak hogy ne kérhesse számon. Vittem is a friss vizet a háromliteres kannában, azért nem hat vagy tízliteresben, hogy mindig friss legyen. Igen ám, de apám ismerte a vizet, mindjárt azt mondta: „Az árokból merítetted te ezt a vizet?” – „Az ártézi kútról.” – „Az nem létezik, ez egy másik kútról való.” Hát csak oda kellett menni. Két tűz között voltam. Elő is vett az öreg: „Te, én meghúzom a hajad, ha el nem olvasod!” Neki kellett menni a könyvnek, míg aztán olyan jó húsz-harminc oldal után megéreztem az ízét. Hű, de milyen volt!

De otthon is voltak könyvek. Jöttek azok a

házaló zsidók, ügynökök, mutatták a mintakönyvet és részletre adták. Ha nagy sorozatot árultak és az iparosok nem bírtak meg magukban egy-egy szériával, akkor összefogódkodtak. Az uradalmi iparosok összeálltak hatannyolcan, és megrendelték mondjuk *Lev Nyikolajevics Tolsztojn*nak huszonvalahány kötetét. Emlékszem, a Singer és Wolfner kiadása volt. Mindenki mindent megolvastott és akkor gyufát húzva fölosztották a köteteket. Az összetartozókat persze nem törték el. Máig is megvan nekem nagyon jó állapotban. Így jutottam például *Victor Hugó*hoz. Rákaptam, amikor harmadikos vagy negyedikes lehettem A nevető emberre – döbbenetes hatással volt rám, talán a gyermekszereplők miatt.

Igazándiból mondom, hogy napi tizenhat óras munka után sem aludt el úgy a család, hogy betű ne érje elfáradt szemünket. A szüleim igazában azzal oltottak be, hogy amikor olvastak, úgy le tudtak buggyanni a könyvben, mintha egy külön világ kapuján átmentek volna. Anyám is. Néha elfeledve, hogy mit csinál, szóltam hozzá és alig tudtam visszabüvölni abba a világba, ahol én vagyok, mert ő átment egy másikba. Én még nem tudtam olvasni, nekik meg külön útlevelük van... Nem irigykedtem talán rájuk, hanem azt a módot óhajtottam megnyerni, amivel ők élni tudtak.

De nem voltak ők ebben egyedüliek, a falusiak közül is sok nagyon olvasó ember volt, jó olvasó emberek voltak. Mint ahogy volt olyan analfabéta, aki felnőtt korában tanult meg írni és olvasni. És nem szégyellték akkor az emberek, hogy ők analfabéta tanfolyamra járnak. Olyan boldogok voltak! Bajszos, ősz, öreg emberek szinte táncoltak örömeükben. Hogy el tudták olvasni mi van a borbély ajtaja fölé írva. Csinálták is a tanítók minden télen az analfabéta tanfolyamot.

Könyvekről, könyvtárakról

Az iskolában már a harmadik osztálytól kezdve minden osztálynak volt egy-egy piri-nyó kis szekrénykönyvtára. Nem gyerekeknek szánt irodalom volt benne, hanem mindenféle salabakter dolgok, olyan falujavító olvasmányok, mint brosúra a selyemhernyó-tenyésztésről vagy a kosárkötésről. Az akkori értelemben vett népművelési anyagokat hordták össze. Én mindet megnéztem, mert a többségükben szerszámok is le voltak rajzolva. Az meg borzasztóan érdekelt. A nagyapámat gyilkol-

tam vele, mert apámat nem lehetett rávenni, hogy csináljon nekem olyan szűrő árat. Még külön Bacsához is elmentem és ő aztán olyan nyelet csinált, hogy na. De hogy minek kellett nekem az...? Hiszen nem kötöttem én fűzfakosarat. De a méhészeti szakmunkák is érdekelték. Aztán volt egy szerény kiállítású természettudományi folyóirat, a címe már nem jut az eszembe, amiben nagyon izgalmas dolgokat találtam. Mit tudom én, leírást a hangyák életéről... Ezeket nagyon nagy kedvvel nézegettem.

Szépirodalom nemigen volt. Talán minden osztály könyvtárában egy-egy *Arany-* és *Petőfi-válogatás*, jó vastag válogatások. *Móriczot*, *Adyt* nem ismertük. Irodalom inkább az iparosok és kereskedők könyvtárában volt. Így jutottam hozzá például egy *Krúdy*-meséskönyvhöz. De sok silányság volt a kínálatban. Szerzőkre már nem emlékszem, de a lánytestvéremnek hozott ki apám onnan, egyre vélek-szem, *Aranyos leányszív* volt a címe. Ilyen szívfacsaró, émelyítő dolgok voltak, ami kimondottan gyerekeknek készült. Igazán jóízűvel nem találkoztam. Hanem *Vörösmartyt* az uradalom könyvtárából ismertem meg.

Apámék sülve-főve az uradalmi kastélyt reparálták, meg bővítették, alakították, aztán mint kőlök én mindig ott voltam. De nagyon rám volt parancsolva: „Nehogy lopj, az anyád istenit!” Amúgy nem voltam különösebben lopós, de a gyerek csak olyan, mint a szarka, ami fényes, meg ami neki tetszik, azt szívesen elsinkófalja. Gyönyörű dohányzójuk volt, olyan asztalokkal, amikbe – mint a kagyló – bele volt mélyesztve dió meg gyökér szinfnérből: a hamutartó. És ilyen szivarvágók meg mindenféle szutyakoló szerszámok, de gyönyörűek, nagyon kíváncsok. Láta apám a szemem járását: „Nehogy zsebre tégy egyet is te, mert olyat kapsz, hogy attól koldulsz!” De a könyvtártól nem tiltott el. Mennyezetig érő polcok tele könyvvel, bár zömivel idegen, főleg német nyelvűek voltak. Olyan három-négy nemzedéken keresztül halmozódtak a könyvek, a zsidó Roth dohánykertészről, akinek a családja református Ráth lett, mert nem volt jó zsidónak lenni, a Csipkai testvérekig, akiknek egyike Ráth Erzsébetet vette feleségül.

Ez a könyvtár virágjában volt az én gyerekkoromban, amikor elloptam *Darwint* németül, két kötetben. Nagyon szépen illusztrált mű volt, és én ennek egyik kötetét megtaláltam már a jegyzőnél magyarul. Ebben olvastam én a madarak szerzetkezéséről, hát ezért csaptam

meg németül is, hátha ábrában többet tudhatok meg. Engem a madarak nagyon érdekeltek, ez meg olyan aprólékosan leírta a párválasztást, én meg kölök voltam ugye. Gyönyörű volt no... Aztán ugyanonnan a *Vörösmarty* összes költeményeit is megfűjtam, de sokáig nem volt meg, mert éntőlem is ellopták. De az olvasás is olyan, mint a dohányzás: mérgezi az embert.

Aztán, hogy Szegedre kerültem, a Wirth és Rengy cégnél dolgoztam. Így aztán elkerültem a Hétvezér utcai munkásotthonba is, aminek nagyon szép könyvtára volt. A zöme ugyan ilyen lámpás könyvtár volt, Népszava-kiadvány, de úgy igyekeztek azért mindennel lépést tartani. Meg kell mondanom, nem a szépirodalom érdekelt engem akkor, hanem igen szép faipari szakkönyvtára volt. Tehát amit én hallás útján megtanultam a szakmáról, azt ott láttam leírva, például hogyan kell szárítani az anyagot. Ha így teszed, teknyős lesz, ha úgy teszed, akkor nem. Szóval amit én gyakorlatban tudtam, azt a könyv megmondta, hogy az miért van úgy. Hogy merre van a tükre a fának? Hogy hogy szabad azt gyalulni és hogy lehet, hogy nem lehet, mert azt már a gyakorlatból tudtam, hogy szála ellen ne gyaluld, mert kiszakad az egész.

Egy évig vagy másfél portyáztam én ebben a könyvtárban. Egy *Varró Vince* nevű asztalos volt a könyvtáros, aki persze pénz nélkül csinálta. Egy olvasott öreg, nagyon jóindulatú bácsika volt, aki sokat járt a kezemre. A fia aztán belgyógyász professzor lett.

Aztán persze vásároltam is könyveket. Emlékszem egyhavi fizetésemért vettem meg a Széchenyi téren a Szent Imre könyvesboltban *Szerb Antal* kétkötetes világirodalom-történetét. Nem volt annyira drága, hanem inkább a fizetésem volt kevés. Hogy miért épp ez érdekelt engem, arra elmondok egy történetet.

A szegedi alsóvárosi temető sarkán máig meglévő földszintes házban volt a híres-nevezetes Sándor-kocsmá. *Juhász Gyula* is szeretett oda járni, még verseket is hagyott a tulajdonos két lányánál kéziratban. De volt a családban egy fiú is, aki azonban olyan italos lett, hogy kitagadták. A világon mindent megivott. Kikérte a jussát, azt is elitta. A végén ilyen ácsorgó fűrészelő volt. Egy összecsukható bakkkal meg egy fűrésszel kiállt a placcra, és oda ment fűrészelni, ahol megrendelték. Így élte a szegényember sorsát. Amikor a második lány is halálos betegen fekdűt és a végét érezte, elgondolta: „Uram, Teremtőm! Nekem egy nagy vagyon van a kezemben, és senki másom

sincs, csak az az egy testvérem.” Szerették őket a fiút. Ha elment hozzájuk, adtak neki enni-inni, de velük nem lakhatott, és a vagyonhoz semmi köze nem volt. Odahívatta hát mégis a lány a halálos ágyához és megmondta neki: „Rád hagyok mindent. A temetésem is el van intézve, nem kerül az fáradságodba vagy pénzedbe. Itt vannak a betétkönyvek, itt a lakáskulcs, itt a pincekulcs.” És amikor behatolták az utolsó testvérét az alsóvárosi temetőben, onnan egyenest a szülői házhoz ment. Mindjárt a pincekulcsot markolta ki. Gyönyörűen karbantartott pince, ahogy a villanyt felgyújtotta, kétoldalt a teli hordókkal. És ő, aki száraz szemmel, a szegény ember száraz szemével élte végig azt, hogy temet, nekidőlt a pincegádornak, és sirva fakadt afölötti bánatában, hogy „Uram, Istenem! Hiszen ezt a sok jó bort én már nem bírom meginni.” Ezen keseredett el.

Így jártam én is az uradalmi könyvtárat, meg aztán a Somogyi Könyvtárat látva. Én is ennek a részegesnek a mámorában éltem, hogy ha egyet elolvasok, mire megyek vele. És akkor már annyit láttam, hogy az egész nem leszlek képes megemészteni. Mert jártak a házalók, akik megkeresték az iparoslegényeket is. Tőlük vettem meg a Cserépfalvinál megjelent *Villon*-testámentumok *Faludi*-fordítását két kötetben. Részletre adta a koma. Nagyon jámbor volt, minden hónapban odajött az asztalosműhelybe. Nem sürgetett, ha mi enyveztünk, állt ott és várta, hogy fizessünk. Filléreket törlesztettünk havonta. Nagyon kedveltem ezt a két kötetet. Ugyanó árulta *Rabelais*-t is. Ez olyan kérdést vetett föl bennem, hogy hát hová kell ezt tenni? Hát ki mondja meg? Erre kellett egy olyan iránytű, mint *Szerb Antal*. Belenéztek a *Szerb Antal*ba és az beszél róla. Nem

tudtam, hogy ez kicsoda és az megmondja, hogy ki. Ezért kellett az a kötet. És akkor nyomról nyomra megy bele az ember a sűrűjébe, és akkor azt hiszi, hogy tud valamit, és amikor még beljebb megy, kiderül, hogy semmit, az égvilágon semmit. De meg az egészet megenni nem lehet, nincs is semmi értelme, hogy megedd. Ezért is jó azt tudni, hogy mit érdemes megköstolni.

A Somogyi Könyvtárról

Már asztalos koromban volt kapcsolatom a Somogyi Könyvtárral. A háború alatt jártam oda, de dolgozni. *Csallány Dezső* volt akkor az igazgató, és a Wirth és Rengey céggel csináltatta azt a tizenkét magas, pácolt stelázsit, amire a könyvtár címtárának dobozait helyezték. Nekem kellett a helyszínen összeakasztani, szerelni azokat. Ekkor léptem először a könyvtárba. És nagyon megbámultam, hogy itt mi van. A raktárba be lehetett nézni egy rácsos ajtón keresztül, de annál tovább nem lehetett menni. Mindent a szemnek. Én a Somogyi Könyvtárból nem kölcsönöztem, de attól kezdve a hangulata bennem volt, és amikor egyetemi hallgató lettem, jobban szerettem oda járni, sőt állandó olvasója voltam a Somogyinak. Az Egyetemi Könyvtárban nem szerettem, mert ott borzasztó bakafántosak voltak a kiszolgálással. A Somogyi csendesebb volt. Nem volt olyan lükdelőzés, olyan tudományosság. Az egy kicsit engem csikart. Itt szabadosabbak voltak, egyszerűbb volt minden.

A végleges odakerülésem már szinte a véletlen műve volt. Ezt megelőzően kollégiumigazgató voltam. Így éltem meg 1956-ot is, amikor félnem kellett. A kollégiumban csak egy gondnok, meg egy portás volt velem és a négyszáz gyerek. Ők aztán épp négyszázféleképpen gondolkodtak. Úgy voltam én velük, mint a kotló, amelyik kácsát költött ki. Amikor azok vízre mennek, csak ott totyorog a vízparton, mert nem tud úszni. Pedig énnekem senkivel az égvilágon semmi bajom nem volt. *Lazúr Barna*, a szegedi nemzetőrség parancsnoka rám akarta bízni a fegyverraktárrá átminősített kollégium parancsnokságát, s amikor nem vállaltam, huszonnégy órát kaptam a gyerekek holmijainak egy szobába való összepakolására. De ezalatt meg olyan ismerőseim, barátaim kerestek meg, akik kommunista beállítottságuk miatt félték a népharagtól, s akik általam jutottak fegyverhez. Aztán a konszolidálódás után a

kollégiumot átköltöztették a jezsuita rendházból a Hősök kapuja melletti egykori DEMKE-épületbe. Itt egy irtózatos csevejde, dzsumbuj banda gyűlt össze, hogy borzasztó szenvedés volt az igazgatóság.

Ekkor került *Tari János* a városi tanács elnökhelyettesének *Biczó György* mellé. Én meg Tarival sülve-főve jóba voltam. Ő apátfalvi gyerek volt, így földiek is voltunk, közös gyökereink voltak: amikor hallgató korában meg-nősült, násznagya is voltam neki. Egyszer azt kérdi tőlem, hogy nem akarok-e elmenni a Somogyi Könyvtárba dolgozni? – „Hát minek mennék én oda?” – kérdem. „Tudományos főmunkatársnak” – válaszolja. „Mennék én örömmel, de kicsoda ez?” – Hát azt ő se tudta, csak illetékes helyen, a minisztériumban közölték vele, hogy erre van lehetőség. Mire én megkértem: „Koma, a te kezdedben van az országos telefon, érdeklődjél már, hogy mi ez, eszik-e, vagy isszák? Meg a másik, hogy hol van ilyen? Ki az, aki ezt csinálja, és majd én megkeresem és megkérdem tőle, hogy s mint?”

Egy bizonyos idő eltelte után mondja: „Megvan ám a pasi! A Szabó Ervin Könyvtárban ügyködik, *Berza Lászlónak* hívják.” No föl is utaztam Pestre, meg is találtam Berzát, mondom neki, hogy mi járatban vagyok. Nagyon jól összezemelegedtünk, félig-meddig ő is szegedinek érezte magát, mert itt végzett a tanítóképzőben. Kérdi, hogy miért érdekel a munkája. Mondom. „Apám, vállalj el, a világ legjobb dolga!” Ő akkor már belekóstolt a Budapest-gyűjtemény építése kapcsán a helyismereti kutatómunkába, és tele volt lelkesedéssel.

Aztán ilyen úton-módon kerültem oda 1958 szeptemberében helyismereti munkatársnak. De évekig nem evvel foglalkoztam, mert nem volt elég létszám. Meg a beilleszkedés sem volt könnyű. A könyvtárszakon frissen végzetek nem álltak szóba velem. Nem is vagyok könyvtáros, meg szent meggyőződésük volt, hogy nekem '56 miatt kellett eljőnnöm a kollégiumból, és ezt hirdették is. Nem a szemembe, mert semmilyen értelemben énvelem szóba nem álltak. Nem is tudtam én sokáig, hogy honnan fúj a szél, miért van ez a tartás velem szemben. Persze én végül is janicsár voltam, ezért az igazgatóm, *Bezerédy Pista* is tartott tőlem, meg kaphatta is a szemrehányást, ha énvelem a kellenél többet beszélt.

Először a kölcsönzőben dolgoztam, s ha nem voltam a pulthoz ragasztva, a polcok között

őbölyögtem, igyekeztem megismerni a könyvtárat. Az 1955-ben fölépült Tisza-parti terem még akkor nem volt bepolcozva. Csak különböző csömpölyegök voltak a padlóra pakolva. Így volt oda kupacokba öntögetve a *Szabó Imre* által 1956-ban a Somogyi Könyvtárba menekített Gorkij könyvtári állomány. Senki ahhoz hozzá nem nyúlt. Amikor voltak kis szabad időszakaim, elkezdtem ott a földön rakosgatni, mert enghem érdekelt, hogy mi van benne. A végén valahonnan ki tudtunk imádkozni rozoga vaspolcokat, hogy az anyag egy részét föl lehetett ide rakni. Olyan nagyobb életműveket, mint *Gorkijét* vagy *Puskinét*.

Azért Tari Jani se felejtett el. Egy bizonyos idő után megkérdezte, hogy csináltam-e már valamit. – „Semmit” – feleltem. Erre egy idő után elővette Bezerédyt is. Persze Pista bácsi is észnél volt, mindjárt mondta, hogy nincs elég ember, akivel ki tudna váltani a kölcsönzéstől. Akkor valami félműszakos bért nyomott oda. Így fél napom fölszabadult. Aztán adta az első fényképezőgépet is. De az első megrendelést is, hogy gyűjtsem ki a sajtóból, amit a szabadtéri játékok történetéről elő lehet kaparszni. Gyorsmásoló akkor még nem volt. Így megtanultam *Csongor Győzötől*, a múzeum igazgatóhelyettesétől fényképezni, a fényképeket kidolgozni. Nagyon jól beállított eszközei meg biztos receptjei voltak. A megtalált cikkeket lefényképeztem, majd kinagyítottam. Egész album lett belőle, ugye nagy irodalma volt a szabadtérinek.

Aztán elkezdtem fényképezni a lebontásra ítélt házsorokat is. a szabadtéri mellett az ipartörténetre vonatkozó adatokat is gyűjtöttem. A forrásjelöléseimet egy suszterkatalogusba rendeztem. Hát egyszer csak kapta Bezerédy Pista a verdiktet, hogy lejönnek a KMK-ból Sallaiék megvizsgálni, hogy én itten milyen potyára piszkolom a gyöpet. Nekem elő kellett mutatnom a produktumot. Akkor már volt vagy tizezer reprodukcióm meg fényképem. Az öreg Sallai Pista nagyon kibukott ezen, főleg az épületfotókon. Hogy miért nem a múzeum csinálja az ilyet? Miért az én dolgom ez? Hogy vesz ilyet nyakába a könyvtár? És szinte elutasító volt a nézetük. Nem azt mondom, hogy összeszidtak, de fölöslegesnek, nyikhaj-ságnak tartották, míg elteltt megint egy bizonyos idő, amikor visszakoztak. Lejött Kondorné, Sallai meg nem tudom még ki, hogy jobban utánanézték és teljesen igazunk van, ha csináljuk, mert ők azt hitték, hogy mindez benne van a lapokban és kiderült, semmi nyoma sincs

annak, hogy egész utcákat elbontanak és a lapok egy szót sem közölnek róla. Úgyhogy, ha az utókor elkezdi ezt nézni, nem fogja tudni, hogy mi is történt. Így a végeredmény az volt, hogy „csináld koma, de ne négy, hanem nyolc órában!” Sőt a KMK javaslatára a könyvtár további létszámhoz jutott.

Az igazgatói posztról

Én nem akartam igazgató lenni, meg igazgatóhelyettes sem, de így hozta a sors. Bennem már akkor az a gondolat nyüzsgött, hogy írni kell. De Bezerédy Pista egyre csak huzozálta, hogy legyen a helyettese. Talán nem elsősorban az utódlás kérdése izgatta, hiszen 1970-ben még nem volt idős ember, hanem inkább a tehermegosztás. Mert azért ha csipetenként is, de egy kis fejlődés mindig volt, egy kis létszámot mindig kaptunk. Amikor én odakerültem, még csak tizenvalahányan voltunk, amikor meg igazgatóhelyettes lettem, a negyvenhatig elmentünk. Aztán 1972 végével Kirschner Marci nyugdíjba vonult Vásárhelyen, és a megyei könyvtári funkciót Szegedre kellett hozni. Bezerédy nem vállalta a megyei könyvtárigazgatóságot, így némi huzavona után én kaptam a megbízást.

Nehéz időszak volt, de találtam abban azért örömet is, mert az ember látta, hogy csinál valamit. Az olyan volt, mint asztalosnak lenni. Hogy itt van ez a szőrös deszka, amivel ebben a pillanatban találkoztam össze, és ebből rejtek fiókú íróasztalt kell nekem büvölni. És amikor a deszka fölött kimondta a mester az igényét, akkor énelöttem megképzett, hogyan fog az kinézni. Hogy csikolábú lesz-e, meg ugye duplafenekű lesz, hogy a hátulján mit kell megnyomni ahhoz, hogy a titkos fiók így kinyíljon... Nem az elemi dolgokat, a fogazást és a többit kellett előre látni, mert az az ember kisujjában van, mint a biciklizés, hanem az igények és a lehetőségek ismeretében kellett előre elképzelni a készülő bútordarabot. Itt is: beérkezik tizenhat ember. Az átszervezés első pillanatától kell számukra a munkaföltételeket biztosítani, különben nem tudnak dolgozni. Hiába várom el tőlük, hogy jó lánglisztet öröljenek Öttömösön, Felgyón vagy Apátfalván, ha nem bírnak megfelelő eszközökkel, akkor azt nem lehet megtenni. Erre nem akart akadni pénz.

Külön gond volt a megyei könyvtár városi főntartása. A megye, amikor kiderült, hogy

Tito láncos kutyája nem ugatja meg már, vagyis Vásárhelyről Szegedre lehet és kell átköltöztetni a megye központját, úgy képzelte el, hogy mint a földhivatal vagy az adóhivatal, majd a megyei könyvtári osztály is egy hivatal lesz a megyetanácson belül. Hát ez ellen a minisztérium, Kondornéék hallatlanul fölláztak. Kitartottak azon véleményük mellett, hogy csak gyakorló könyvtárosok művelhetik a megyei hálózat módszertani irányítását. Olyan nincs, hogy majd kiürünk, és akkor a községi könyvtáros haptákba áll. Elég az hozzá, hogy ez nagy pálfordulást jelentett. Akkor a megyén ők mérgükben úgy számoltak el, hogy összeirták, amit ráköltöttek a vásárhelyi könyvtár megyei funkcióira – egy liter benzin két forint hatvan fillér, egy rizsma papír huszonkét fillér –, mindezt összeszámolták, és állítólag máig is az akkori árfolyamon teszik hozzá a városi pénzhez a mi megyei munkánk fönntartásának költségeit. Egyébként azok minket soha ki nem segítettek. Én nem irigylem a megyei levéltárat, de meg lehet nézni, hogy milyen kiadványaik vannak. Azt mi is meg tudtuk volna csinálni, azon a színvonalon, de ilyen célra sem láttunk egyetlen fillért sem tőlük. Sem nyomdára, sem papírra. Néha azt éreztem, hogy külön embereik vannak, mint a kálmágon a kolonc, hogy visszahúzza, nehogy valamire is jussunk. Én meg szuflás gyerek voltam, volt úgy, hogy még géppuskával is megfenyegettem őket. És én ezt akkor annyira a szívemből mondtam, annyira komolyan vettem, hogy máig nem felejtették el. Föl is emlegette a megyei tanácselnökhelyettes még a búcsúztatásomkor is.

De a városi vezetőkkel sem volt könnyebb. *Biczó György*, mint tanácselnök szóba se áll velünk. Be nem jött volna a könyvtárba. Akkor jött be, emlékszem rá, amikor az első jóbalétünk volt a kínaiakkal. Az tartós volt és sok delegáció járt itt. A kínaiak pedig meg voltak azért kultúrával verve annyira, hogy nem tudtak egy ilyen palota előtt úgy elmenni, hogy be ne kíváncsoztak volna. Tényleg érdekelte őket. Nohát egy ilyen kínai delegációt kísérve lépett be először *Biczó* a Közművelődési palotába. Innen ismertük meg egymást, hogy bekísérte őket. Egy másik alkalommal épp Vásárhelyen tartózkodtam, ki tudja hányadszor, amikor jött egy távirat, hogy ekkor meg akkor fogadás van a városi tanácsnál, és arra hivatalos vagyok, mert valami művészeti díjkiosztáson kapok húsz fillért. Katonáék persze elengedtek, én meg úgy mundérban, ahogy a vonatról leszáll-

tam, beálltam az ünneplendők sorába. Ugye nem volt leülés, hanem *Biczó György* mint tanácselnök jött végig és kezezett mindenkivel, ilyen udvarias diplomata módján, hogy „hogy van?“, „mi újság?“, de nem is hallgat oda, mert már megy tovább. Én azért megfogtam a kezét és mondtam neki: „*Biczó* elvtárs, ha egyszer négyszömezt találkoznánk, megmondanám...” – Megütődött: „Mi az? Ja, ha vége van az itteni munkának, jöjjön és mondja meg!” – Hát jól van, időm van, egész napra elengedtek a laktanyából, oda is megyek. „Hát mi baj van?” – kérdezte. – „Az a legnagyobb bajunk, hogy magának van egy olyan embere, aki a költségvetésünkből örökösen kihuzigálja azt a tételt, hogy állományvédelem.” „Hogy-hogy?” – kérdi ismét. – „Hát – mondom – azt nem tudom, hogy hogyan, de lerongyolódnak a könyveink. És ebből valaki kimondottan nemzeti sportot csinál, holott a legértékesebb kézikönyveink nemnek tönkre. Emiatt olyan pusztulás folyik nálunk, hogy mi a haló porunkban is megfordulunk, úgy megátkoz az utókor bennünket, amiért nem törődünk vele.” – „Hát miről van szó?” – érdeklődött. – „Be kellene kötni a könyveket.” – „Aztán mennyi kéne?” – „Százezer.”

Akkor ez viszonylag sok pénz volt, de attól kezdve ez a tétel tabu volt, bár lehet, hogy fűtésre nem adott elég pénzt. Talán az fogta meg, hogy haló porában maga is megfordul, meg én is, úgy utálnak bennünket majd, hogy a szemünk láttára megy tönkre az állomány. Dehát azt se tudta, hogy mi az állományvédelem. Én nem tudom, mit gondoltak, hogy miniket valaki puskával védelmez? Hogy arra kell nekünk ez a pénz? Úgy látszik, ezt ő se tudta. Nem azt mondom, hogy ettől a nyakamba borult, meg hogy barátok lettünk, de azért ezután már többször beszélünk. Neki nagyon nagy fönntartási voltak, hogy anarchista vagyok. Abban az időben ez volt elterjesztve rólam, ő meg be lett oltva evvel.

Papp Gyulával, a későbbi tanácselnökkel kapcsolatban az volt az elterjedt vélemény, hogy mi jó barátok vagyunk, mivelhogy földik is volnánk. Pedig én nem vagyok vele földi, mert ő dévaványai. Tehát ő eredeti Békés megyei, én meg Csanád megyei voltam. De nem is voltunk soha barátok. Amikor *Biczó György* volt a tanácselnök, *Tari János* a helyettese, *Papp Gyula* a művelődésügyi osztályt vezette. Ő is ugyanabból a végből volt vágya, mint *Biczó*. Ugyanúgy nézett énram felszemmel, mint a varjú az üres dióra: csalódottan. A varjú

dolgozik, kivágja a diót nagy munkával, azt nincs benne semmi. Mérges. Biz nem volt a mi viszonyunk felhőtlen, nagyon csúnya feszültségek voltak köztünk, mert tele volt bizalmatlansággal. Nem mondott az nekem a pofámba semmit, de ha én bementem, akkor ő a másik ajtón kiment. Lehetett tudni, hogy hány óra van.

Később aztán, úgy az árvízi évforduló, 1979 körül volt, hogy Gyula egyre szorongatottabb helyzetbe került. *Komócsin Mihály*, aki akkor megyei első titkár volt, nagyon aktívan szembefordult *Papp Gyulával*. Hol azért vették elő, hol ezért hajkurászták. Mindig volt valami kolonc a nyakába téve. Én meg erről nem akartam tudomást venni, pedig engem is figyelmeztetett Komócsin: „Vigyázzon csak maga is!” – „Mit vigyázzak, vigyázzanak maguk!”

No ezért aztán Gyula az eredeti parasztész-szel gondolkozott, hogy az ellenségem ellensége az nekem a barátom. Mert ő Komócsin saját szájából hallotta, hogy miket mond velem kapcsolatban, hogy belefojtana a vízbe... Egyébként nem tudom, hogy miért haragudott rám ennyire. Talán, hogy ellentmondtam neki.

Mert volt egy időszak, amikor állandóan hívatott raporra, Én meg csúnyákat mondtam.

Bár emlékszem, hogy a legcsúnyább kitörésemnek nem lett következménye, sőt talán épp az imponálhatott neki. Ugye ő egy nagylelkű ember volt, aki a veteránok dolgait, a család elhelyezkedését szívvel-lélekkel támogatta. Egyszer az ő ajánlatára odajött egy veterán család egy szép kis pogácsaképu leánykával, hogy azt vegyük föl próbaidőre. Hát három napon belül kiderült, hogy csipőficamos és nem tud létrára lépni, mondtam neki, hogy kített a becsület. Másnap már Komócsin maga elé rendelt. Azt mondja: „Azért nem igazi író maga, mert szívtelen, hogy ezeket az embereket maga nem veszi semmibe, ha már nyomorék, akkor nem kell. Vegye tudomásul, hogy a társadalomnak ezeket el kell tartani!” – „Persze, tudomásul is veszem, ha én volnék a társadalom, tejbe-vajba fűröszténém őket, de mi egy megnyomorított könyvtár vagyunk. Ha én csupa invalidussal töltöttem meg, akkor írjuk ki, hogy ez az invalidusok laktanyája és hordjuk az ágytálat, de akkor ne kívánja – maga kívánja a leghamarább –, hogy ezt, meg azt, de azonnal adjuk elő. Különben is a társadalomhoz képest a mi létszámunkban a rokkantak aránya megvan.” – „Hogyhogy?” – „Van félkarú emberem, van féllábú emberem, van félszemű, aki szívbeteget. Féleszűnek meg ott vagyok én.” – Azt mondja erre: „Maga viccel.” – De erre már aztán kitört belőlem a hatelemi. Valamikor, a Hétvezér utcai munkásterthonban még tegeződünk. Most a bennem levő kanász visszaváltott erre. „De b... rátok az Isten a temetőkaput! Hát vagyok én olyan nagyszívű legény, mint te! Mit gondolsz, ha én nyomorékokkal szedem tele a könyvtárat, mit fogunk mi ott csinálni? Te vagy a főnök, gondoskodj ezekről az emberekről! Ne az én nyakamba varrd! Én szánom őket, ha volna rá lehetőségem el is tartanám...” És így tovább. És erre nem mondta, hogy kifelé, hogy kikérem magamnak ezt a hangot. Szinte meghunyászkodott: „Jó. Akkor ez az én gondom, ugye?” – „Igen, a tiéd.” – Ezzel jöttem el. Csak nem vettem oda a nagylányt. Mégis, legközelebb, amikor találkoztunk, úgy tett, mintha mi se történt volna.

Szóval nem mindig fekete-fehérben játszódtak le ezek a dolgok, hogy vagy bezárom, vagy nem. Most Fofoszék azt mondják, hogy lépjek én be közéjük. Én miért lépjek be a Politikai Foglyok Országos Szövetségébe? Engem nem üldöztek politikailag, én nem voltam üldözött.

Én azt a sorsot éltem, amit a milliók. A milliók is megkapták ezeket a pofonokat, hát akkor én hová szövetkezzem?

Ilyen volt igazgatónak lenni. Bár ezt megélték más könyvtárigazgatók is. Az igazgatói értekezleteken is csak ki-ki-buggyant egyikből is, másikból is a baj. Az igazgatótársak közül fele-fele arányban voltak, akik elfogadtak, barátságukba vettek, és voltak, akik majdhogynem semmibe vettek. Az igazi szakemberek szemében én soha nem voltam szakember. Inkább csak azért voltam sikeres, mert nagy dumám volt, jó kapcsolatteremtő erőim vannak. Ennyi, amit elismertek. De annak is jaj, akit mindenki szeret!

Én tudom malomasztalos koromból, hogy elérhetsz olyan eredményeket, mint megcsinálsz egy lánglisztet öröklő, négy bokorköre járó műmalmot. De évek telnek, megy a malom, mint az istennyila, egyre jobban tudja, mint a jó hegedű a maga dolgát, minél jobban be van hegedülve, annál jobban szól. De eleinte csak úgy elcsipkednek az eredményeidből. Itt is levesznek egy kicsit, amott is, és egyszer azt se tudják, hogy neked közöd volt ahhoz. Énbennem ez csalódást csak azért nem okoz, mert nincsenek is hiú hiedelmek bennem. Az új könyvtár fölépítését is úgy teszem magamban a helyére, hogy nem piszkoltam potyára a gyepet. Nem szégyenlem, hogy elkészült. Mert sok keserűséggel, de nagy élvezettel is járt. Nagy élvezet volt elcsábítani azokat az okosokat, akiknek a belátásán múltott. Mert hogyha Komócsin keresztbe teszi igaziból a lábát, hát itt az Isten meg nem mozdít semmit. Én őt nem úgy tudtam meggyőzni, hogy elmondtam, mennyire fontos a világon a könyvtár. Ővele ezt nem lehetett, úgy kellett óvatosan becserkészni. Hát ezt nem szégyenlem.

A nyugdíjasságról

Ha mostanság megkérdezik, hogy mi van velem, azt felelem, hogy inkább ki? Csak az Úristen. Mert eddig legalább azt mondhattam, hogy az Isten meg a párt, de mára a párt már eltűnt. De azért épp most írom harmadszorra a Törököket. Valami regényes korrajzféle a törökkorból. De igazában nem a műfaja a fontos, hanem az, hogy van, s nem az, hogy hová lehet skatulyázni. Aztán a szegedi JATE kiadó, az ungvári és az újvidéki összefogott és megrendelték a Tiszajárást. Ez természetesen

sokkal bővebb lesz, mint ami 1980 januárja és 1987 márciusa között megjelent a *Tiszatájban*. Emellett persze mindig bimbózik valami új az ember fejében. Nem is író az, aki kifogyna a témákból. Nincs annyi könyv, amiben meg lehetne írni azt a sokat, ami az emberfiában moccanog.

Karpaszományos libapásztor koromban, amikor három lúd, két tojó meg egy gúnár őrizője voltam, történt a különleges eset Korpa Pista bácsi tehenével, a Bimbóval. Pista bácsi igen népszerű volt a magamfajta libapásztorok körében, gyakran volt igazlátó, gyermeki torzsalkodásaink igazságtevője.

Olyan pöcsikés idő volt, amikor nagyon csipnek a legyek. Szegény Bimbót is úgy összemarták, hogy szinte megvadult, és amikor Korpa bácsi a reggeli legeltetés végén fölszedte a pányvát, Kamrás felé kezdett szaladni a jószág, a Zsíros-tanya irányába, maga után vonszolva a földön Pista bácsit, a pányva végén. No egy napig nem is láttuk, majd csak másnap este jelent meg a póruljárt gazda a tehénnel. Korpa bácsi összekaristolta arcát látva megkérdeztük: „Megverte-é a bolondságáért? – „Nem verhetöm mög, mer’ nagytöhetőségű ez a tehén. Önni, inni is adok neki, de nem szólok hozzá” – volt a felelet.

De Bimbó ezt a szótlanyságot annyira zokon vette, hogy napokig nem evett, nem ivott, már borzolódott a szőre. Csak akkor jött helyre, amikor Pista bácsi újrakezdte a beszélőviszonyt.

Hát ezt kell majd közelesen szálába szedve papírra vetnem. Talán egy karcolat lesz, ki tudja. Aztán, ha tavaszodik, a tápai hétvégi házon el kell végezni a tetőszigetelést, meg a bútorozást. Tavaly akartam még, de elverte, hogy az őszön följajánlották a vezetékes ivóvíz bekapcsolását. Árkot kellett ásni, gödröt betonozni a vízmérőnek. Meg sok időmet vette el a könyvtárból való kiköltözés is. Otthon a pincében igyekeztem egy asztalosműhelyt készíltani, és a gépek elhelyezése, beállítása sem ment máról holnapra. De most már csak jóízűeket kell dolgozni benne.

Melyhez egykori munkatársai, barátai és saját nevében is jó egészséget kíván, aki a Csongrád Megyei Könyvtár 1989. november 30-án nyugalomba vonult igazgatóját meséltette:

Gyuris György

A dilettantizmus hatalomrसेgítése vagy törvényesített „ejtőernyős” leszállópálya?

Azon tünődöm már jó egy hete, hogy felzaklattott politikai életünkben vajon hol a szakmai bizalom határa? Meddig terjed tűrőképességünk és meddig tudjuk megőrizni hitünket saját szakmánk, szaktudásunk becsületében?

Ekkor irányította ugyanis figyelmemet a Törökszentmiklósi Városi Könyvtár esete a 30/1989. (XI. 19.) MM sz. rendeletre, amely – úgy általában – megengedi, vagyis a helyi hatalom döntésére bízza a tanácsi közművelődési intézmények összevonását, sőt azt sem zárja ki, hogy közművelődési intézményt vonjanak össze nem közművelődési intézménnyel, egyetlen kritérium, hogy valamennyi tanácsi fenntartású legyen. Olvasván a rendeletet előbb elcsodálkoztam, aztán felháborodtam, végül – elérkezvén az utolsó passzushoz, amelyre később még külön is visszatérek – azt gondoltam, hogy mindaz, ami már jó egy éve reform címén folyik, és amiben eddig teljes szívemből hittem, és amiről eddig úgy gondoltam, hogy igen, ezért érdemes valamit tenni, most hirtelen összeomlik és kezdődhet előlről a szélmalomharc.

Egy rendelet és káros következményei

Miről is van szó tulajdonképpen? Született egy mindössze 15 paragrafusból álló, szakmai szempontból kellőképpen át nem gondolt miniszteri rendelet, amely – nem kétlem, hogy jó szándékú bizalommal a helyi tanácsi vezetés hozzáértése iránt – nagyobb települések intézményeinél alkalmazva tökéletesen alkalmas arra, hogy ellentéteket szítson a bevétellel rendelkező és nem rendelkező intézmények között, kockára téve azok szakmai tevékenységét.

Az összevonás indoka többnyire a gazdaságosság álarcja mögé rejtőző felelősségáthárítás. Az köztudott, hogy talán nincs is olyan terület az államilag fenntartott intézményeknek,

amely ne küzdene a gazdasági csőd rémével. A rendelet most egy huszárvágással megoldani látszik e kérdést, hiszen ha összevonják a bevételt termelő és a bevételt nem, vagy csak alig termelő intézményeket, akkor majd a „gazdagabb” testvér eltartja a szegényebbet. No persze ezt így nyíltan kimondani vagy netalántán még le is írni nem szokás, de az indíték nyilvánvaló. Amit ki lehet mondani, az a „közművelődés” bűvös szava. Milyen egyszerű: *közművelődési* intézményeket vonnak össze, aminek fogalmkörébe a könyvtár éppúgy beletartozik, mint az úttörőház, a művelődési ház, de mivel a rendelet lehetővé teszi, biztos, ami biztos, hozzácsapható még a családsegítő iroda (települése válogatja, hol hogyan nevezik), a zeneiskola és még a jó ég tudja felsorolni a kifogyhatatlan helyi ötleteket. Csupán arról feledkeznek meg, hogy a közművelődés oly sokrétű tevékenység, hogy ellátására külön szakmák jöttek létre, különböző működési feltételeket igénylő intézményhálózatot feltételezve. E munkák tartalmában, módszertanában, ismeretanyagában oly kevés a valóban közös vonás, hogy ha ezeket figyelmen kívül hagyva, összevonják a működés szervezeti kereteit, az uniformizálás a legtöbb „részrtvevő” számára a biztos sorvadást jelenti. A siker reményében összevonni csak azonos tevékenységet végző intézményeket lehetne. A rendelet értelmében összevonható intézmények munkájában lehetnek – sőt vannak is – kapcsolódási pontok, amelyek kiinduló pontjai lehetnek az együttműködésnek, aminek viszont előfeltétele a közös érdekelttség, de csakis a *szakmai érdekelttség*. Ehhez azonban nem kell azokat összevonni. (Vagy nem voltak eléggé tanulságosak az elmúlt évtizedek tsz-összevonásai? A veszteséges tsz-ek ettől még nem termeltek nyereséget, viszont a jól működőket sikerült tönkretenni.)

A kultúra támogatása mindig állami feladat volt és az is marad. Ezt a fenntartó nem hárít-

hatja át egyetlen intézményre sem azzal, hogy tartsa az el a többbit. Az intézményi összevonás pedig kimondatlanul is ezt a célt szolgálja, és igen alkalmas az oszd meg és uralkodj elvének érvényre juttatására. Örökös melegágya lesz a helyi torzalkodásoknak, így az energia ezek elhárítására és nem a szakmai feladatok színvonalának emelésére fog szétszóródni. (Mennyivel célszerűbb volna a bevételt meghagyni ott, ahol megtermelték, hogy azok használhassák fel saját tevékenységük erősítésére.)

Új alkotmányunk elismeri a vállalkozás szabadságát (amihez viszont intézményi önállóság szükséges). Engedjék tehát vállalkozni a könyvtárakat, akkor itt is lesz bevétel! Csak egy pár ötlet: könyvkötészet, kiadványelőállítás, differenciált kölcsönzési, használati és szolgáltatási díj (ez utóbbi tekintetében elég szélesek a lehetőségek). Nem „népművelősdit” kell a könyvtáraknak játszaniuk, hogy bevételhez jussanak, hanem olyan szolgáltatásokat nyújtani, amelyek a könyv- és információs szakmából erednek, és amelyeket más nem fog helyettük elvégezni, mert legfeljebb dilettáns lehet e szakmában. (A cipészt sem lehet ruhavarrásra kényszeríteni, mert annak mindkét szakma – s főleg a „késztermék” – kárát látja!) Összevont intézmény esetén mindig fennáll annak a veszélye, hogy szakképzettségtől függetlenül azt a munkakört kell ellátnia – még ha ideig-óráig is –, ahol éppen hiány van.

Kiskapuk az igazgatóknak

Elég sok a hézag, az ún. kiskapu az említett rendeletben. Hogy csak egyet említsek: az intézmények összevonásakor a dolgozók közösségét véleményezési jog illeti meg. Ez aztán a szakmai véleménynyilvánítás csúcsa! De mi történik akkor, ha a dolgozók úgy ítélik meg a helyzetet – végül is az ő bőrükre is megy a játék –, hogy mégsem lesz ám olyan jó az intézmény-összevonósi játék? Akkor mi történik? Valószínűleg az, amit a felügyeleti szerv már ügyis előre eldöntött.

A rendelet értelmében igazgatói megbízást kaphat, aki a felsőfokú végzettségen kívül „a képesítési előírásban meghatározott egyéb feltételekkel rendelkezik”. Az összevont intézmények oly eltérő szakmai képesítést igényelnek, hogy azok összességével egyetlen igazgatójelölt sem fog rendelkezni. Valószínűleg el fogják tehát fogadni szakképesítésnek az összevont intézmények *valamelyike* számára előírt

képesítést. Ennek viszont felmérhetetlenül nagy a veszélye, hiszen az igazgatónak *döntési* joga van személyi kérdésekben, és a munka tervezésének és szervezésének területén is, valamint ő képviseli az intézményt a legszámbottevőbb fórumokon. Igaz, hogy lesz mellette egy intézményvezetőkből – tehát a saját szakterületükön szakemberekből – álló igazgatótanács, de az csak véleményező joggal bír, vagyis az igazgató nem köteles azt döntéseinél figyelembe venni. Ennek óriási a szakmai veszélye valamennyi intézmény munkájára nézve. A jövőben igazgató részéről viszont jókora bátorság kell ahhoz, hogy olyan terület munkájáról döntsön, amelyhez nem ért, és olyan szakterületet képviseljen különféle fórumok előtt, amelynek belső szakmai követelményeivel nem lehet tisztában.

Az elmúlt negyven évben arról volt szó, hogy a kultúra nem áru. Ezzel lehet egyetérténi, lehet vitatni, az azonban tény, hogy ezek a kijelentések nem voltak többek hangzatos, minden tartalmat nélkülöző szólamoknál, hiszen más termék sem volt áru, mert nem voltak piaci viszonyok a vállalkozás lehetetlensége miatt. Ahol nincs piac, nincs vállalkozás, ott a nyomtatott szó erejére és az *abból* fakadó információra sincs szükség, sőt egyenesen üldözendő, veszedelmes tevékenységnek számít. Így lettek a könyvtárak mint az információ alapisztványai valójában csupán megtűrt, ám annál ékebb szavakkal támogatott keretei az ismeretszerzésnek.

Azt szükségtelen e körben részletesebben kifejtetni, hogy a könyvtárak ma már nem csupán a könyvek tárházai, még a kis közművelődési könyvtárak sem, hiszen a folyóiratoktól a szabadalmakig, a diafilmekről a hanglemezekig a legszélesebb körből gyűjtik az információhordozókat. A könyvtárosok pedig, akiknek tevékenysége a közműveltség és a tudomány terjesztésében, megváltozott viszonyaink között remélhetőleg egyre nagyobb lesz, az információk technikák birtokosai. Munkájukat nem tervezheti más, csak aki érti a szakmát! Nem dönthet munkatársak alkalmazásáról csak az, aki tisztában van a szakmai követelményekkel!

A rendelet a szakalkalmazotti értekezletnek *egyetértési jogot* biztosít az igazgató megbízásához, *de!!* – és most következik a rendelet utolsó szakasza – az első három évben pályázat mellőzésevel kell az igazgatót kinevezni, az igazgatótanács megbízását pedig, a határozatlan időre szóló munkaszerződés *egyoldalú* módosításával, 3 éves, határozott időre szóló megbízással

átalakítani. Ez utóbbi kitételnek törvényes vagy nem törvényes voltát most nem kívánom firtatni, viszont kíváncsi volnék rá, vajon honnan fog az összevont intézmények élére potytyanni egy szuperhozzáértő ember, ha nem írnak ki pályázatot? A szakalkalmazotti értekezlet egyetértési jogát – ha a *helyzet* úgy kívánja – félre lehet tenni és ezt még jogszabályban is rögzíteni lehet? Ha ez előfordulhat, akkor bármi megtörténhet!

Az integrált intézmények munkájának összehangolására az igazgató mellé egy döntési joggal nem rendelkező igazgatótanácsot, egy szakértői testületet és egy meglehetősen homályos feladatkörű vezetői testületet rendel, vagy megengedi annak létrehozását. Ezáltal életre hív egy minden komoly szakmai munkát elnyelő hatalmas bürokratikus apparátust, amelybe el lehet helyezni majd a másutt fölöslegessé vált munkatársakat, és amelynek az lesz

a feladata, hogy összehangolja az összehangolhatatlant. Az intézményvezetők ahelyett, hogy saját intézményeik szakmai munkájának fel lendítésével foglalkoznának, energiájuk nagy részét majd az állandóan újratermelődő konfliktusok kivédésére fogják pazarolni.

Szakmai szempontból érthetetlen a rendelet kibocsátása, hiszen évtizedes tapasztalat állhatott (volna) a jogszabályalkotók rendelkezésére, ami azt bizonyítja, hogy a már korábban létrehozott hasonló összevonások a legtöbb helyen csődöt mondtak. Elképzelhető viszont az integráció a kistélepüléseken, ahol nincs is más racionális megoldás, viszont a helyi sajátosságokat a mégoly apró helyeken sem lehet figyelmen kívül hagyni, és különösen nincs szükség akkora bürokratikus apparátusra, mint amelyet a rendelet megenged.

Dr. Tóvári Judit

Könyvtár szakosok a pálya kezdetén

Nyíregyházán 1962-ben indult meg az általános iskolai tanárképzés. Elsősorban azzal a céllal, hogy az ország keleti részét ellássa képe-sített pedagógusokkal. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola fokozatosan vált az ország egyik nagy felsőoktatási intézményévé. Jó évtizedes fennállása után vállalkozott arra,

hogy ne csupán pedagógusokat, hanem köz-művelődési szakembereket is képezzen. Így került sor a népművelés és a könyvtár szak beindítására. Könyvtárosképzés 1975 óta folyik az intézményben, amely viszonylag rövid története során sok változást ért meg, s fejlődött napjainkig.

Az első tanévben – 1975/76 – biológiával és énekkal párosítva indult a szak nappali tagozaton, valamint kezdettől fogva folyik a tanító szakosok szakkollégiumi képzése. A következő tanévtől – 1976/77 – ugyanezekkel a szakpárokkal megindult a képzés levelező tagozaton. Újabb egy év múlva ismét bővült a képzési formák köre, tudniillik megkezdődött az egy szakos kiegészítő képzés azok számára, akik már rendelkeztek valamilyen felsőfokú képesítéssel. 1978-tól a szombathelyi főiskolán is indult magyar–könyvtár szak nappali és levelező tagozaton is, viszont megszűnt a biológia–könyvtár és az ének–könyvtár szakos képzés. Az előbbi csak átmenetileg.

Az elkövetkező évektől – igaz csak levelező tagozaton is, viszont megszűnt a biológiai–rajz–könyvtár szakot is. Ezzel a szakpárral ma is csak levelező képzésben vehetnek részt a hallgatók (1–2 fő kivételével). 1984-től ismét bővült a könyvtár mellé felvehető szakok köre, mégpedig egy nyelvszakkal, az oroszsal, s 1986-ban ismét meghirdetik a biológia–könyvtár szakot nappali és levelező tagozaton egyaránt.

A földrajz, biológia és orosz szakpárosítás beindításával javítható lenne a természettudományos végzettségük és az idegen nyelvet tudók aránya a könyvtáros szakmában. Igazán elégedettek – a választható szakpárokat tekintve – akkor lehetnénk, ha a könyvtár mellé felvehető szakok között szerepelhetne valamelyik, már a főiskolán is oktatott nyugati nyelv (angol, német, francia).

Tíz év végzettjei

Jelen írásomban arra törekszem, hogy valamiféle összegzést végezzek arra vonatkozóan, hogy az elmúlt tíz évben, könyvtár–bármilyen szakon végzetek milyen indítékok alapján kerültek az adott szakra, milyen módosulások történtek a választott szakokat illetően, mi jellemezte a végzés utáni elhelyezkedésüket, beilleszkedésüket. Továbbá, hogy miként kapcsolódtak be a közéleti munkába, hogyan értékelik helyüket, szerepüket a társadalomban.

Igaz, ebben az évben tizenegyedik alkalommal vehették kézbe diplomájukat a könyvtár szakosok, de ők még csak terveikről tudtak beszámolni, ők a „jövőkép”.

A végzett hallgatók megkérdezése kérdőíves formában történt. A szociológiai módszereket ismerve, tudjuk, hogy nagyon kevés esetben

lehet ezt a módszert teljes körben alkalmazni. Így én azokat választottam ki, akik mind a négy évet nappali tagozaton végezték. Kivételt tettem azokkal, akik az utolsó félévet már levelező tagozaton fejezték be. (Számuk nagyon csekély, évente 1–2 fő.) A levelező hallgatókat két okból hagytam ki a felmérésből. Az egyik, hogy ebben az oktatási formában résztvevőknek csak kis hányada az, aki a nappali tagozathoz szükséges pontszámot sem érve el kezdi meg tanulmányait. Sokan azért jelentkeznek eleve levelező tagozatra, mert érettségi után valamilyen véletlen folytán könyvtárban vagy képesítés nélküli nevelőként helyezkedtek el; azokról nem is beszélve, akik, mind a pedagógus, mind a könyvtáros pályától távollevő munkaterületen dolgoznak (könyvelő, apparátusi munkatárs, személyzetis, utazási iroda munkatársa, gondnok stb.), csak szükségük van „valamilyen” diplomára. A másik ok, hogy a végzetek nagy száma, majd az ország legkülönbözőbb területeire való szétszóródása még inkább bizonytalanná tette volna a kérdőívek visszaérkezését. Még így, az alig másfélszáz nappali tagozaton végzett hallgatónak is csupán 50 százalékától érkezett az vissza (valamennyi értékelhető). A megkérdezettek másik felétől vagy semmilyen jelzés nem jött, vagy lakhelyváltozás miatt nem érte el őket a levél. A kérdőíveket értékelve arra a következtetésre jutottam, hogy a kép a hiányok ellenére sem lesz torz.

A nyolcvankét beérkezett kérdőív jelentős részét (68) magyar–könyvtár szakon végzetek küldték vissza. Ennek egyértelmű magyarázata, hogy ezen a szakpáron folyik a leghosszabb ideje képzés. A szakpár megválasztásánál a válaszadóknak alig egyharmadánál volt elsődleges szempont, hogy a könyvtár szakot válassza. Ők elsősorban azért döntöttek így, mert gyakori könyvtárlátogatók lévén, betekintést nyertek e munkába. Érdekesnek tartom, hogy jöllehet több gimnáziumban is indítottak könyvtárfakultációt, ez nem volt kellő motiváció a későbbi pályaválasztást illetően. Az egyéb okok között a legkülönfélébbek szerepeltek; például az emberek, illetve a velük való foglalkozás szeretete, a könyvszeretet stb. Szó szerint is kiemelnék egy magyarázatot, inkább negatív példaként: „a tanárképző látszott elérhetőnek...” Őszintén remélem, hogy elenyésző azoknak a száma, akik így indulnak neki egy hosszú útnak! Azok közül, akiknél elsődleges szempont volt, hogy pedagógusok lehessenek, csupán hatan voltak, akik eredetileg is a

könyvtár szakot akarták választani a tanárszak mellé. A többi felvételiző jelentős hányadát – sajnos – a felvételi tárgy befolyásolta, illetve más okokat jelöltek meg. Legtöbbjüket átirányították valamilyen más intézményből vagy éppen az adott főiskola más szakáról. Azért voltak kedvezőbb magyarázatok is, mint például: „Sokféle dolog érdekelt, s úgy gondoltam, hogy annak hasznát vehetem a könyvtári munkában.” Más: „A tanári szak mellé szerettem volna olyan szakot választani, ami segít majd, ha nem szeretem a tanítást, legyen más is a kezemben.” „Szakközépiskolában érettségiztem, másból nagy lett volna a hátrányom.”

Arra a kérdésre, hogy eredetileg is arra a szakpárra jelentkezett-e a hallgató, amiből diplomát kapott, nagy részük (15 személy kivételével) igennel válaszolt. A nemleges választ azok adták, akik átirányítással kerültek az adott szakra. Az átirányító intézmények között az ELTE, a KLTE, a JATE jogi kara, a DOTE és a Zeneakadémia szerepel, de leggyakrabban a BGYTKF. Az utóbbi esetben kizárólag magyar-történelem szakról történt az átirányítás. Ezek a hallgatók később pedagógusként helyezkedtek el, s másik szakjukat csak elvéve, vagy egyáltalán nem hasznosítják. Megjegyzem, hogy ebben az 50 százalékban nem volt példa arra, hogy bárki is más szakról kérte volna átjelentkezését, viszont a könyvtár szakról magukat más szakra kérők száma jelentős. Ezek részben azok az átirányítottak, akik eredetileg választott szakjukat szerették volna elvégezni. Mások ezt ugyan nem vállalták (különbözeti vizsgák stb. okán), csak örökösen elégedetlenkedtek az éppen aktuális könyvtári tárgyakkal kapcsolatban.

Elhelyezkedési arányok és gondok

Ha a jelentkezési arányokat és a szakválasztással kapcsolatos véleményeket nézzük, ránk, könyvtárosokra, a könyvtár tanszék oktatóira nézve az elhelyezkedési arány már jóval kedvezőbb. Míg ugyanis a jelentkeztetteknek alig egyharmadánál volt elsődleges szempont a könyvtár szak elvégzése, addig a végzetetteknek a fele dolgozik könyvtárosként, s szinte ugyanannyian dolgoznak pedagógusként és iskolai könyvtárosként, mint akik „csak” tanítanak. A szakma reménye, hogy a négy év folyamán változott a hallgatók véleménye, s az évközi és nyári gyakorlatok befolyásolták őket a munka-

hely megválasztásában. A válaszadók egyegyedének nem sikerült eredeti elképzelésének megfelelő munkakörben elhelyezkednie. Ennek okai a lakóhelyhez való kötődésben, a kedvezőtlen lakásviszonyokban és nem utolsósorban a munkalehetőségek hiányában keresendők. Ők azok, akik kényszerpályára kerültek, s népművelők, napközis tanárok, nevelőotthoni felügyelők stb. lettek.

A nagy többség tehát megtalálta a választott munkakörben a helyét, hiszen a válaszadók kétharmada kezdettől fogva ugyanazon a munkahelyen dolgozik, még a harmadik harmadba tartozók is csak egy vagy két alkalommal változtattak munkahelyet. A „helykeresés” a diploma megszerzését követő egy-három éven belül a leggyakoribb. Ennél nagyobb idő elteltével csak kevés esetben történt változtatás. A változtatók közé elsősorban azok tartoznak – érthető módon –, akik az induláskor nem találták meg az elképzeléseiknek megfelelő munkahelyet, vagy a lakóhely megváltoztatása tette azt szükségessé. Őt esetben a változtatást a főiskolai tanszékre oktatóként való visszakerülés eredményezte. (A könyvtár tanszékre négy, a társadalomelméleti tanszékre egy személy.)

Megnyugtató tehát, hogy néhány kivételtől eltekintve (vágóasszisztens, dramaturg, apparátusi dolgozó) végzett hallgatóink a „szakmában” maradtak. Öröndetes ez abban a periódusban, amikor mind a pedagógus, mind a könyvtáros pálya presztízse nagyon alacsony.

A válaszadók jelentős többségénél a beilleszkedés vagy az elméletben tanultaknak a gyakorlatban való alkalmazása nagyon sok gondot okozott. Ezt azzal indokolták, hogy a főiskolai tananyag alkalmazása a vártnál több nehézséggel járt.

A pedagógus munkakörben dolgozók a több és jobb módszertani felkészítést hiányolták. Míg a főiskolás évek alatt „nyűgnek” tartották a tanítási gyakorlatot, később azt hiányolták, hogy kevés időt töltöttek gyerekek között. Ezt nem elsősorban szaktárgyaik szempontjából nehezítik, hanem pedagógiai, pszichológiai, módszertani okokból. Úgy érzik, nem kaptak kellő felkészítést az osztályfőnöki feladatok ellátására, nevelési gondok megoldására, a szakkörvezetésre, s egyéb olyan feladatok megoldására, amelyek – úgymond – a tanórán kívüli tevékenységek közé sorolandók.

A gyakorló iskola „maximalizmusával” szemben éles kontrasztként jelentkezik a vidéki iskolák gyakran megoldhatatlannak látszó

gondjai, így a tanteremhiány, a pedagógushiány, illetve az ennek következtében jelentkező nagy helyettesítési óraszám, amitől a kezdőket sem kímélik. Így sokszor csak álomnak tűnik számukra az, amit a főiskolán „steril” környezetben gyakorolhattak.

Azoknak sem kevesebb a gondjuk, akik könyvtárban helyezkedtek el, vagy a tanítás mellett még iskolai könyvtárat is vezetnek. A szakterület gyakorlati jellege miatt még nagyobbnak találták az eltérést a tananyag és a valóság között. Bár aki egy kicsit is hivatásának tekintette választott szakmáját, már tanulmányai idején beláthatta, hogy „minden könyvtártípust” nem lehet megtanítani. Segíthetnek persze a tantervileg is előírt gyakorlatok, amelyek a főiskolai évek alatt oly feleslegesnek tűnnek, az életbe kikerülve azonban egyszerre felértékelődnek. Az első negatív élmény akkor érte őket, főleg a kisebb közművelődési iskolai könyvtárban elhelyezkedőket, amikor könyvtár helyett sok esetben csak egy porosodó könyvhalmazzal találták magukat szemben. Ezt nagyon találóan magyarázza az egyik válaszadó: „A könyvtári ismeretek egy szép, nagy és tökéletes könyvtárra vonatkoztak, a valóság pedig egy kicsi, hiányos, feldolgozatlan, poros stb. könyvtár.”

Akik ilyen könyvtárba kerültek, s nem menekültek el rövid időn belül, sokáig nem tudtak „látványos” munkát végezni, mert idejüket a portörölgetés, a selejtezés, az állomány ésszerűtlenül kis helyre történő bezsúfolása, nyilvántartások készítése stb. tölti ki. A kérdőívekben megfogalmazottak alapján többször igényként jelentkezett részükről a gyermekkönyvtári foglalkozások gyakoribb biztosítása, a módszertani munkára fordítható idő emelése, a gépírás ún. spec. koll. keretében történő elszámítása.

Vigasztaló lehet valamennyi hivatását szerető könyvtáros számára, hogy az új tanterv – 1989 szeptemberétől – jóval több önállóságot ad az intézményeknek, s azon belül a tanszéknek is, s a képzés még inkább a gyakorlat felé orientálódik majd. Igaz, az 1984-től érvényben volt tantervben is akadtak már ilyen jellegű törekvések.

Mind a pedagóguspályán, mind a könyvtári munkakörben elhelyezkedők számára további nehézségek forrása, hogy a válaszadóknak több mint fele nem kap megfelelő segítséget. Ugyanakkor tapasztaltam jó példákat is a fiatalok támogatására, oly módon is, hogy idősebb, a szakmában hosszabb időt eltöltött kollégákat

megelőzve, vezető beosztásba kerültek (iskolában igazgatóhelyettes, könyvtárban osztályvezető stb.).

Kezdeményezés, továbbképzés

Gyakran apró sikerélmények is hozzásegítették a válaszolókat, hogy önállóan kezdeményezzenek. Kezdetben apróbb technikai, ügyviteli jellegű újításokkal próbálkoztak, később rátértek a koncepcionális fejlesztésekre (bekapcsolódtak a műveltségi folyamatok szervezésébe, a könyvtárak szakmai problémáinak megoldásába stb.).

Több esetben a könyvtári munka egyes fázisainak számítógéppel történő könnyítése, gyorsítása, illetve ezen tervek kidolgozása a feladata végzett hallgatóinknak. Természetesen valamennyien nagy – A típusú és egyetemi – könyvtárakban dolgoznak. Ez magyarázható azzal, hogy az 1985-től oktatott informatikai alapok, majd a negyedik évben választható számítógépes spec. koll. ráirányítja a hallgató figyelmét a „ma” (bár számunkra még a jövő) technikájára, s megfelelő továbbképzések, tapasztalatcserek, s nem utolsósorban az érdeklődés hozzásegítette őket az ilyen jellegű feladatok megoldásához.

Olyan közéleti munkát, amely jóval nagyobb közösséget, intézményt, lakóhelyet érintene, vagy esetleg még nagyobb hatósugarú, igen kevesen végeznek. Vannak, akik kifejezetten tartózkodnak az ilyen jellegű munkától, vannak, akiket a jelenlegi társadalmi-politikai helyzet apolitikussá tesz, mások pedig személyiségüktől idegennek érzik. Legtöbbször a szakszervezetben vállaltak vagy kaptak feladatot. Elenyésző a párttagok száma, s csak ketten számoltak be arról, hogy alapszervezetben vezetőségi tagként, illetve alapszervezeti titkárként működnek. Egy pedig a községi PB-nek a tagja. Hárman jelezték, hogy a HNF valamely bizottságában tevékenykednek, illetve egy személy a Faluszépítő és Környezetvédő Bizottság elnöke, egy pedig a községi tanács tagja. A válaszadók számát figyelembe véve úgy érzem, hogy olyan munkát csupán néhány megszállott végez, amely időigényes, s az átlagosnál nagyobb áldozatokkal jár. Ezt bizonyítja az is, hogy politikai jellegű képzésben alig-alig vettek részt volt hallgatóink. Összesen hárman végeztek el az MLEE egy-három éves szakosítóját.

Öröndetes viszont az a tény, hogy a szak-

mai jellegű továbbképzések iránt annál nagyobb az érdeklődés. A pedagógusok számára ezek a lehetőségek korlátozottabbak, hiszen szakmai továbbképzés címszó alatt rövid időtartamú szaktárgyi továbbképzésekről, esetleg úttörőcsapat-vezetők, osztályfőnökök számára szervezett felkészítésekről számoltak be. Egyetlen volt hallgató végezte el az egyetemet kiegészítő tagozaton, biológiából. Ezzel szemben a könyvtár kiegészítő szakot négyen végezték el, s jelenleg egy hallgató végzi a szakot, ketten pedig most felvételiznek. Igaz, ezen a területen jóval nagyobb a „váltási” lehetőség, s bizonyos munkakörök betöltéséhez szükséges is az egyetemi végzettség megszerzése. (Ilyen indíttatásból végzi, illetve fogja végezni három fő.)

A könyvtárosok számára a KMK (Könyvtártudományi és Módszertani Központ) rendszeres továbbképzési lehetőségeket teremt a legkülönbözőbb területeken (új szabványok bevezetése, modern információkereső technikák, bibliográfiakeresés, gyermekkönyvtár, nem hagyományos dokumentumok stb.); e lehetőségekkel a könyvtárosok és könyvtárvezetők egyaránt élnek, hiszen a magasabb színvonalú szolgáltatásokat csak így képesek minél gyorsabban bevezetni.

Az a tény viszont már elszomorító, hogy alig-alig több azoknak a száma, akik részt vettek akár többféle képzésben is, mint azoké, akik évek óta semmit sem tettek ismereteik „frissítése” érdekében (50:32). Talán egy kicsit javít a helyzeten, hogy azok „rontják” a képet, akik az elmúlt három év során végeztek, s esetleg még nem igazán volt alkalmuk, vagy pedig – mivel mindkét pálya erősen elnőiesedett – a gyermekvállalás késlelteti ezt a fajta törekvést.

A nyelvtudást vizsgálva viszont minden ediginél elszomorítóbb képről kell beszámolnom. A válaszadók háromnegyede anyanyelvén kívül semmilyen nyelvet nem beszél. Összesen huszonegyen adtak igenlő választ, akik közül ötven rendelkezik középfokú nyelvvizsgálóval (egyikük három nyelvből). Arra a kérdésre, hogy jelenleg tanul-e valamilyen nyelvet, a felénél valamivel többen adtak igenlő választ. Ezek között azonban ott található az a huszonegy személy, aki már eleve rendelkezik valamilyen fokú nyelvismerettel, s azt fejleszti tovább, esetleg másik nyelvet tanul. A nyelvet tanuló többsége a könyvtárosok között található. Kívülről ezt bizonyára azzal magyarázzák, hogy a könyvtár „nyugis” munkahely, van

rá idejük. Velük (sajnos akad köztük megyei vezető is) nem érdemes vitatkozni, csupán annyit, hogy az idegen nyelvű anyag feldolgozásához és szolgáltatásához ez elengedhetetlenül szükséges. A legnagyobb sikere az angol és a német nyelvnek van, elvétve szerepel a francia, olasz, spanyol, eszperantó és a cigány (!) nyelv.

Területi „szóródás”, helyünk a világban

A főiskola beiskolázási körzete meglehetősen nagy, egyes párosítások esetén országos. Ennek ellenére nem jellemző a nagy szóródás. A jelentkezők zöme szabolcsi, illetve Borsod- és Hajdú megyei illetőségű. Viszonylag többen, de korántsem az előzőekhez hasonló mértékben, Szolnok, Pest, Békés és Nógrád megyéből érkeznek. Előfordul még egy-egy jelentkező Heves, Bács-Kiskun és Csongrád megyéből is. A végzés után a hallgatók zöme visszamegy megyéjébe. A válaszadók példája is ezt mutatja.

A tizenhat szabolcsi közül tizenkettő maradt megyéjében, egy-egy Nógrád, illetve Vas megyébe került. A tizenhat borsodiból kilencen visszamentek megyéjükbe, hárman Szabolcsban maradtak, a többiek „egyesével” Hajdú, Pest, Győr-Sopron és Heves megyében helyezkedtek el. A tizenhét Hajdú-Bihar megyéből érkezett közül tízen kerültek vissza, négyen maradtak Szabolcsban, egy-egy pedig a szomszédos megyékben talált állást. Nem jelentős, de érdekes, hogy azok, akik egyedül képviseltek egy-egy megyét, csaknem kivétel nélkül más megyében kerestek, illetve találtak munkát. Ennek feltételezhetően oka a házasságkötés, lakásszükséglet stb. A fenti néhány adat közlését azért tartottam szükségesnek, hogy ezzel is bizonyítsam, nem volt hiábavaló annak idején a könyvtárszakos képzés beindítása, hiszen ily módon valóban előbbre léptünk az ország ezen keleti területének szakemberellátásában.

„Könyvtárszakosnak lenni = egész nap olvasni” – mondják még pedagógus kollégák is, panaszozzák a könyvtárban dolgozók. Azok érzik ezt leginkább, akik iskolai könyvtárosként is működnek. Sajnos nagyon kevesen fejtették ki véleményüket – főleg pedagógus munkakörben dolgozók – azzal kapcsolatban, hogyan látja, mennyire értékelik munkájukat környezettük. A beérkezett néhány véleményből úgy

tűnik, hogy az oly sokat vitatott pedagógus pálya sem a ranglétra legfelső fokán helyezkedik el, de a könyvtárosok munkáját még annyira sem becülik. Úgy érzik, csupán a kiszolgáló személyzetet látják bennük, nem az értelmiségit. Az egyik válaszadó röviden csak annyit írt: „lelkeseésemet néhányan hóbortnak vélik”. Minden további értékelés helyett engedtessek meg, hogy még néhány véleményt kiragadva mutassam be, ki hogyan érzi helyét a „világban”: „A kollégák keveset járnak könyvtárba, így nem érzékelik munkámat, s így a fejlődésemet sem.” „Közvetlen kollégáim is felüldülésként értékelik.” „Az általános iskolák nem tartanak igényt felsőfokú végzettséggel rendelkező könyvtárosra, pedig a jövő megkívánná, hogy rangot kapjon a könyvtár az iskolában.” „Munkámat, felelősségemet a családtagok elismerték, sokkal jobban, mint kollégáim. Fogalmuk sincs a jól működő, jól kihasználható könyvtárról, csak pihenőhelyet látnak benne.” „...legtöbbször reggeltől estig az iskolában vagyok, otthon készülök az órákra és permanensen füzeteket javítok. Ehhez képest a fizetésem nevetséges.” „... a könyvtáros mindent tud, s ebbe a mindenbe az is beletartozik, hogy meg is tud élni annyi pénzből, amennyit az állam juttat neki.” „... a volt tanítványaim megkeresnek, s a 70 éves néni tanító néinek tisztel az úton, azt hiszem, hogy van értelme.”

A fenti „idézetek” azt hiszem, mindennél többet mondanak. (A bérekre nem volt szándékom kitérni, hisz ezzel oly sokan és oly sokat foglalkoznak, hogy csak ismétlésekbe bocsátkozhatnék: arról nem is beszélve, hogy ez már – részben – rendeződött.)

„Megpróbálom a lehetetlent” írja egy friss diplomás, aki általános iskolában talált munkát, ahol tanítani is fog, s az iskolai könyvtárosi teendőket is ellátja majd. Igaz, ilyen elszántsággal többen indulnak neki első megpróbáltatásaiknak, s reméljük, a kitartásuk is meglesz majd ahhoz, hogy eredeti elképzeléseiket megvalósítsák. A huszonhat frissen végzett közül három kivételével mindenki elképzeléseinek megfelelő munkahelyet talált, megfelelő helységben. Jelen esetben a szóródás ugyanúgy nem jellemző, mint a korábban végzettek körében.

Csak sajnálkozni tudok, hogy a másik ötven százalék nem küldte, vagy nem küldhette vissza a kérdőíveket, s így nem tudtam teljes képet festeni. Reménykedjünk, hogy ők azok, akik abban a szép, nagy, tökéletes könyvtárban dolgoznak, amiről a válaszadók csak álmodhatnak.

Vraukóné Lukács Ilona

Helyreigazítás

Szerkesztőségünk az alábbi levelet kapta régi és nagyrabecsült szerzőjétől, *Kövendi Dénestől*: „Kedves Szerkesztőség! A KMK múltjáról szóló írásom (1990. 1. sz.) szövegébe vasok elgépelés került, s hiába javítottam ki korrektrában, így jelent meg nyomtatásban is: a 33. oldal 1. bekezdésének elején „Aki netán a KMK szerkezetváltásán töri a fejét” helyett „Aki netán az MKE szerkezetváltásán...” olvasható a lapban. Így nemcsak értelmetlen ez a bekezdés, hanem – némi felületességgel – szándékaimmal ellentétes értelmet is tulajdoníthat neki az olvasó. Ezért kérem, szíveskedjenek utólag helyesbíteni a szöveget.”

*Kövendi Dénes*nek természetesen abszolút igaza van. Mentségünkre annyit hozhatunk csak fel, hogy két bekezdés követi egymást: az első az általa inkriminált, a közvetlenül utána következő pedig: „Aki pedig az MKE...”. Szóval egy egyrészt-másrészt szerkezet két részéről van szó, először a KMK, azután az MKE kerül terítékre. Bármilyen felületesen olvas is valaki, ezt a szerkezetet észre kell vegye. Reméljük ezért, hogy *Kövendi Dénes* szándékai tisztán állnak mindenki előtt (amit tiszta vonalvezetésű, ragyogó logikájú cikke egyébként is garantálna).

Mindez perzse nem változtat azon, hogy KMK helyett MKE jelent meg az adott *Könyvtáros* számban. Ezért a szerzőtől is, olvasóinktól is bocsánatot kérünk.

A számítástechnika alkalmazása a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában

Műhelykérdések

A számítástechnika könyvtári alkalmazását az MKKE Központi Könyvtárának a magyar közgazdasági tájékoztatásban elfoglalt különleges helyzete (országos feladatkörű, tudományos szakkönyvtár), a magyar közgazdaságtudomány eredményei iránti egyre erősödő nemzetközi érdeklődés, a nemzetközi információcserébe történő egyre intenzívebb bekapcsolódás mellett dokumentumállományának nagysága, a szolgáltatások iránti igények specializálódása, a feldolgozási idő lerövidítésének kényszere is indokolják. A könyvtár ezért évek óta foglalkozik a számítástechnika könyvtári célú felhasználásának kérdéseivel. Mint költségvetésből gazdálkodó non-profit szervezet azzal is tisztában volt, hogy a teljes gépesítés azonnali létrehozása irreális elgondolás. Első fázisban tehát döntésnek kellett születnie arról, milyen feldolgozási és gépi rendszer kialakítása szükséges az integrált módon gépesített komplex könyvtári rendszer megvalósításához.

A koncepció

A tervezett könyvtári rendszer feladata kettős: *információs szolgáltató központ*ként el kell látnia elsősorban a hazai, később a külföldi közgazdasági szakirodalmi adatbázis szerepét, az információ sokszempontú visszakeresésével. A fejlesztésnek figyelembe kell vennie az egyetemi belső hálózati paramétereket, valamint a hazai és nemzetközi adatbázisokhoz való kapcsolódás szempontjait. A *könyvtári belső munkafolyamatok gépesítése* során külön kellett választani az adatbázist építő munkafolyamatokat, az adatbázist felhasználó, valamint az egyéb, az adatbázistól részben vagy egészen független munkahelyeket. Figyelembe kellett venni a különböző statisztikai nyilvántartások és egyéb számbavételek (pl. leltár) sajátos igényeit. Ennek érdekében részeire kel-

lett bontani a könyvtár tevékenységét az állománygyarapítástól az olvasóhoz eljutó könyvtári végtermékig. Fontos volt ez a vizsgálat azért is, hogy a feldolgozás során az egyes adatszoportokat (pl. szerző, cím stb.) csak egyszer kelljen a rendszerbe betáplálni. Tisztázni kellett, hogy melyik adatszoport hol kerül rögzítésre, hol kell kialakítani olyan alrendszert, amely részben vagy egészen független az adatbázistól. Mindezek érdekében minden részletre kiterjedő szakmai konzultációk folytak a könyvtár munkatársaival, amelyek során a feladatok mellett a gépesítéssel járó új munkaszervezés, munkastilus kérdései is megvitatásra kerültek a siker érdekében. Az emberi tényező ugyanis meghatározó egy ilyen gyökeres változtatás esetében. A megbeszélések alapján a következő – egymástól jól elhatárolható – rendszerek (modulok) kialakítása vált lehetségessé:

Adatbázist építő munkahelyek. Állománygyarapítás, címleírás, dokumentálás: A szakirodalmi adatbázis építése a megrendeléseknél kezdődik. A terminálon mindaz az adatszoport, ami a szabványos címleíráshoz szükséges és a megrendelésnél ismert, rögzítésre kerül. Az automatizálás lehetővé teszi, hogy a már előfordult adatok (pl. ugyanaz a szerző, ugyanaz a kiadó stb.) egy utasítással lehívhatók legyenek, ne kelljen ismételtlen rögzíteni. Természetesen ebben a fázisban bekerülnek a gyarapításhoz szükséges adatok is (pl. ár, példányszám stb.). Az adatbázist építő adatszoportok megkülönböztető jelzést kapnak és „készenléti” állományba kerülnek. A dokumentum beérkezésekor a készenléti állományból a feldolgozási állományba jutnak, és folytatódik az adatmezők feltöltése a szabványnak megfelelően, illetve a meglévő adatok javítása, ha erre szükség van. Itt – a tartalmi feltárás során – kapják meg a tárgyszavakat (angol és magyar nyelven), itt történik az annotációk bevitel. A teljesen feltöltött rekord a feldolgozási álló-

mányokból való kilépéskor ellenőrzésre kerül (részben automatikusan: a gép által, részben tartalmilag: a szakember által), és egy felelős munkatárs engedélyével bekerül a végleges állományba, vagyis az adatbázisba. A felhasználók egyedi jelszóval rendelkeznek, ezzel online módon lekérdezhetik az információt, amelyet egy részük (pl. oktatás, kutatás stb.) önköltségi áron, más részük pedig piaci áron vehet igénybe. Ennek a részrendszernek legfontosabb eleme a megfelelő mélységű adatlap, amely a terminálon jelenik meg, s amelyen a különböző adatmezőket részben az adatbázisba kerülés, illetve nem kerülés, valamint az egyes munkaállományok által való hozzáférés szempontjából, valamint a készenléti, feldolgozási, végleges állományok szerint meg kell különböztetni.

Adatbázist felhasználó munkahelyek. Témafigyelés: A szolgáltatást megrendelők az információkat a végleges állománybakerülés előtt kapják meg. Két alrendszer létrehozása szükséges, a keresőprofilokat tároló és a postázási alrendszer. Feladat az információt hordozó rekordokkal a két alrendszer kommunikációjának megoldása. Kiadványszerkesztés: Feladat az automatikus rovat- és mutatószerkesztés megoldása, s ezen belül a magyar, angol és cirill ábécének megfelelő sorbarendezés.

Az adatbázishoz részben kapcsolódó munkahely. Kölcsönzés: A részrendszer teljesen speciális, önálló. Tervezett megoldás a vonalkódos nyilvántartás. Kapcsolódása az adatbázis-hoz egyetlen helyen van, a leltári szám alapján azonosítania kell a szerzőt és a címtöredéket. Ezt az adatbázisból automatikusan épülő „kölcsönözhető művek” állománya oldja meg.

Az adatbázistól független munkahely. Folyóiratnyilvántartás: Az önálló részrendszer a napi- és hetilapok, folyóiratok kezelését, napi érkeztetését végzi. Elkészíti a rendelést, a szükséges statisztikákat, folyóirat-jegyzékeket. Adminisztráció: A szolgáltatásokkal kapcsolatos nyilvántartás, levelezés, postázás kiszolgálására, a PR munkához szükséges címjegyzékek kezelésére tervezett részrendszer.

A cél tehát olyan közgazdasági szakirodalmi adatbázis megteremtése, amely hatékonyabb szolgáltatásokat eredményez, térben és időben lerövidíti az információ útját a könyvtártól az olvasóig. Az is lehetővé válik, hogy a könyvtáron kívüli információk a könyvtári tájékoztatásba beépüljenek.

A komplex megoldás – vagyis az integrált számítógépes könyvtári rendszer – hatalmas adatállományok feletti áttekintést tesz lehetővé, elfogadható költség mellett. Azt is jelenti, hogy az előszerzeményezéstől kezdve a szolgáltatásokig minden automatizált. Az egyes munkaállományok outputjai a következő munkaállomás inputjai, s a végeredmény egy lokálisan, regionálisan és nemzetközileg egyaránt használható nyilvános szakirodalmi adatbázis.

A koncepcióhoz szükséges hardver és szoftver

Az MKKE Központi Könyvtára által tervezett közgazdasági szakirodalmi adatbázis éves gyarapodása 22 ezer bibliográfiai rekord. Ehhez hardver oldalról szükséges: egy nagy kapacitású középgep, amely az adatok gyors kezelését és a hálózat vezérlését biztosítja; professzionális személyi számítógépek és terminálok hálózata, valamint az ehhez szükséges kábelrendszer, csatolókartyák, amelyek biztosítják a kommunikációs lehetőséget, számítógéptől számítógépig, távoli (kihelyezett) munkahelyekkel, más hálózatokkal, adatbázisokkal, illetve képesek nagy adatmennyiségek gyors továbbítására. A fenti hardver szállítását a SZÁMALK vállalta.

Szoftver oldalról az üzemeltetéshez szüksé-

gesek: rendszer, hálózati, adatbáziskezelő szoftverek, valamint mindezeket túl alkalmazói szoftverek is. Ez utóbbiak létrehozásánál a cél, hogy menüvezéreltek, felhasználóbarátok legyenek. Az adatbázist kezelő szoftver kiválasztása megtörtént. Ez ismertsége és Magyarországon leginkább elterjedt volta miatt az UNESCO által kifejlesztett, hálózatban is működő IS-rendszer. Az alkalmazói szoftvereket pedig az MTA SZTAKI KFIIR-laborral együttműködve készítjük el.

Hol tartunk ma?

A rendszerhez szükséges szakmai előkészítés legfontosabb feladata volt a szakirodalom egységes módszerekkel történő feltárása, ennek során létrejött a dokumentumok több szempontú visszakeresésére kialakított rugalmas tárgyszórendszer, amelynek továbbfejlesztése folyamatosan történik. Ennek alapján lehetővé vált a témák visszakeresése az élő közgazdasági nyelv szerint. Nagy előnye ennek a rendszernek, hogy az áttérés zökkenőmentesen történt, építése a napi munka mellett valósult meg. Külföldi partnereink számára elkészítettük az orosz és angol nyelvű tárgyszó-szótárakat is. A kiadványok havi és kumulált tárgymutatója már számítógéppel készül. A tárgyszórendszer kialakításával párhuzamosan gyűlt össze a nemzetközi szervezetek rövidítésjegyzékének anyaga, amelyet a „rövidítésjegyzék” nevű program kezel. A program elsősorban a gazdasági jellegű nemzetközi szervezeteket tartja nyilván. A rövidítés megadásával a teljes szervezet nevére lehet keresni magyarul és valamennyi világnyelven. A szervezet teljes nevének ismeretében bármely nyelven létező rövidítés visszakeresését biztosítja.

Működik a folyóiratokat érkeztető, rendelő, kezelő úgynevezett kardex-rendszer, amely a központi és hálózati könyvtárba járó folyóiratok napi érkeztetésén kívül lelőhely-jegyzék-ként is funkcionál. A folyóiratokról bármilyen szempont szerint képes listákat, statisztikákat, jegyzékeket készíteni. Lehetőséget ad arra is, hogy bármely folyóirat bármely számának feldolgozási idejét nyomon lehessen követni. A kardex-rendszerhez is kapcsolódik a tőkés közgazdasági folyóiratok számítógéppel nyilvántartott magyarországi lelőhelyét tartalmazó mátrix-program, amely 28 könyvtár több mint 5000 nyugati szakfolyóiratának adatait tárolja. A központi könyvtár szervezi a közgazdaságtu-

dományi szakirodalom országos gyűjtőkörében érdekelt könyvtárak együttműködését. Az együttműködésben a tőkésfolyóirat-beszerezés koordinálásához, a fölőspéldány-cseréhez és az információnyújtáshoz nélkülözhetetlenné vált a program által nyilvántartott adatok többszempontú visszakeresése.

A kiadványszerkesztési feladatokból megoldott a magyar ábécé szerinti rendezés, s néhány gyorsítójelző már számítógépes termék. Ugyancsak megoldott a szerzői mutatók kiírata, elkészült a rovatárgyszó-összefüggés listája, amely az automatikus szerkesztés kiindulópontja. Valamennyi program elkészítésekor alapvető szempont volt, hogy nem számítógépes szakember, hanem könyvtáros vagy közgazdász végzettségű munkatárs dolgozik majd vele, ezért a programok használata számítógépes szakmai ismereteket nem igényel.

Befejezésül néhány szó a külföldi adatbázisok közvetítéséről. Ez a tevékenység 1985 óta folyik a könyvtárban, először a DIALOG, majd a DATA-STAR szolgáltatóközpont adatbázisai álltak és állnak az egyetemi oktatás-kutatás rendelkezésére. Az elsősorban a képzéskorszerűsítést, tananyagírást támogató szolgáltatás az egyetemi oktatók-kutatók számára hozzáférhető. A relevancia-vizsgálatok bizonyossága szerint a felhasználók által megfogalmazott kérdésekből kialakított keresőprofilok 70–80 százalékos találati aránnyal dolgoznak. Véletlen mintán összehasonlításra került az adatbázisok által feldolgozott és a központi könyvtárba járó folyóiratok azonossága. A vizsgálat eredménye szerint 47 százalékban megtalálhatók a könyvtárban az adatbázisokban feldolgozott folyóiratok.

Alföldiné Dán Gabriella

Valóban: miért érdektelenek a fölőspéldányjegyzékek?

Gyanítom, az őszinte választ nem merete ki mondani *Orosz Bertalanné*, a *Könyvtáros* 1989/9. számában megjelent cikke címében megfogalmazott kérdésre, ezért arra a következtetésre jutott, hogy nem merünk dönteni az állományapasztáskor. A cikk megjelenése után is átmérgelődve legalább egy tucat fölőspéldányjegyzéket, úgy látom, nem ismétlés, ha újra fölteszük a kérdést, és megadjuk rá az igazi választ, azt pedig csak indulatosan lehet.

Azért olyanok a fölőspéldányjegyzékek, amilyenek, mert lerí róluk a szakma ismeretének teljes hiánya, vagy az abszolút érdektelenség. Vagyis az, hogy akik az állományból való kivonást végzik, nem tudják, mi a különbség fölőspéldány és elavult könyv között, azaz az utóbbit ajánlják föl „fölősként”. Ugyan kinek szánta például a 8569. sz. jegyzék könyveit összeállító a 38/39. számú *Jóna: Röntgenfelvételi technikát* (1957), a 65/65. tételszámon leírt *Kiss Jenőné: Édes anyanyelvünket*, az általános iskolák 2. osztályának magyar nyelvkönyvét (1957), a 147/149. számú *Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség 7. kongresszusának jegyzőkönyvét* (1967), a 255/245. számú *Mezőgazdasági termelősövetkezetek pénz- és hitelgazdálkodását* (1957), a 297/285. számú *Mezőgazdasági traktorok és autók 1957-et* (mint mezőgazdasági technikum tankönyvet!)? Mondhatnánk, hogy ezek a könyvek lehetnek a történeti kutatás tárgyai – elismerve az érv jogosságát, ajánlom az ország maximum két olyan könyvtárával való közvetlen kapcsolatfelvételt, amelynek gyűjtőkörébe tartoznak a kérdéses művek. (Az olvasóhoz eljuttathatók könyvtárközi kölcsönzéssel, xerox vagy telefax útján.)

Orosz Bertalanné is írja: a fölőspéldányközpont szelekciót vár. Helyesebb lenne, ha szelekció nélkül nem venne át már eleve MÉH-be kívánczó vagy érdeklődő magángyűjtőknek felajánlható kötetekkel terhelt csomagot, vagy

ha már átvette, maga szelektálná a fölőspéldányjegyzék megszerkesztése előtt a szállítmányt!

Nem várjuk tehát a fölőspéldányközponttól, hogy jegyzéket adjon ki azokról a művekről, amelyek elavultként törölhetők állományainkból, még állományapasztási irányelveket sem; azt viszont igen, hogy igényes legyen az ún. fölőspéldányú kötetek szállítmányainak átvételekor, és ne sokszorosítsa több példányban más könyvtárak igénytelenségét fölőspéldányjegyzék címen, ami ez esetben, mint fönt írtam, oda nem figyelésről vagy a szakma nem tudásáról tanúskodik!

Új bekezdést szánok egy újabb jelenségnek, amelyhez tulajdonképpen még kommentár sem kellene. Ez pedig az FSZEK (1989. évi) 6307. számú fölőspéldányjegyzéke. Abban egyetértünk velük, érvényesüljenek e területen is a piaci viszonyok. De könyörgök, bolhapiacot, zsbívbásárt ne csináljunk a dologból, s ne ajánlgassuk olcsó áron jóbarátainknak az ott-hon kisöpört szemetet! És markotányosként ne szóljon senki nagyképpen piaci viszonyok-

PILC B.S.T.

ról addig, amíg nem érvényesíti gyakorlatában a marketing szemléletet! Mert mit is kívántak 5 forintért eladni a jegyzékben? Például az alábbiakat: *A Szovjetunió mezőgazdasági kiállításai*. Phenjan, Koreai Szovjet Kulturális Társ. (1969), *Beruházások pénzügyi lebonyolítása* (1954), *Győzünk. A koreai néphadsereg alakulása 5. évfordulója alkalmából* (1954), *Fizikai kísérletek és eszközök*. Tankönyvkiadó (1954), *Munkajogi tankönyv munkaügyi tanfo-*

lyamok számára (1954), *Könyvtári raktározási táblázatok [!]* (1954), *Gépjárművek teroszerű megelőző karbantartása* (1954), illetve *A nővényvédelem gépesítése. TIT útmutató ismeretterjesztő előadások számára* (1954).

Ezek után az sem lepne meg, ha – a mai magyarországi piaci viszonyok gyakorlatát tekintve – lett volna vevő a felsorolt könyvek bármelyikére!

Czinkné Bükkösi Valéria

Az olvasáskutatás időszerű kérdései

Az olvasás- és olvasókutatás iránt az utóbbi évtizedekben számos országban fokozódott az érdeklődés. Nem csak a közép- és kelet-európai államokban, ahol ez a kutatási terület régebbi hagyományokra tekinthet vissza, hanem más országokban is. Különösen ott tulajdonítanak nagyobb fontosságot ezeknek a kérdéseknek, ahol a lakosság soknemzetiségű és többnyelvű, amint az 1988-ban Sydney-ben tartott IFLA konferencia előadásaiból is kitűnik.

A fokozott érdeklődés következményeként 1984-ben az IFLA keretében létrehozták az olvasáskutatással foglalkozó munkacsoportot, amely – az IFLA főlérendelt könyvtárelméleti és -kutatási szekciójának hathatós támogatásával – azóta már több nemzetközi szimpozion rendezését kezdeményezte, illetve tevékenyen támogatta a maga munkaterületén. Az említett IFLA-szekció ülésein az olvasáskutatás már ezt megelőzően is komoly szerephez jutott, így például 1980-ban a lengyelországi Radziejowicében és 1984-ben Moszkvában, valamint az 1985-ben Tamperében és az 1986-ban Pozsonyban tartott szemináriumok napirendjén is szerepelt ez a téma. A munkacsoport 1987-ben Manchesterben saját szimpozionot tartott. Az 1988. szeptember 27. és 29. között Varsóban „Könyvtár, olvasás, kultúra” címmel rendezett ülészakon a munkacsoport együttműködött a szocialista országok olvasáskutatással foglalkozó szakembereinek 7. konferenciájával.

Ez a szakértői csoport előzőleg 1970-ben Varsóban, 1974-ben Budapesten (lásd *Könyvtáros* 1975/3. sz.), 1977-ben Prágában, 1980-

ban Berlinben, 1983-ban Tallinnban és 1986-ban Szófiában találkozott. A varsói ülés a lengyelek szempontjából voltaképpen az 1980-ban Radziejowicében „Könyv és könyvtár a társadalomban” címmel rendezett szemináriumokhoz kapcsolódott, amelyben – amint már utaltunk rá – az IFLA-szekció is érdekelt volt. A szervező munkát akárcsak akkor, ezúttal is a varsói Nemzeti Könyvtár Könyv- és Olvasáskutatási Intézete végezte. Az első ülésen az intézet igazgatónöje, *Jadwiga Kolodziejska* elnökölt, ekkor több mint negyvenen voltak jelen Bulgáriából, Csehszlovákiából, Finnországból, Magyarországról, az NDK-ból, az NSZK-ból és a Szovjetunióból; Szíriát két megfigyelő képviselte, és természetesen a lengyel intézet több munkatársa is résztvett az üléseken. A felszólalások, a referátumok és a vita német, angol, lengyel és orosz nyelvű szinkrontolmácsolása lehetővé tette a program gördülékeny lebonyolítását.

A lengyel nemzeti könyvtár új épületének már nagyrészt elkészült igazgatási szárnyában megrendezett konferenciát a könyvtár igazgatója, *Stanislaw Gzajka*, illetve a Művelődési és Művészeti Minisztérium képviselőjében *Lucjan Bilinski* nyitotta meg. A megnyitó után elhangzott előadások a könyv társadalmi szerepének legfontosabb kérdéseivel foglalkoztak, valamint a könyvtárak hatásával és hatékonyságával konkrétan. *M. D. Afanaszjev* (Könyvtárhasználat és Könyvpropaganda Elméleti és Módszertani Osztály, Lenin Könyvtár, Moszkva) azt vizsgálta, milyen társadalmi funkciót töltenek be a könyvek napjainkban a Szovjetunióban, ismertette továbbá a könyv-

kiadásban és az olvasók érdeklődésében mutatkozó tendenciák változásait, szembeállítva az 1970 és 1986 közötti, illetve az 1986 utáni éveket. Ebben az összefüggésben egyebek között rámutatott, hogy újabban azok a művek számítanak bestsellernek, amelyek társadalmi problémákkal foglalkoznak, továbbá hogy a folyóiratok sokkal keresettebbé váltak, mint korábban. Akárcsak azelőtt, ezután is fennállnak a példányszámokkal kapcsolatos, pénzügyi okokra visszavezethető nehézségek. A vita során az alkalmazott vizsgálati módszerekre vonatkozó kérdésekre válaszolva elmondotta, hogy az olvasók kikérdezése, illetve a könyvtárak előjegyzéseinek elemzése és az analóg könyvkiadási felmérések összehangolása révén a két területen igen hasonló eredményekre jutottak. A továbbiakban – egyebek között – rámutattak, hogy Nagy-Britanniában azoknak a szépirodalmi műveknek van a legnagyobb esélyük a megjelenésre, amelyek iránt akkora a kereslet, hogy előreláthatólag másfél éven belül ismét elfognak.

Veszelin Dimov (Nemzeti Könyvtár, Szófia) és *Panajot Randev* (Központi Pszichológiai Laboratórium, Szófia) „Személyiség, társadalmi környezet és olvasási szokások az ifjúság körében” címmel a következő évekre tervezett kutatási programjukat ismertették.

Nagy Attila (OSZK KMK, Budapest) „Szocializáció és könyvtár” című referátumában egy sor gyakorlati példa bemutatásával azokról a pedagógiai-pszichológiai feladatokról szólt, amelyekkel a közkönyvtárakban dolgozó könyvtárosok olvasószolgálati – tanácsadó és tájékoztató – munkájuk, illetve a kölcsönzések során újra és újra szembekerülnek. *Helmut Göhler* (Központi Könyvtártudományi Intézet, Berlin) ismertette „A könyvtár szerepe a szocializációs folyamatban” témával kapcsolatosan az NDK-ban végzett több olvasói felmérés eredményeit, különös tekintettel az iskolákra és a tömegtájékoztató eszközökre.

Szabó Ferenc (OSZK KMK, Budapest) rövid hozzászólásában a könyvtárak szocializációs szerepével kapcsolatos kérdésekkel, elsősorban a könyvtáros szakma alacsony magyarországi társadalmi presztízsével és megbecsülésének hiányával foglalkozott.

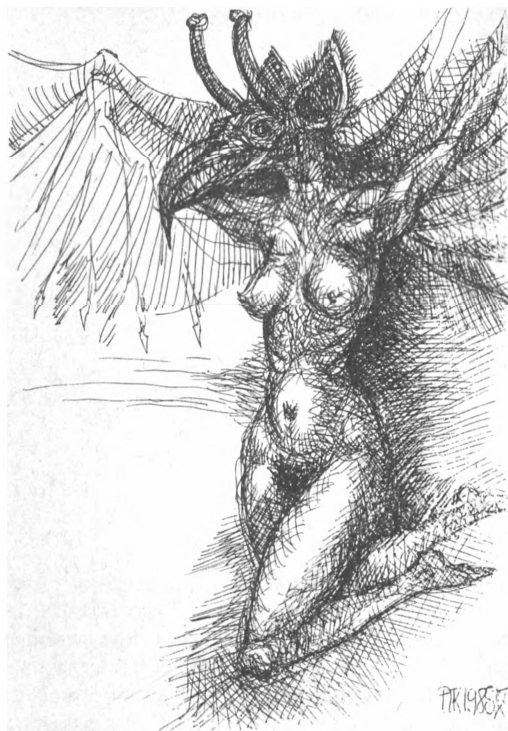
Az említett előadásokon elhangzottak vitájában kérdéseket tettek fel arra vonatkozóan, miképpen készítik fel a könyvtárosokat az ilyen feladatokra, továbbá a sztereotípiák értelmezéséről a kutatásban történő egyetemes felhasználásuk céljából, mivel ezek eltérései, el-

sősorban a nemzetközi szintű összehasonlításokban, még mindig sok gondot okoznak. A teljességgel különböző használói igények széles spektrumának a könyvtárosi gyakorlatban is észlelhető differenciáltsága az olvasáskutatásban eddig még nem jutott kellőképpen kifejezésre. Még mindig túlságosan kevés a kiváló okokkal foglalkozó kutatás, helyette többnyire csupán a látható szimptómák, a tüneti jelenségek számbavételével és értelmezésével foglalkoznak. Kétségtelen, hogy az ehhez nélkülözhetetlen alapelvek kidolgozásához ma még hiányoznak a széles körben elfogadott módszerek.

A konferencia második napján *Janusz An-kudowicz* (Könyv- és Olvasáskutatási Intézet, Varsó, Nemzeti Könyvtár) összefoglalta „A közművelődési könyvtárak társadalmi funkciója a könyvgyűjtemények gyarapításának és használatának elemzése tükrében” címmel munkatársával, *Witold Adamiemmel* közösen készített beszámoló eredményeit a lengyelországi közkönyvtárak állományépítése és használata közötti összefüggésekről. A könyvtárak székhelyét és társadalmi funkcióit egyrészt az 1968. április 9-i könyvtári törvény, másrészt a kultúra támogatásáról szóló 1984. április 26-i törvény rögzíti. Ezek mindmáig szilárdan megszabják az állománygyarapítás kereteit, holott időközben az olvasók igényei megváltoztak. Ebből eredően azután feszültségek támadtak a kínálat és a kereslet között, ezek megszüntetése a lengyel könyvtárügy jövőbeli tevékenységének lesz a feladata.

Aleš Haman (Cseh Állami Könyvtár, Prága) korreferátumában – „A könyvtárak társadalmi funkciója a könyvtári állományok (szépirodalom) tervezésének és használatának vizsgálata tükrében” – utalt rá, hogy az előtte szólók megállapításai közül sokat saját kutatásai is megerősítenek, és hangsúlyozta a különböző olvasói csoportok speciális igényprofiljai kidolgozásának fontosságát. A vita során világosan kiderült, hogy a közkönyvtárak iránt támasztott olvasói igényekre, mint az utóbbi időben sok országban megváltozott olvasói érdeklődés fokmérőjére, az összehasonlítás szempontjai között is fokozott figyelmet kellene fordítani. Ezek a könyvtárak következőképp fontos feladatot tölthetnek be a művelődéspolitikai területén, ha célirányosan reagálnak. Ennek ellenére gyakran nem alakul ki a szükséges párbeszéd a könyvtár és a környezetében működő társintézmények között.

Az IFLA olvasáskutatási munkacsoportja

részéről a konferencián tartott előadások keretében *Bryan Luckham* (Távoktatási Intézet, Manchesteri Egyetem) vállalkozott rá, hogy választ ad arra a kérdésre: „Mennyire állandók az olvasók?” Az 1869/1870 és 1967/1968 közötti évekről az angol közkönyvtárakban rendelkezésre álló, egyes esetekben igen részletesen vezetett kölcsönzési statisztikák felhasználásával bebizonyította, hogy azok szignifikáns korrelációt mutatnak a lakosság társadalmi-gazdasági helyzetét tükröző adatokkal. A feldolgozott száz évben azonban egészében gyökeres változásokat nem lehetett megállapítani. A vita során – egyebek között – felvetődött a kvantitatív és kvalitatív mérésekre szolgáló mutatók közötti viszony súlyos kérdése is.

Pertti Vakkari (Könyvtár- és Információtudományi Tanszék, Tamperei Egyetem) „A közművelődési könyvtár szerepe a finn könyvkultúrában” című korreferátumában a finnországi könyvtermelés és az új megjelenésű könyvek könyvtári beszerzése közötti szamszerű összefüggéseket vizsgálta, valamint azt, mi a könyvtár szerepe a könyveknek az olvasókhöz való eljuttatásában, továbbá hogy a finn lakosság körében bekövetkezett struktu-

rális változások miképpen hatottak a könyv olvasás fejlődésére. Fontos megállapításnak tekinthető, hogy a finnországi könyvtárak azelőtt éppúgy, mint jelenleg, túlnyomórészt – kölcsönzéseik kétharmadában – szépirodalmi olvasmányokkal szolgáltak; általában nem információs (információszerzési) központoknak tekintik őket, habár ez a tevékenység a könyvtárosok körében intenzív vita tárgya. Ezek a könyvtárak tehát jelentős néprétegek számára még mindig igen fontos funkciót töltenek be az olvasás propagálása terén.

A harmadik napot további hozzászólásoknak és a referátumok részletes záróvitájának szentelték. *Algirdas Kancleris* (Litván Állami Könyvtár, Vilnius) hangsúlyozta, hogy a konferencián tárgyalt valamennyi kérdés köztársaságukban is fontos. Hozzászólásában cáfolta, hogy létezik szovjet olvasó általában, differenciálatlanul, és kiemelte, hogy ha az olvasáskutatás területén megbízható eredményekre kívánunk jutni, akkor nem csupán a városi és a falusi lakosok közötti különbségekre kell tekintettel lenni, hanem a különböző nemzetiségű népekre, népcsoportokra is. Erre a kutatáseméleti szempontra épül továbbá az általa elképzelt szerkezetű, a témával foglalkozó adatbank.

Gereben Ferenc (OSZK KMK, Budapest) ismertette „A magyar társadalom könyvtárosképe”-t vizsgáló 1985–1986-ban végzett kutatás eredményeit. A megkérdezettek 40 százaléka szerint a közkönyvtárban dolgozó könyvtárosok funkciója az, hogy a használóknak megfelelő olvasmányokat ajánljanak. Ez a szemléletmód a kialakulóban levő demokratikus önértékeléshez képest kifejezetten retrospektív. A vita során példaként felvetődött, hogy az ilyenfajta sztereotípiák az olvasók tudatában a detektív történetek vagy *Umberto Eco* „A rózsza neve” című regényének filmváltozata révén rögzídhettek. Az irodalmat, a sajtót és a tévét olyan médiáknak kell tekinteni, amelyek a jövőben elsődlegesen meghatározzák a közvélemény könyvtár- és könyvtáros-képét, és esetleg meg is változtathatják azt. Ez azonban mindenképpen ambivalens vonásokat mutat.

A jól irányított záróvita a könyvtár társadalmi környezetben betöltött szerepére koncentrált. Ennek során kifejezésre jutott a konferencián résztvevő országok látásmódjában és érvelésében megmutatózó növekvő mértékű differenciálódás. Hangsúlyozták, hogy a könyvterjesztés társadalmi folyamata és az olvasók érdeklődésének alakulása számos ténye-

zótól függ, és ezek egy része a „könyvrendszeren” kívül keresendő. A könyvterjesztés terén szerzett némely negatív tapasztalatok azt a fel fogást támasztják alá, hogy a kultúra demokratizálásának folyamata – különösen a művelődésügy terén – nem automatikus, sőt gyakran akadályokba ütközik. Lefolyása és eredményei nincsenek mindig összhangban azoknak a szándékaival, akik befolyásolni igyekeznek. Az egyértelműen pozitív fejlemények elengedhetetlen előfeltétele ebben a folyamatban a közélet és a művelődésügy megfelelő struktúráinak demokratizálása.

A szocialista országokban az utóbbi időben az olvasáskutatási vizsgálatok tematikája és – amint az az előadásokból kitűnt – részben metodikája terén jelentős eltérések alakultak ki. Magyarországon például azt latolgatják, hogy azt a háromrészes könyvtári modellt, amely a budapesti városi könyvtár könyvtári rendszerében már alakot öltött, hogyan lehet szélesebb alapokra helyezni. Az Észtt Szovjetköztársaságban – amint a statisztikákból kitűnik – az utóbbi időben erősen megnövekedett a könyvek magánúton történő terjesztése, különösen az észtt nyelvű művek esetében. A vita során az intenzívebb társadalmisítás érdekében többször felvetődött a könyvtárak állami kezelésének megszüntetése. Hogy erre mikor és hogyan kerülhet sor, arra csak úgy lehet válaszolni, ha a mindenkori művelődési és gazdasági adottságokat figyelembe vesszük. A művelődésügy struktúrája mint a kielégítésre váró szükségletek alapja, valamint a gazdasági helyzet mint a könyvtárak létezésének bázisa, a könyvtárügy nélkülözhetetlen alkotórésze marad. Egyébiránt más szinteken is érzékelhető fejlődés, így például nem szabad megfélemlíteni a tiltott művekről mint a népszerűség fokmérőiről, és az antikvár művek, különösen a gyermekkönyvek magánkölcsonzésének és -forgalmazásának elterjedéséről.

A különböző országok szakértői között folyó – részben merőben ellentétes – gondolatok cseréje rendkívül élénk volt, még akkor is, ha a vitában most felvetődő kérdések egy része megválaszolatlan maradt. Hasonlóképp még nem tekinthető általánosan megoldottnak az elméleti megállapítások és a kutatási eredmények mindennapi könyvtári gyakorlatban való hasznosítása a könyvtári szolgáltatások kívánatos megjavítása érdekében. Ennek módszereit még tovább kell fejleszteni, hogy az egyes könyvtárosok mindenütt tudatára ébredjenek a könyvtári kutatások fontosságának.

Végül megfogalmazták a határozatot, amely – egyebek között – leszögezte, hogy a Budapesten sorra kerülő legközelebbi konferencián foglalkozni kell az olvasáskutatási eredmények gyakorlati felhasználásának kérdéseivel is. Megvizsgálják majd továbbá az olvasáskutatás módszertani kérdéseit, valamint a résztvevő országok nemzeti irodalmának külföldi fogadtatását; ez a probléma az irodalom minősége és tartalmi dinamikája szempontjából kétoldalú megközelítést tesz szükségessé.

A konferencia dokumentumait a varsói Nemzeti Könyvtár Könyv- és Olvasáskutatási Intézete angol, lengyel és orosz nyelven adja közre. Feltételezik, hogy a konferencia résztvevői – szakmai helyzetükből adódóan – a megvitatott témákat és a munkálatok eredményeit az előadások közreadásától függetlenül is terjeszteni fogják; az ilyen rendezvények hatása tehát tartósnak ígérkezik. Ezért csak üdvözölhetnénk, ha legalább az olvasáskutatással foglalkozó szakemberek eddigi hét találkozójának tartalmi szempontjairól összefoglaló elemzés készülne, és azt is értékelnék, vajon a kutatási eredmények hatására tett gyakorlati könyvtári intézkedések milyen átalakulásokhoz vezettek. Ez olyan feladat, amelyet nemzetközi szinten az IFLA olvasáskutatási munkacsoportjának kellene magára vállalnia.

Dr. Paul Kaegbein

(A *Bibliothek* 1989/2. számának cikkét *Pálvölgyi Endre* fordította.)

Hol kellene gyűjteni az EK kiadványait?

Azt, hogy sikerül-e 1992 után csatlakoznunk az Európai Közösséghez, nálam illetékesebb szakértők sem tudják ma. De azt, hogy úgy kell tennünk, úgy kell terveznünk, mintha sikerülne, többen hisszük. Akkor pedig ezen a téren nem kevés a tennivalója a könyvtárügy felelős irányítóinak.

Az Európai Közösség (EK, nevezik Európai Gazdasági Közösségnek, sőt Közös Piacnak is – *a szerk.*) tevékenységével, de főleg az 1992-es egységes belső piac megteremtésével kapcsolatban dokumentumok hatalmas tömege látott napvilágot a tizenkét tagország intézményeinek és főleg az EK Bizottságának kiadásában, ez utóbbiak az EK hivatalos kiadványai. A hivatalos kiadványok minden tagországba és a nem tagországokba való intézményes eljuttatásáról gondoskodnak. Az egyes tagországokban intézményi keretek között, ún. letéti könyvtárakban (depository library) őrzik, tárják fel és teszik hozzáférhetővé azokat. A Bizottság DG XIII/B főigazgatósága adatbázis-hálózattal teszi lehetővé a minél gyorsabb és sokoldalúbb információszerezést. Külön – naprakész – adatbázis tárolja a versenytárgyalásokról, üzleti lehetőségekről szóló információkat, lehetővé téve, hogy a használók – a tárgyalásokra való felkészülésben – időelőnyt nyerjenek a nyomtatott dokumentumokat használókkal szemben. Az EK Bizottságának adatbázisait a *Könyvtári Figyelő*ben hamarosan megjelenő cikkemben külön ismertetem. Most más, tudomásomra jutott és nyugtalanító kérdésről szeretnék szólni.

Az a tény, hogy nem vagyunk EK tagország és esetleg nem is leszünk, nem menthet fel bennünket meglévő adósságaink felszámolásának kötelezettsége alól. Meg kell oldanunk az EK-dokumentumok gyűjtését, illetve hozzáférhetővé tételét.

Hadd álljon itt Japán példája, amely szintén nem tagországa az EK-nak, de tudja, hogy csak akkor kereskedhet Nyugat-Európával

1992 után, ha pontosan betartja az egységes szabályokat, normatívákat, előírásokat, amihez elengedhetetlen ezek ismerete. Ahhoz viszont, hogy mindezekhez hozzájusson és figyelemmel kísérhesse őket, célszerű az összes idevágó szakirodalmat egyetlen, nyilvánosan is hozzáférhető helyen tárolnia, esetleg még a gyűjtőkori határok megsértése árán is. Az EK-dokumentumok letéti könyvtárának szerepét az országgyűlési és nemzeti könyvtár (National Diet Library) tölti be, ahol 1954-ig visszamenően megtalálhatók a dokumentumok, feltárják, hozzáférhetővé teszik azokat, és 1989-ben egy 5806 tételes bibliográfiát adtak ki róluk és arról a 440 japán könyvről, amelyek e témában jelentek meg.

Mi a helyzet Magyarországon? Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének könyvtára egyben az EK-dokumentumok letéti könyvtára, ahol azonban a feldolgozás személyi feltételei pillanatnyilag nincsenek megoldva, és főleg nem biztosítható a dokumentumokhoz történő hozzáférés magánszemélyek részére, csak kutatóengedéllyel (még a könyvtárak számára is csak a könyvtárközi kölcsönzésben kérhető monográfiák elérhetők, jöllehet e kiadványok nagyobb része időszaki kiadvány). Főleg nincs azonban megoldva az információszolgáltatás és dokumentumokról. Példaképpen említem meg, hogy a *Tájékoztató a szakmai tájékoztatásról* (OMIKK, 1985) 3. kiadásában az MTA Közgazdaságtudományi Intézete könyvtárának gyűjtőköréiként csak a közgazdaságtudomány szerepel, minden cifrázás nélkül. Ugyanakkor e kiadvány 1989-es, 4. átdolgozott kiadásából az egész intézet kimaradt, több MTA kutatóintézeti társával egyetemben, mintha sokallnák e könyvtárak a nem intézményi kutatók „zaklatásait”. A mikroszámítógépes adatbázisban történő feltárás – ma már egyre sürgetőbb igénye – a Közgazdaságtudományi Intézet közeli terveiben egyáltalán nem szerepel. (Mindezekről és arról, miként is alakult úgy,

hogy letéti könyvtárnak éppen egy nyilvánosan nem hozzáférhető, kutatóintézeti könyvtárra esett a választás, remélhetőleg hamarosan olvashatunk a *Könyvtári Figyelőben*.)

Jelen cikkemet – jobb megoldás kialakításának reményében – gondolatébresztőnek számom. Miért ne lehetne nálunk is a japán mintához hasonlóan az Országgyűlési Könyvtárban őrizni ezt az állományt? Már csak azért is, mert az alábbi szempontok mellette szólnak:

1. Nyilvános könyvtár, tehát mindenki számára lehetővé válna a szabad hozzáférés.

2. Mivel az eme dokumentumokhoz igen hasonló ENSZ dokumentumokat is ott gyűjtik, nem túl nagy propagandamunkával közismeretvé tehető a lelőhely.

3. Szép haladást értek el a számítógépesítés terén, feltehetően vállalni tudnák egy adatbázis építését ezekből az anyagokból is.

4. A parlamenti képviselők tájékozódási igényeit szolgáló könyvtár első kézből tudná a szóban forgó témakörben is tájékoztatni a jövőben várhatóan nagyobb szakirodalmi érdeklődést mutató honatyákat.

Lehetne persze e dokumentumok helye a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában, vagy – szintén a japán példát követve – a nemzeti könyvtárban is, aminek az lehetne nagy előnye, hogy az országos számítógépes hálózatba bekerülhetnének a bibliográfiai tételek (viszont korlátozott lenne a hozzáférés a kizárólag helyben használhatóság miatt). Mindenesetre a jelenlegi gyakorlatnál hatékonyabb megoldást kellene választani, mert ez az állomány is a nemzeti könyvkincs részének tekinthető és nem egy intézet kizárólagos tulajdonának.

Kovács Lászlóné

Öt éves a százhalombattai Barátság Művelődési Központ és Könyvtár

A Százhalombattai Városi Könyvtár 1970-ben létesült, de „igazi” működését 1984-től számíthatjuk, ekkor költözött át új épületébe. Ezt az évfordulót ünnepeltük tavaly. Az öt évről, tevékenységünkről szeretnénk most számot adni, és egyben könyvtárunkat bemutatni.

A régi könyvtár 57 négyzetméteren „működött”, az új alapterülete ezer négyzetméter. Az új épület nem csak a jobb körülményeket biztosította, hanem igényt is kifejezett egy magasabb színvonalú szakmai tevékenység iránt. 1984-ben a könyvtár állományában 59 742 könyv, 124-féle folyóirat 156 példányban, 24 hangmez és 70 diafilm volt. Ma 76 340 könyvünk 199-féle folyóirat 244 példányban; 903 hangmezünk, 238 hangkasszétánk, 75 videofelvételünk és 602 diafilmünk van! Az öt év alatt az állomány egyenletes ütemben gyarapodott, hangzódokumentumokat is szép számmal szereztünk be, könyvtárunkban is megjelent a video.

Az olvasók évekig lesték, várták az új könyvtár megnyitását. Létszámuk az átadás után rohamosan emelkedett, és az új olvasókat sike-

rült is megtartanunk. 1988-ban jelentősen túlléptük az előző évi olvasói létszámot, ami azt mutatja, hogy az emberek egyre inkább a könyvtár felé fordulnak. Emelkedett a helyben olvasók száma, a folyóiratok iránt is nőtt az érdeklődés.

Szolgáltatásaink körét is bővítettük. Kölcsonzunk három napra Burdát, öt napra hangmezt, hang- és videokasszétát; egy hétre folyóiratot. Negyedévenként a pedagógusok számára ajánló bibliográfiát készítünk új könyveinkről és hangdokumentumainkról. Kiépítettük közhasznú információs rendszerünket. Egy alapvető szolgáltatást azonban nem nyújthatunk: nincs másoló berendezésünk. Ez nagy szívfájdalom a könyvtárnak, de sajnos minden évben ezt húzzák ki költségvetési keretünkől. Minden szolgáltatásunk ingyenes.

Tavaly január 1-jével eltöröltük a felnőttkönyvtárban a beiratkozási díjat, könyvtárpártolói tagságot hoztunk létre. Mindenki szándéka és lehetősége szerint támogatja a könyvtárat 50-től több száz forint erejéig. Ezek az olvasóink könyvtárpártolói olvasójegyet kapnak, és

az ő véleményük alapján hasznosítjuk a befolyt összeget. Természetesen semmiféle hátrányban nem részesülnek azok, akik nem válnak könyvtárpártoló taggá. Kezdeményezésünket az olvasók szívesen fogadták, a diákok és nyugdíjasok általában ötven forintot fizetnek, az olvasók többsége száz forintot, egy-két olvasónk pedig már többször is fizetett. A legmagasabb összeg 500 forint volt. Az 1688 olvasó közül 464-en váltottak könyvtárpártolói olvasójegyet, a befolyt összeg 38 042 forint volt. Ebből a pénzből két folyóiratot fizettünk elő, hét könyvet, 3 műsoros, 17 üres magnókazettát, 4 műsoros és 41 üres videokazettát vásároltunk.

Gyermekkönyvtárunk kettős funkciójú létesítmény. A könyvtár megnyitásakor a helység két iskolájának könyvtári állományát átvettük. Az iskolákban letéti állományokat szerveztünk, a tanári szobákban kézikönyvtári állományt állítottunk fel, a tantermekben pedig szaktantermi ellátást biztosítottunk. A tanulók a gyermekkönyvtárba jönnek könyv- és könyvtárhasználati, valamint napközis foglalkozásokra és tematikus órákra. A tanítási szünnapokon és tanítási szünetekben játszóház keretében foglalkozunk a gyerekekkel. Minden év nyarán olvasótábort szerveztünk.

Kiscsoportjaink közül többen megerősödtek, az életképtelenek megszűntek. Igazi kis-közösségek a most működő reform klub, a nyugdíjas pedagógus klub, a Kertbarátok köre, a Móra-könyvklub, a Kiskönyvtárosok köre. Megszűnt az alkotó kör, a pedagógus klub, a mozgáskorlátozottak klubja. Két újabb kö-

zösséget is szerveztünk tavaly, egy bábszak-kört és egy szerb nemzetiségi ifjúsági klubot.

A különféle könyves ünnepeken igyekeztünk színvonalas rendezvényeket tartani. Író-olvasó találkozó alkalmával vendégünk volt: *Kürti Papp László, Szemes Mari, Muszty Bea, Dobay András, Órdogh Szilveszter, Dávid Sándor, Rockenbauer Pál, Bánki Árpád, Schmidt Egon, Bálint Ágnes, Rigó Béla, Kertész Lilla, Kóka Rozália, Jókai Anna, Czakó Gábor, Váradi Hédi, Bécsi László, Bata Imre, Tarján Tamás, Reményi József Tamás, Vathy Zsuzsa, Kállai Gyula, Ágai Ágnes, Janikovszky Éva, Vári Attila, Csalogh Zsolt, Csoóri Sándor, Órsi Ferenc.* A találkozók mindig meghitték, emlékezetesek voltak.

Az öt év alatt a feldolgozás területén is volt mit tennünk. Átköltözésünkkel betűrendes keresztkatalógusunkban csak az 1980-tól beszerzett állomány volt feltárva, szakkatalógusunk pedig egyáltalán nem volt. Ez mintegy 10 éves lemaradást jelentett, 20 500 könyv feltáratlan maradt. Most a restancia felszámolásának a végén tartunk, szakkatalógusunk is elkészült. A hatalmas munka energiánk jó részét lekötötte, a feldolgozó és olvasószolgálatos könyvtárosok összefogását igényelte.

Az évfordulók arra is alkalmasak, hogy előre tekintsünk. A közeljövőben szolgáltatásainkat tovább kívánjuk bővíteni. Szeretnénk a betegek könyvvel való ellátását megvalósítani. Régi vágyalmunk egy zenei könyvtár létrehozása. Úgy tűnik, idén kapunk helyiséget és beindíthatjuk az olvasók által rég várt zenei részlegünket. Ehhez kapcsolódik harmadik nagy ter-

vünk, a zenei állomány számítógépes feldolgozása. Városunk fennállásának 20. évfordulójára nagyszabású vetélkedőt tervezünk.

Könyvtárosaink – tizen vagyunk – szakmai felkészültsége jó, lelkesedésük, hivatástudatuk

reményt ad arra, hogy könyvtárunk az élénk tűzött célokat eléri, az olvasók és a szakma által felállított követelményeknek megfelelően.

Sinkáné Illés Livia

Könyvtár a társadalomban – társadalom a könyvtárban

Mit tehet a szociográfus, ha a sors kiismerhetetlen szeszélye folytán a könyvtárak módszertani központja lesz a munkahelye? Ismerősei lekicsinylő mosolya közepette sem tagadhatja meg önmagát: bebizonyítja, hogy szociográfiát mindenről lehet írni, még a könyvtárakról is.

„A könyvtár csendes hely, ahová sokan piheni járnak. Csillapítja az agyközpontot” – így vélekedett egy 29 éves, budapesti betanított munkás férfi, egy kérdőívre válaszolva. Ehhez hasonló megítéléssel gyakran találkozok a kutató, aki a társadalom könyvtárképét vizsgálja. Vajon mit lehet felfedezni ezeken az unalmas, agyközpontot csillapító helyeken? Ki fogja elolvasni azt a dolgozatot, amelyik „félhomályban matató, magányos, befelé forduló, introvertált” könyvtárosokról szól, mint ahogyan a köznapi emberek vélekednek erről a foglalkozási rétegről? Mindezek a kételyek különösen felerősödnek ma, amikor Magyarországon a társadalmi, politikai és gazdasági struktúrában gyökeres változásoknak lehetünk tanúi.

Mivel a könyvtár is része a társadalomnak, a könyvtárba is begyűrűznek a társadalmi változások, ezért, amikor a könyvtárakról szólnunk, a társadalom bizonyos szeletéről is hallatjuk a hangunkat. Ez a felismerés vezetett bennünket arra az elhatározásra, hogy azonos szempontrendszerű, de lényegében szociografikus módszerű vizsgálatot kezdeményezzünk a kisvárosok könyvtáraiban. Arra voltunk kíváncsiak, vajon a könyvtárak érzékelik-e a külvilág kihívásait, reagálnak-e ezekre a kihívásokra, illetve hogy ők maguk akarnak-e, tudnak-e hatni a környezetre.

Mint várható volt, a tapasztalatok igen változatos képet mutatnak. Az egyik pólust talán egy diplomás könyvtárosnő szavaival lehetne a legjobban jellemezni: „Bármennyire takaré-

koskodom, a fizetésem minden hónap huszadika körül elfogy. Elhatároztam, hogy ezentúl, amikor elfogy a fizetésem, nem dolgozom tovább. Huszadika után is bejárok ugyanúgy, mint máskor, de nem csinálok semmilyen érdemi munkát: olvasgatok, kávézok, beszélgetek.”

A másik póluson az a könyvtár helyezkedik el, amelyikben már évek óta pezsgő kulturális élet folyik. Itt nemcsak a közérdeklődésre számító közlönyök, információs gyűjtemények és

külföldi folyóiratok találhatóak meg, hanem a különböző alternatív szervezetek, pártok programfüzetei, újságjai, belépési nyilatkozatai is. Sőt nemcsak a dokumentumok találhatnak itt ott-honra, hanem maguk a szervezetek is: hétfőn a Magyar Demokrata Fórum tart összejövetelt, kedden a Szabad Demokraták Szövetsége, szerdán a Független Kisgazda Párt, és így tovább. Itt már évek óta működik közművelődési egyesület, biztosítva tagjainak, hogy saját maguk szervezzék meg a saját programjukat. Ennek a könyvtárnak a vezetője nem siránkozik, hogy nincs pénz, hanem 100 forintos jelképes összegért elhagyatott vasúti őrházat vásárol, hogy az egyesületnek legyen kulcsosháza; olvasótábort szervez a hátrányos helyzetű gyerekeknek, akikkel bejárják a környező országok magyarlakta területeit. Ebben a könyvtárban mindezek a folyamatok nem most indultak el, amikor már „szabad” nyitottnak lenni, hanem jóval korábban, felvéve a harcot a helyi hatalom acsarkodásaival is.

Ilyen könyvtárat és ilyen könyvtárvezetőt azonban csak nagyon keveset találunk. Általános tapasztalatként megállapíthatjuk, hogy a könyvtár arculatát leginkább a vezető egyénisége határozza meg. Sajnos a könyvtárvezetők többségének nem voltak létük szakmai határain túl tekintő, a könyvtárügy egészének kérdéseire felé forduló igényeik. Nem voltak különösebb vezetői ambícióik, vezetői szerepüket vagy áthárították, vagy csendes belenyugvással élték meg.

Vezetői habitusuk szerint két jól elkülöníthető típust találunk: a *könyvcentrikust* és az *olvasócentrikust*. A könyvcentrikus vezető szakmai ideálja a tudós könyvtáros, aki inkább tárgyra, mint emberre orientált; alapvetően *introvertált* alkat. Az olvasócentrikus vezető

érzékenyen nyitott az emberi kapcsolatokra, dinamikus, alkalmazkodó, az emberi kommunikációban rugalmasan résztvevő; alapvetően *extrovertált* alkat.

Ahol a vezető könyvcentrikus, ott a könyvtár is hagyományosan működő, könyvet gyűjtő, tároló, felhalmozó; a csendes, elmélyülő olvasásra számító, *zárt* könyvtár. A fő funkció a kölcsönzés, az ezzel kapcsolatos tájékoztatás, a kutatóterem és az olvasóterem rendelkezésre bocsátása, a ritkább könyvek megszerzése könyvtárközi kölcsönzéssel. Ez a könyvtár az *állandóságot* sugallja.

Ahol a vezető embercentrikus, ott a könyvtár túl akar lépni az előbbi, szűkre szabott funkció teljesítésén, nem kifejezetten a könyvekre, dokumentumokra koncentrálva, hanem az emberekre. Azt vallja, hogy a könyvtárnak a társadalomból kell kiindulnia, és közművelődési feladatokat is el kell látnia. Ezt a könyvtárat a *változás*, a dinamizmus, a nyitottság jellemzi.

Nem kívánok értékrendbeli rangsort felállítani a két típus között, ám meg kell jegyezni, hogy változó korunk igényeit alighanem a nyitott könyvtár tudja jobban kielégíteni. Különösen igaz ez vizsgálati terepünkre, a kisvárosra. Ezekben a településeken a könyvtáron kívül jószerivel nincs olyan kulturális intézmény, amelyik ne nyereségérdekelte lenne. A mozikat elárasztja a krimi, a horror, a szex; az úgynevezett művelődési házakban a diszkó, a hahni, a csinnadrattás nagyrendezvény az általános. Érvelve beszélgetni, okos emberek szavát hallgatni, az egyetemes kultúrával ismerkedni már szinte csak a könyvtárban lehet. Persze csak abban a könyvtárban, amelyikben a dolgozók nemcsak a fizetésükre várnak csendesen matatva a félhomályban.

Vidra Szabó Ferenc

Lapozgató

A közelgő Mátyás király-ünnepségek külön aktualitást kölcsönöznek *Jakó Zsigmond* rövid, de igen érdekes, dokumentumrészletekkel alátámasztott beszámolójának *Ipolyi Arnold*, *Kubinyi Ferenc* és *Henszlmann Imre* 1862. évi konstantinápolyi utazásáról, amelynek során leküzdve minden nehézséget (a bécsi hatóságok bizalmatlanságából fakadó gáncsoskodást, a török udvar tiltakozását stb.), végül, a basáknak adott ajándékoknak, a hivatalnokok megvesztegetésének hála, sikerült nyomára jutniuk a Törökországba hurcolt korvináknak. Az ő felfedezésük nyitotta meg az utat a Mátyás király egykori könyvtárából származó, Buda 1541. évi elfoglalásakor Konstantinápolyba került kódexek egy részének hazakerülése előtt (Ipolyi Arnold és a Konstantinápolyba került korvinák megtalálása. *Magyar Könyvszemle*, 1989/2. sz.).

A Nagyatádi Városi Könyvtárnak vannak szép épületei (így többes számban), vannak kiváló munkatársai (élükön a méltán híres szakemberrel, nagyformátumú könyvtárossal, *Turbék Károly*jal), van szép múltja (1952-től számítva), van hatalmas állománya (mintegy százezer könyv, 180 kurrens periodikum, mikrofilmek, diafilmek, video stb.), volt hatalmas cselekvési tere (két járást is vezényelt, épített ki könyvtárilag, a csurgóit és a barcsit), van még sok mindene, egy hibádzik csak, a reputáció. Valahogy kimaradt a szórásból, a szakma köztudatában nem foglalta el az őt joggal megillető helyet, kezdeményezői pedig számosak voltak és vannak, nemigen gyakoroltak hatást a szakközvéleményre, főnöke, munkatársai, úgy látszik, nem eléggé értenek a propagandához.

Pedig, mint a felsorolásból is látszik, lenne mit propagálni. Kezdjük a nagy történelmi érdemmel, a regionális funkcióval, két járás gondját magára vevő, a feladatot remekül teljesítő grüfondalással. Ezt a „nagyhálózatot” létrehozni kiemelkedő teljesítmény volt, eredményei szervesen beleépültek a ma már persze egészen más felállású, szervezésű könyvtári struktúrába. Az, hogy Somogyban ezek a részei ma könyvtárilag oly megszerveztnek, kidolgozottnak tűnnek, jó részben a kezdeti évek Nagyatádjának köszönhetőek. A külső cselekvés, a jó értelemben vett expanzív működés azonban szilárd, egyre szilárduló hátszakra támaszkodhatott. A nagyatádi könyvtár olyan ügyesen dolgozott, annyira sikerült magát elfogadtatnia a várossal, hogy – jöllehet új épületet termé-

szetesen nem kaphatott – olyan házba költözhetett, mint a régi, patinás Burics-féle bank épülete, amely könyvtári célokra is kiválóan fel- és kihasználható volt. Később, 1973-ban tovább bővíthetett, e „bővítmény” lakója a frissen megszervezett, kialakított zenei részleg lett, társbérletben a helyismereti gyűjteménnyel. Három éve pedig – központi, mintegy másfél milliós minisztériumi támogatással – új gyermekkönyvtár épülhetett, egy modern, háromszáz négyzetméteres intézmény, amely persze nagymértékben tehermentesítette a toronyos, Zsolnay-méhkaptárral díszített régi könyvtárat.

A könyvtár szolgáltatáscentrikus volt. Szinte kezdettől kapva kapott az újabb és újabb lehetőségeken, egyike volt az elsőknek, amelyek videotékát alakítottak ki (helye a gyermekkönyvtárban van). 1986 óta saját kamerával is rendelkeznek (az igazgató maga videós szakember, a helyismereti gyűjtemény számára ő készíti a felvételeket), a gyűjtemény köré pedig videós klubot szerveztek, klubtagoknak minimális kopási árért kölcsönzik a kazettákat, közületek évi háromezerért 25 kazettát kaphatnak kölcsön. (Ennek következtében a videotár önellátó, még tán némi hasznot is hajt.) Érdekesen oldotta meg a könyvtár a fiókhálózat megszervezését is. Szinte minden fiók valamilyen specifikus feladatot kapott, az egyik iskolai könyvtári feladatot lát el (kettős funkcióban), a

másik kórházi könyvtárként működik, a harmadiknak ifjúsági klubja van stb. Szóval kiváló könyvtár a nagyatádi, nem érdemli, hogy félszárnyékban éljen. A *Könyvtáros* szeretne róla a nem távoli jövőben bővebben is hírt adni.

A szegedi Somogyi Könyvtárban beszélő számítógépet helyeztek üzembe. A pályázaton nyert pénzből, valamint öt szegedi nagyvállalat támogatásából megvásárolt, a KFKI-ban gyártott berendezéssel a vakokat és a gyengénlátókat tanítják meg a számítógépek kezelésére.

Szaporodnak, gyarapodnak a könyvtári vandalizmusról érkező híradások a sajtóban, pedig tudjuk, hogy nagyobb részük egyelőre inkább titokban marad, épp csak az érintettek kicsiny köré tud róluk. Legutóbb a *Vas Népe* számolt be egy különösen félelmetesnek tűnő eseménysorozatról. Mint az újságíró, *Szakály Éva* írja, a Szombathelyi Megyei Könyvtár egyik méltán kedvelt fiókhálózatában rendszeresen megjelennek – nyitvatartási időben – tizenéves fiatalok, italoosan és tovább italozva, a magnót a legnagyobb hangerőre állítva, a könyvtárosnőre poroltót fogva és őt „nyomdafestéket nem tűrő szavakkal” illetve, az olvasókat rémisztgetve, a könyveket, berendezést rongálva, az ajtókat levizelve stb., hogy azután következő alkalommal ismét megjelenjenek. Érthető, ha az olvasók elmaradoznak, ha a könyvtáros nem mer bemenni munkahelyére. A cikk idéz a megyei könyvtár igazgatójának, *Takács Miklósnak* a városi rendőrkapitányhoz intézett leveléből: „Az előző évben telefonon már kértem segítséget önöktől, akkor azt az ígéretet kaptam, hogy a körzeti megbízott időnként meglátogatja intézményünket. Sajnos, erre egyetlen alkalommal sem került sor... Előre látható, hogy a lakók nyomásának engedve az Ingatlankezelő Vállalat – ahogy azt korábban egyszer már megtette – a bérleti szerződés felbontását fogja kezdeményezni...” Szóval, egyelő-

re legalább úgy tűnik, megvan a megoldás a garázdák ellen: be kell csukni a könyvtárat.

1989 decemberétől számítógép végzi az olvasók és a kölcsönzött művek nyilvántartását a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárban. Az olvasószolgálat kitartó és megfeszített munkával készült erre a változásra, amely hitük szerint egy korszerű könyvtár alapját veti meg. Leltárszinten számítógépre vitte a könyvtár teljes állományát, s a gépi kölcsönzés feltételeként mintegy 160 ezer kölcsönözhető könyvet látott el vonalkódos címkével. A korszerű szemlélet térhódítását jelzi a gazdasági jellegű gépi nyilvántartás mellett – ugyancsak az 1989. év produktumaként – a kölcsönzés automatizálása. S ez utóbbira égető szükség volt!

A megyei könyvtár épülete csaknem két évtizede alkalmatlan már a könyvtári feladatok ellátására. A könyvek elhelyezése az épületen belül hosszú évek óta lehetetlen. A városban bérelt pinceraktárak pedig – pénzt, erőt és időt rabolva – a színvonalas szolgáltatást akadályozzák. Éppen ezért nagyjelentőségű a könyvtár több évre kiterjedő, s valamennyi munkafolyamatot magába foglaló számítógépes programja. A gépi nyilvántartás megbízhatósága és pontossága mellett a gyorsaság és a kölcsönzött könyvek hollétének nyomon követhetősége – mint új elem a szolgáltatásban – javítani fogja a könyvtár használhatóságát.

A számítógépet tehát nem mindenáron, hanem a használó-olvasó érdekében kívánják alkalmazni a könyvtár szakemberei. (G. F.)

„Nem szabad megvárni a hívást, elébe kell menni!” – nyilatkozta Lajos Gézának, a *Somogyi Néplap* riporterének Hotter István, a Kaposvári Városi Könyvtár igazgatója, amikor az újságíró arról faggatta, miért is szervezett könyvtárosai számára tíz témából álló előadássorozatot a Bibliáról. A könyvtárigazgató elmondja, hogy bizony gond volt egyik-másik

referenzskérdés megválaszolásával. A kisfiúnak, aki a tékozló fiú „neve” után érdeklődött éppúgy nem tudtak válaszolni a bibliamentes tananyagot tanult könyvtárosok, mint annak a gyereknek, akit az érdekelt volna, hogy mi is lehet a siralom völgye. „Magyarország legolvasottabb városa éppen Kaposvár. Szabad-e akkor a város könyvtárosainak nem, vagy csak alig ismerni a Bibliát?! A válasz egyértelmű: meg kell ismertetni velük. Nem arról van szó, hogy az ateista könyvtárosokból hívőket faragjunk, hanem arról, hogy sürgősen pótoljuk az alapvető művelődési hiányt. Ne kelljen – a pedagógusokhoz hasonlóan – továbbküldeni a tanuló ifjúságot vagy a felnőtt érdeklődőt” – mondja a könyvtárigazgató, aki arról is beszámol, hogy az előadássorozat megszervezése érdekében felkeresték a belvárosi plébánia tudós teológusait, akik, élükön *dr. Baróti János* püspöki helynök apátplébánossal, szívesen vállalkoztak a könyvtárosok oktatására.

Bővítő szerepkörét a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár. Megteremti a feltételeit annak, hogy „naprakészen” tükrözze a politikai élet változásait.

A jövőben a megyében működő pártok, mozgalmak, különféle szerveződések is lehetőséget kapnak dokumentumaik, vagy azok másolatának elhelyezésére. Többek közt könyvek, újságok, röpiratok, plakátok kerülnek ilyen módon a közgyűjteménybe, válnak érdeklődők, kutatók számára hozzáférhetővé.

Sárospatak Városi Tanácsa Végrehajtó Bizottsága beszámolót hallgatott meg a városi könyvtár munkájáról. A beszámolóból kiderült, hogy Sárospatak könyvek, könyvtárak tekintetében ma sem marad el az elmúlt századok alatt szerzett „bibliotékai” rangjától. Csupán a Kollégiumi Nagykönyvtár, a Comenius Tanítóképző Főiskola, a Városi Könyvtár és a gimnázium könyvtárának állománya együttesen félmillió kötetnél is több, így minden pataki lakosra átlagosan 33 kötet jut, ami országosan igen előkelő helyezés. A városi könyvtárban mind a személyi, mind a tárgyi feltételek fokozatosan javultak. Bár 1988-ban megemelték a beiratkozási díjat, az olvasók száma nőtt. Szóval Patakon minden rendben van. Irigyeljük őket, sok-sok könyvtáros kollégákkal egyetemben.

„Intézmények falak nélkül”

Látogatóként az Egyesült Államokban

Korábban még álomban sem gondoltam volna, hogy életem kis darabkáját az Amerikai Egyesült Államokban fogom eltölteni. Hogy ez megtörtént, csupán férjemnek köszönhetem, akit gyermekeimmel együtt elkísérhettem két éves, ösztöndíjas tanulmányi útjára. Így lettünk a lakosai számát tekintve Szegedet némileg meghaladó, mintegy 300 000 lélekszámú Lexington város (Kentucky állam) „polgárai”. Az USA délkeleti részén, dombos-dombos környezetben elterülő város 1987 nyaratól 1989 júliusáig adott számunkra otthont.

Háziasszonyi teendőim mellett a legbensőbb énemben valahogy mindvégig megmaradtam könyvtárosnak. Olvasóként, de kicsit könyvtáros szemmel néztem szét a „legek” országában. Mint a szegedi Somogyi Könyvtár fiókhálózati osztályának „volt” dolgozója eredetileg elsősorban a város és az állam közművelődési könyvtárait, a „public library”-kat szerettem volna felkeresni, és állományukat-működésüket megismerni, mégis időközben nagyon szívemhez nőtt a város egyetemi könyvtára, a Margaret I. King Library is. Olyannyira, hogy legtöbbit itt tudtam meg az amerikai könyvtárakról. Az amerikai kollégák rendkívül segítőkészek bizonyultak.

A Margaret I. King Library szolgáltatásai. Az öteemeletes könyvtári főépület két szárnyát a második emeleten üveghid köti össze. Kívülről, mint általában minden amerikai épület, rendezettségével hívja fel magára a figyelmet. Minden pontosan a helyén van, nem hiányzik a feliratokból, reklámokból egy betű sem, nincs eldobott szemét, kiégett neoncső.

Az első rendkívül kellemes benyomás már belépésemkor ért. Csak át kellett haladnom egy „forgón”, s máris egy hatalmas előtérbe érkeztem. Nem kérték a táskám, a kabátom, szabadon mozoghattam a könyvtár összes helyiségében. Az alagsorban jobb oldalon a ruhatar helyett a fénymásoló részleget, bal ol-

dalon az ellenőrzési pontot, a kölcsönzőpultot és a biztonsági elektronikus folyosót találja az olvasó.

A fénymásoló részleg külön személyzettel működik, egyike a könyvtár szolgáltatásainak. Míg a fénymásolat készül (sorban állás soha sincs), az otthonosan elrendezett sarokban a könyvtár új beszerzésű könyvei között böngészhet az olvasó. Általában többszáz kötet könyv található itt mindig a polcokon, aztán rendszerint három, illetve öt nap után a raktári polcokra kerülnek. Az első és második emeleten pénzért működő fénymásoló automaták találhatók, ezek 25 centes érték bedobásával működtethetők. Akinek véletlenül nincs aprópénze, az alagsorban pénzváltó masina segítségével szerezheti be a szükséges értéket.

Az alagsorban van a kiállítások helye is. Kisebbségi tárlókban időszaki eseményekről, így 1989 februárjában az Afrika és Amerika hónapokról, Martin Luther Kingről emlékeztek meg. Máskor a könyvek helyes használatáról láttunk kiállítást, amely igazi horrorként rémisztette el az olvasókat a penge könyvtárbeli használatától. A makettekkel is illusztrált kiállítás hasznosnak, de egyben szórakoztatónak is tűnt.

A könyvtár referenz szolgáltatásai. Az első utam az amúgy is könnyen elérhető tájékoztató helyiségbe vezetett. Itt töltöttem el a legtöbb időt. Csak csodálni tudtam, hogy az 1909-ben 3000 kötetrel induló, s mindössze egy titkárnővel működő könyvtár hová fejlődött 80 év alatt. Mint megtudtam, jelenleg 30 intézeti könyvtár (ezek jórészt az egyetemi tanszékeken működnek) tartozik a könyvtárhoz, s a hálózattal együtt állományuk 2 millió. A főépületben ebből megközelítően 1 millió kötet használható. Kezdetben még katalógusuk sem volt, csak letét ellenében lehetett könyvet kölcsönözni. Ma már a dokumentumok jó részét az OCLC (Online Computer Library Center),

az USA legnagyobb online könyvtári hálózatává fejlődött feldolgozó és kereső rendszerben rögzítették. Az OCLC LS/2000 nevű rendszerét 1984-ben vezették be. Fontos dátumnak tartják a könyvtár életében 1988 júliusát, amikor a tanszéki könyvtárakat bekapcsolták az egyetem központi számítógépes rendszerébe. A King Library Data General MV 10 000-es számítógépe mintegy 180 terminállal kapcsolódik be az egyetem számítógépes hálózatába. Ebbe a rendszerbe a felhasználók saját (a professzor például az otthoni) személyi számítógépükkel is beléphetnek, sőt más államokból is.

A referenz részleg egyik vezetője – jó megjelenésű, rendkívül ápolat, magas néger fiatalember – szervezte meg, hogy a főbb osztályokra eljussak, és hogy a szakemberek tájékozottan egyes belső munkafolyamatokról.

A referenz helyiségben szembeötülő a 16 terminál, s az azokhoz kapcsolódó nyomtató, ezzel lehet ingyen kinyomtatni azokat az adatokat, amelyekre éppen kíváncsiak vagyunk. Így az olvasónak még papírra és ceruzára sincs szüksége az efféle adatgyűjtéshez. Kétféle, szerzői és tárgyi cédulakatalógus tájékoztatja

az olvasókat az állományról. 1986 óta folyamatos az állomány számítógépes feldolgozása. Emiatt azóta a hagyományos cédulakatalógust nem fejlesztették tovább. A dokumentumok 96 százaléka már az online-katalógusban rögzített, kivételt képeznek a nagyon régi és speciális gyűjtemények. Futólag belenéztem a cédulakatalógusba, a tárgyszavaknál azt kerestem, kinek a műveit tartják számon, illetve mit tudok meg Magyarországról, a magyarokról. A Magyarország tárgyszó alatt bukkantam rá többek között *Vargyas Lajos*, *Szenci Molnár Albert* és *Berend T. Iván* nevére.

Hogy mi az előnye az OCLC katalógusnak a tradicionális cédulakatalógussal szemben? Az OCLC tartalmazza a cédulakatalógus összes információját, sőt azt is feltünteti, hogy a könyv kölcsönözhető-e vagy sem. Ha a könyvet kikölcsönözték, a lejárat napját tudjuk meg. Az olvasó kereshet az OCLC katalógusban a mű szerzője, címe vagy tárgya szerint, esetleg egy kulcsszó alapján. A nyelv vagy a kiadás évének ismeretében tovább szűkíthető a kör, esetleg ezek kombinálásával is.

A számítógépes online kutató szolgálat más index használatát is lehetővé teszi a könyvtárakon keresztül, szintén ingyenesen. Az egyetemi könyvtáraknál többszáz adatbázishoz hozzáférhet az érdeklődő. Az igen gyakran használt adatbázisok már compact disken vannak.

Tény, hogy az Egyesült Államokban megszokott dolog a rokkantak (vakok, gyengénlátók, siketek, mozgáskorlátozottak) segítése, felkarolása, s a könyvtáraknak is egyik kiemelt feladatuk ez. A tájékoztató szobában lévő terminálok között is van egy, amelyet csak rokkantak számára tartanak fenn. A könyvtár szoros együttműködik az egyetem rokkant hallgatóinak szolgálatával megbízott intézménnyel. Az intézeti könyvtárak is segítik ezt a munkát, például oly módon, hogy elhozzák a központi könyvtárba a kért könyveket, másolatokat, vagy pedig megszerzik a szükséges dokumentumok fotokópiáit.

Másféle segítséget jelent a *Kurzweil gép*, amely átalakítja a szöveget beszéddé. A *Telecommunications Device for the Deaf* (TDD) felhangosítja a beszédet, ami lehetővé teszi a kommunikációt telefonon a süket olvasóval. E szolgálat szintén igénybe vehető a főkönyvtár épületében. Az IBM PC (személyi számítógép) szöveget felnagyító programjával a gyengénlátókat segíti. Ezeknek a szolgáltatásoknak a bővítését jelenti az, hogy az olvasószolgálatos az államon belül összegyűjti és fél-

reteszi a tankönyveket, kézikönyveket, s egyéb olvasmányokat.

Indexek számítógépen és nyomtatásban. Az INFO TRAC egy CD ROM (Compact Disk Read Only Memory) optikai lemezen három évre visszamenőleg dolgozza fel a világ vezető napilapjainak és folyóiratainak anyagát. Mintegy 900 üzleti, általános és technológiai folyóirat és napilap cikkeinek címei közül válogat bizonyos szempontok alapján. Többek között a *New York Times* és a *Wall Street Journal* is tartalmazza. Csak a tájékoztató részlegben négy INFO TRAC működött, természetesen nyomtatóval egybekapcsolva. A Magyarország kulcsszó begépelése után az alábbi referencia jelent meg a keresés szűkítésére a terminál képernyőjén: művészet, gazdaságpolitika, kereskedelem, kitekintések.

A rendszer például *Rolla János* és a Liszt Ferenc Kamarazenekar lemezeit nemcsak bemutatja, de egyben minősítést is ad róluk, a folyóiratokban megjelent kritikák alapján.

A MAGAZIN INDEX hasonló az INFO TRAC-hoz, csak lényegesen egyszerűbb: mindössze egy képernyőn megjeleníthető, mechanikus mozgatású filmről van szó. Az információkat tároló hatalmas filmlapot, akár egy diavetítőben, az oldalán elhelyezett gombokkal lehet az olvasóknak előre- és visszatekerni, vagy gyors visszakeresésre állítani. Mintegy 400 címet dolgoz fel. Filmekről, könyvekről, színházi előadásokról, lemezfelvételekről, sőt éttermekről is szerezhetünk információt segítségével. Az *American Record Guide* által közölt minősítést (A = kitűnő, B = jó stb.) itt is jelzik. *Gregor József* szegedi operaénekes felvételei A és B minősítést kaptak, csakúgy mint *Rolla János* lemezei.

A folyóiratok külön nyomtatott listája is kéznél van, a referenz szobában. A nagyszámú, mintegy 271 napilap és 1442 időszaki kiadvány közül magyar nyelvűek például a *Közgazdasági Szemle*, *Statisztikai Szemle* és a *Néprajzi Közlemények*. Több matematikai vonatkozású – a magyar egyetemek (budapesti, debreceni, szegedi) által kiadott – tudományos folyóirat is fellelhető a főkönyvtárban, illetve a hálózat megfelelő fiókkönyvtárban.

A nyomtatott indexek és kivonatok a polcon a referenz helyiségben ugyancsak nagy számban vannak kéznél. Néhány közülük: *Art Index* (Művészeti Index), 1929-től; *Historical Abstracts* (történelmi kivonatok) 1955-től; *Social Sciences and Humanities Index*, 1907-től.

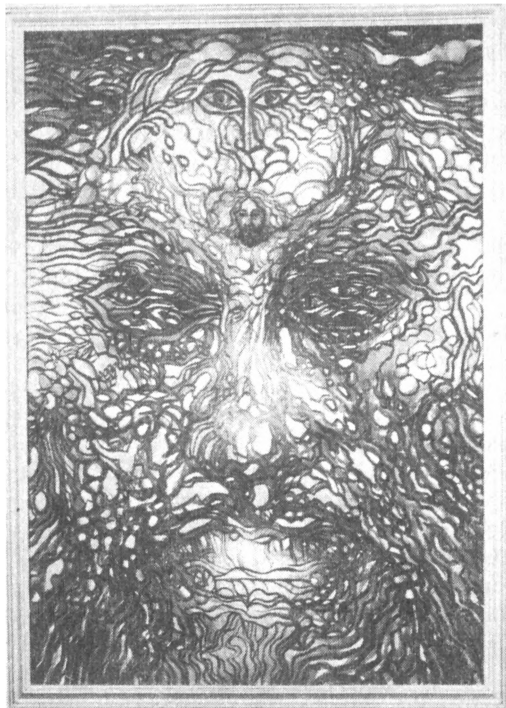
A tájékoztató részlegben elhelyezett „javas-

latok ládájá”-ban az olvasó a könyvtárral és annak szolgáltatásaival kapcsolatos kéréseit és kérdéseit, javaslatait bármikor elhelyezheti. A láda fölött elhelyezett táblára a válaszokat függesztik ki a referenz könyvtárosok. Természetesen könyvek és folyóiratok beszerzésére is bárki tehet javaslatot. A referenz könyvtárosok munkáját segíti a hordozható telefon, amelynek használatával a könyvtáros a nagy terem minden pontjáról könnyen ad választ az őt telefonon felhívó érdeklődőnek. Az USA mind az 52 tagállamának és valamennyi nagyvárosának telefonkönyve is kéznél van itt, s a Noah Websterről elnevezett, hatalmas méretű értelmező szótár is rendelkezésre áll.

Időszaki kiadványok, újságok. Érdeemes szólni az épület északi szárnyában található második emeleti folyóirat-olvasóról is, amelyet a déli szárnyal egy, olvasásra és folyóiratok tárolására kialakított hosszú folyosó köt össze. Ez a részleg a folyóiratok, újságok és mikroformák szolgáltatását végzi. A részlegben 25 mikrofilmolvasó, 3 Xerox fénymásoló és 5 terminál áll az olvasók rendelkezésére. Több mint 3 millióra tehető az egyetem könyvtári hálózatának mikrofilm-, microfiche- és mikrofilmes kártya-anyaga. A folyóiratok nyilvántartását egy emelettel feljebb végzik. A kardex-lapok sokaságát ugyan ma még több tucatnyi fémdoboz rejtj magában, de már készülnek a nyilvántartás számítógépre történő átvitelére. A folyóiratrészlegben csak az újságokat iktatják. A folyóiratok megrendelésénél mindig figyelembe veszik az olvasók igényeit. A napilapokat nem köttetik és raktározzák, hanem mikrofilmre viszik, a helyi lapokat a könyvtárban, a többi napilap mikrofilmanyagát készen, fél-évente vásárolják meg. A részleg vezetője arról is beszámolt, hogy például a kínai napilapokat nem viszik mikrofilmre, s nem is tárolják hosszabb ideig.

E részleg szolgáltatásai közé tartozik a genealógiai (családfa-) kutatás is (mikrofilmről), ami a könyvtárnak komoly bevételt jelent. Egy órára 8 dollárt is elkérnek az ilyen munkáért, ami – figyelembe véve az USA-beli minimális órabért (Bush elnöksége óta 4,15 dollár) – valóban nem is olyan rossz üzlet.

Állományfejlesztés, gyarapítás. Az amerikai híresek pontosságukról. *Dr. James D. Birchfield*, a gyarapítási osztály vezetője csak azért késett, mert éppen tárgyalt valakivel, s a tárgyalás a fehér abrosz mellett nemcsak hatékonyabbnak, de hosszabbnak is bizonyult. Tulajdonképpen mindjárt megbocsátottam

neki ezt a kérését, s nem csak azért, mert rendkívül kedvesen igyekezett válaszolni kérdéseimre, hanem azért is, mert kicsit körülnézhettem addig az irodájában. Szobájának polcain ott sorakoztak a „Könyvek nyomtatásban” vaskos kötetei, amelyek szerző, cím és kiadó szerint adnak tájékoztatást a már megjelent könyvekről. A „Forthcoming Books” nagy kötetei pedig a kiadásra kerülő könyvek előrejelzései.

Dr. Birchfield nem üres kézzel érkezett. Magával hozta a könyvtári gyűjtemény gyarapításának elveit és szabályait is. Ezt minden könyvtárosnak előbb tanulmányozni kell, csak azután kerülhet sor szerzeményezésre.

A gyarapítási elveket lapozgatva, meglepődtem annak célratorően tiszta és logikus megfogalmazásán, és azon, hogy mennyire fontos és meghatározó az egyetemi könyvtár állománygyarapítását megelőző igényfelmérés. A dokumentum karokra, fakultásokra és intézetekre lebontva azt is meghatározza, hogy az egyes szakterületeken a különböző tudományos fokozattal rendelkezők igényeit milyen mértékben kell figyelembe venni. A gyarapítási elvek meghatározzák a gyűjtemény nyelvi és kronologikus határait is, azaz hogy mely évből (vagy

évtől kezdve) és milyen nyelvterületekről érdemes beszerezni egy művet az adott szakterületen.

Ezután következnek a könyvek tényleges kiválasztása a nagyszámú hirdetések, előzetes közlemények, katalógusok és ismertetők alapján, természetesen összevetve a gyarapítási elvekkel. A „selector”, az adott szakrészleg, intézeti könyvtár vezetője végzi a rendelést, aki az illető tudományról megfelelő szakmai ismeretekkel bír. Segítségére van ebben az ún. kapcsolatteremtő, aki általában a tanszék, illetve az intézet nagy szaktekintéllyel bíró oktatója vagy kutatója.

Az ajándék- és csereprogramok folyamatosak. Az 1987/88-as tanévben 4000 könyvet és 56 újságot adományoztak a könyvtárnak. Ezek egy részét leltárba vették, számos könyvet azonban az évenként megrendezett kiárúson értékesítenek. A folyóiratok száma jelentős, mivel azok friss információkat tartalmaznak, s így ezek beszerzése az évi keret több mint felét emészti fel. Nem csak mi, de az amerikaiak is panaszkodnak az áremelkedésekre, egyes tudományos folyóiratok ára például az elmúlt években csaknem 80 százalékkal növekedett. Ez volt az oka számos folyóirat lemondásának.

Néhány szó a *könyvtárközi kölcsönzésről*. Valahogy az volt az érzésem, hogy itt ezt is nagyon komolyan veszik. Nem csak az a feladata a központi könyvtárnak, hogy a hallgatók, egyetemi dolgozók részére beszerezzenek bizonyos dokumentumokat, hanem az is, hogy más könyvtárak kutatását segítsék. Munkájukat jellemzendő elég azt megemlítenem, hogy az 1987/88-as tanévben a könyvtári tagok 5253 kérését teljesítették. Ez a szolgáltatás kéreseként átlag 7–8 dollárba kerül, amit viszont az intézetek költségvetéséből fizetnek ki. A lakosság, magánszemélyek kutatási igényeinek kielégítésére pedig majdnem 9000 könyvtárközi igénylést teljesítenek. S hogy honnan szerzik be a kért dokumentumokat? Például a kanadai Nemzeti Könyvtárból, Angliából, a British Libraryből és a Szovjetunióból (a Lenin Könyvtárból is), hogy csak néhányat említsek azon külföldi könyvtárak közül, amelyekkel az egyetemi könyvtár kapcsolatot tart.

A beszerzést megkönnyíti, hogy a Chicagóban lévő „zárt könyvtárat”, tápraktárt is igénybe vehetik. Igaz, hogy évente mintegy húszezer dollár díj ellenében. Az egyes könyvek az Egyesült Államokban heteken belül beszerezhetők, külföldről pedig legkésőbb há-

rom hónap alatt megérkezik a kért dokumentum.

A feldolgozó osztály munkájáról. Tajvanról származó, szinte tökéletes angolsággal beszélő fiatal nő a vezetője a feldolgozó osztálynak. Ő kalauzolt. Évente körülbelül 25 000 kötet könyvet dolgoznak fel, de ebben a sorozatok nem foglaltatnak benne. A megrendelést az OCLC-n keresztül küldik a kiadónak, úgy, hogy a kért könyv adatait beviszik az OCLC rendszerbe. Kivételt képeznek természetesen a szocialista országok kiadói. Jelenleg még 150 Megabit rendszerrel dolgoznak, de hamarosan üzembe helyezik a 300 Megabit kapacitását.

Bemutatták, hogy szerezhető egy műről információ. Éppen M. Mitchell „Elfújta a szél” című művét keresték. A „Gone with the wind” cím rövidítve, „Gon wi th w” formában jelenik meg, az összes vele kapcsolatos információval együtt a képernyőn. Megtudható, mely kiadásai, s milyen kritikák jelentek meg a műről, és hogy milyen zenei vonatkozásai vannak (például musicalfeldolgozás). Az is kiderül, hogy a dokumentum a számítógépes hálózat melyik könyvtárában áll az olvasó rendelkezésére.

Az új könyvek átvétele a zöld színű mágneses szál betételével kezdődik. A jelzetekkel el nem látott könyvet sem lehet kivinni így, mivel a biztonsági berendezések azonnal megszólalnak a kijáratnál, ha valaki véletlenül a biztonsági szállal ellátott könyvvel „útnak indulna”. A mágneses szálát a könyv gerincébe helyezik, majd később a Kongresszusi Könyvtár osztályozása szerinti jelzetekkel látják el a könyveket.

Korábban a Dewey-féle tizedes rendszert használták, de idővel, mint sok más könyvtárban az USA-ban, áttértek a Library of Congress szerteágazóbb és rugalmasabb tárgyi csoportosítást lehetővé tevő osztályozási rendszerre. Bibliográfiai leírást rendszerint nem készítenek, hanem az OCLC rendszertől készen kapják, amiért szabott árat fizetnek. Ha három hónapig nem kapják kézhez az új mű címleírását, akkor a könyvtár készíti azt el, s eladják a többi olyan könyvtárnak, amely szintén tagja az OCLC rendszernek.

A kölcsönzésről. A kölcsönző részleg feladata a könyvek kiadása, visszavétele, illetve az előjegyzett könyvek kezelése. Az LS/2000 online rendszere feleslegessé teszi a kölcsönzőcédulát. Az olvasójegy egy vonalkóddal ellátott műanyag kártya, amely nélkül nem kölcsönözhet az olvasó. A fényceruzával leolvassák előbb az

„olvasójegy” vonalkódját, majd a kikölcsönözni kívánt művek kódját, s így a számítógép a műveket automatikusan az olvasóra „terheli”. A könyvek gerincébe rejtett mágnesezett szálát az ellenőrzőpontnál a könyvtáros a könyv kölcsönzésekor hatástalanítja, így az olvasó a mágnesre érzékeny „kapun” már nyugodtan távozhat. A visszahozott könyveket összegyűjtik, és egy gép segítségével újból érzékennyé teszik.

A számítógépes nyilvántartás révén nem csak azokról a könyvekről tudnak, amelyeket a főkönyvtárból kölcsönöz ki az olvasó, hanem megjelennek a képernyőn azoknak a könyveknek az adatai is, amelyeket más, intézeti könyvtárból hoztak el.

Ebbe a látszólag igen pontos adminisztrációba is csúszhat be néha hiba. Előfordulhat, hogy hiába kerül vissza a könyv, nem törlik az olvasó nevérol. Ha az olvasó reklamál, megindul a könyv keresése. A könyvet három alkalommal keresik a polcon, s azt is jelezni kell, megtörtént-e annak mágnesezése.

A kölcsönzők másik feladata, hogy a dokumentumok rendben kerüljenek vissza a polcokra, valamint hogy a megrongálódott könyveket kiválasszák és továbbítsák a King Library házi kötetzetébe. A könyvek szállítását leginkább egyetemi hallgatók látják el, akiket részmunkaidőben foglalkoztatnak. A könyvtárosok rendkívül elegánsak: a férfiak öltönyben, a nők kosztümben dolgoznak. Köpenyes kollégákkal nem találkoztam.

Az előjegyzett könyvekről számítógépen készített levélformájú értesítést küldenek, megjelölve azt is, meddig teszik a művet félre. Úgyszintén levélformában küldenek felszólítást arról, milyen könyvek terhelik az olvasót. A késedelmi díjat szigorúan behajtják. A bírság könyvek esetében (kötetenként és naponta) 25 cent. Ha azonban csak legfeljebb 2 órai időtartamra kölcsönözhető dokumentummal (például friss folyóiratszám) késlekedik az olvasó, már óránként 50 cent a késedelmi díj. A felszólítás megírása után 10 nappal viszont már 1 dollár büntetéssel (kötetenként és naponta) sújtják a hanyag, figyelmetlen olvasót.

Elvesztett könyvek. Ha a könyv a lejárat nap-tól számított 60 nap múlva sem kerül vissza, az olvasó a könyv beszerzési árán felül még 20 dollárt köteles fizetni.

Néhány szót a kölcsönzési időtartamról és a kölcsönözhető könyvek számáról. A *diákok* 25 könyvet 80 napra, a *végzős hallgatók* viszont 75 könyvet 90 napra kölcsönözhetnek. Az egye-

tem *oktatói és kutatói* 100 könyvet legfeljebb 160 napra vehetnek kölcsön. *Különleges* (nem a könyvtárhoz, illetve az egyetemhez tartozó) kölcsönzők 10 könyvet 28 napra vihetnek magukkal. A munkatársak 25 könyvet szintén 4 hétig tarthatnak maguknál. A könyvek kölcsönzését két alkalommal lehet meghosszabítani.

A könyvtár hétfőtől csütörtökig reggel fél nyolctól éjfélig, pénteken „csak” este tízig, szombaton nyolctól húsz óráig, vasárnap délelőtt tíztől éjfélig tart nyitva.

Befejezésül néhány szót szólnék az ottani kollégák közérzetéről is. Türelmetlenül várják

az új, korszerűbb könyvtár felépülését, mivel az épületet belülről kopottasnak találják, fizetésüket pedig kevésnek. A déli államok ugyanis szegényebbek, „elmaradottabbak”, így a fizetésekben is lemaradás mutatkozik. Kételkedve és meglepetten hallgattam panaszait, és sóvárogva gondoltam arra, vajon mikor lesz nálunk is ilyen jól felszerelt, minden igényt kielégítő könyvtár, ahol valóban megvalósulhat az információk gyors cseréje, áramlása, a legkorszerűbb technikák és technológiák alkalmazása révén.

Dr. Szerdahelyi Péterné

Könyvtár és zene

A Miskolci Új Zenei Műhely

A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár zenemű- és hangtára 1974-ben nyílt meg (*Könyvtáros*, 1977/5. sz.). A hagyományos könyvtári szolgáltatásokon kívül – könyvés kottakölcsönzés, hangfelvételek helyben hallgatása, illetve másolása, könyvtárközi kölcsönzés és kiadványozás, bibliográfiai kutatások stb. – az olvasószolgálat keretén belül zenei részlegünk évek óta széles körű ismeretterjesztő tevékenységet folytat. E téren a legjelentősebb eredményt a kortárs zene megismertetését és megszerettetését célul kitűző műhelymunka megszervezése, majd ehhez szervesen kapcsolódóan az Új Zenei Műhely (*Könyvtáros*, 1978/5. sz.) létrehozása jelentette. Ennek hátterét, működését szeretném összefoglalni.

Egy program „beindul”

1975-ben a „Költészet és zene” című esttel, valamint a Bakfark Consort vendégszereplésével próbáltunk meg utat törni a zeneértő, illetve a zeneszerető közönség felé. Ezt követően „Zenetörténet dióhéjban” címmel négy előadásból álló sorozatot indítottunk, amely lehetővé tette az érdeklődők számára régi zeneszerzők életének, alkotásainak és a zenetörténet nagy korszakainak, a főbb stílusirányzatoknak megismerését. Előadóink az adott témakör szakértői voltak: *Hersényi Bálint*, *Pándi Marianne*, *Homolya István*. Századunk zenéjéről *Székelly András* beszélgetett *Láng István* zeneszerzővel.

A közönség létszáma és összetétele változó volt: kezdetben kétszáz személyt befogadó előadótermünknek az egyharmada sem telt meg, később azonban kialakult mintegy ötven főnyi állandó hallgatóságunk. Ez a részben zenekedvelőkből, részben zenét tanuló vagy tanító fiatalokból formálódó kis csoport alkotta a továbbiakban a közösség magját.

A zenei ismeretterjesztés kiváló alkalmai voltak a zeneművészeti főiskola kihelyezett órái is. Ezek a zenei részlegünkben tartott nyilvános könyvtári zeneórák ugyanis – két éven át havonta két alkalommal – minden érdeklődő számára megteremtették a csoportos zenehallgatás feltételeit, valamint ahhoz is hozzásegítettek minket, hogy felmérjük a jelentkező igényeket és pontosítsuk a saját teendőinket.

Úgy láttuk, hogy a legfontosabb valami új létrehozása. Olyan zenei estek megszervezése, amelyek a kortárs zeneszerzők műveit ismertetik meg – főként a fiatalokkal. E szándékunk szerencsésen találkozott a főiskola fiatal zeneszerző-tanárának, *Selmecei György* zongoraművésznek elképzeléseivel: új szint kell hozni Miskolc zenei életébe – egyfajta sajátos profil kialakításával.

A jó akusztikájú előadóterem és stúdiónk – mely archiválásra is alkalmas – technikai felszereltsége lehetővé tette a további kísérletezéseket. A megyei tanács művelődésügyi osztálya, a Zeneakadémia miskolci tagozatának vezetői, valamint a Magyar Zeneművészek Észak-Magyarországi Területi Csoportjának

vezetősége támogatta eddigi munkánkat is. E folyamatos együttműködés eredményeként szerveződött meg végül az alkotók és előadóművészek alkalmi szövetkezése, a Miskolci Új Zenei Műhely. Ez utóbbi rendeltetésének lényegét *Selmeczi György* művészeti vezető így határozta meg: „A Miskolci Új Zenei Műhely 1976-ban alakult, olyan zeneszerzők és előadóművészek közreműködésével, akik célul tűzték ki egyrészt a napjainkban születő zeneművek bemutatását és népszerűsítését, másrészt olyan előadóművészi munkamódszer kidolgozását, amely megfelel az új zeneművek zenei és technikai követelményeinek. A Műhely együttese rugalmas csoportosulás, melynek összetételét mindig a bemutatásra kerülő mű határozza meg... évente hat hangversenyt tart székhelyén, a miskolci megyei könyvtárban. Ezen kívül Magyarország nagy városaiban, egyetemi központokban, zenei intézmények meghívására átlagban további négy-öt hangversenyt ad... munkája szorosan kapcsolódik a zeneműtár archívumához, ahol a bemutatott művek mindegyike újra és újra visszahallgatható, és rendelkezésre áll a nagyközönség számára is. A Miskolci Új Zenei Műhely nyitott csoportosulás, amely munkájával rálátást igyekszik nyújtani a zene e századi történetére.”

A műhely 1976 novemberében mutatkozott be. Az 1977/78-as kísérleti évad eredményei a számok tükrében: 5 koncerten 80 zenész lépett fel, s tolmácsolta 23 zeneszerző 31 művét mintegy 1000 hallgató előtt. Hallhattuk például *Balassa Sándor*, *Kocsis Zoltán*, *Victor Máté* műveit saját előadásukban, s elhangzott *Vidovszky László* Schröder halála című – korábban már nagy visszhangot kiváltott – alkotása is.

Természetesen nem nyerhette meg minden bemutatott mű az eltérő felkészültségű és érdeklődésű hallgatók tetszését. Így olykor az is előfordult, hogy az est vége felé bizony alaposan megfogyatkozott a közönség, de tapasztalhattuk ennek éppen az ellenkezőjét is: a kihallgató hangok becsalogatták a könyvtár látogatóit, s a hangverseny befejezése előtti percekre már zsúfolttá vált a terem.

A koncertek anyagi és szervezési gondjai nem kis feladatot jelentettek a könyvtár munkatársai számára. Útiköltségek, szállás, szállítás, plakátok, meghívók, szórólapok, hirdetések – megannyi kiadás terhe nehezedett a szervezők vállára. (Itt említem meg, hogy a műhely költségeit a megyei és a városi tanács, a megyei és a városi KISZ-bizottság és a könyv-

tár együttesen fedezték.) Mivel a közreműködők tiszteletdíja csak jelképes volt, nyugodtan elmondhatjuk, hogy jóformán a pusztán lelkesedés tartotta-tartja össze a közben létszámában is egyre tekintélyesebbé váló együttest.

A repertórium tükrében

A kezdet óta eltelt több mint egy évtized eseményeit legpontosabban úgy követhetjük nyomon, ha kezünkbe vesszük az általunk készített ÚZM repertóriumot, amely az 1976–1986 közötti időszak rendezvényeit regisztrálja. A kiadvány első fejezete, a Hangversenykrónika a koncertek részletes műsorát ismerteti. Repertórium cím alatt külön fejezet sorolja fel a magyarországi és a miskolci bemutatókat – közöttük az ősbemutatókat is –, valamint a hangversenyeken előadott egyéb műveket, vagyis azokat, amelyeket vendégművészek szólaltattak meg (svéd, kanadai, svájci, lengyel, nyugatnémet, cseh és osztrák együttesek). Tíz év alatt 91 koncerten összesen 62 szerző 129 műve hangzott el miskolci művészek közreműködésével, 84 szerző 116 alkotását pedig vendégegyüttesek tolmácsolták. A kötet következő négy lapján az operaelőadások felsorolását találjuk. Az együttesnek eddig három önálló hanglemeze jelent meg, művészeinek játékát számos rádiófelvétellel rögzítette, melyek a Bartók rádió „Napjaink zenéje” című sorozatában rendszeresen hallhatók. A kiadvány utolsó fejezete a sajtó- és rádiókritikák jegyzékét tartalmazza. A repertórium – újabb három koncertévad dokumentációjával kiegészülve – ez év őszén kerül újrakiadásra.

A műhely műsorpolitikája az idők folyamán elég sokat változott. Kezdetben szinte kizárólag avantgárd zeneszerzők alkotásait szólaltatták meg, majd egyre több klasszikus, XX. századi klasszikus vagy ahhoz közel álló mű egészítette ki a repertoárt. Sajnos az utóbbi két évben ritkábban hallhatjuk őket, ennek oka az egyre romló gazdasági és kulturális helyzet. Az együttes, úgy tűnik, fokozatosan „kinőtt kereiteiből”, s nem szorul már annyira az egykori „szülői ház”, a könyvtár támogatására.

Együttműködésünk során az együttes sokszínű tevékenysége nagymértékben, s rendkívül kedvezően hatott a zeneműtár mindennapi életére, munkájára: a kották és a hangfelvételek gyarapítása kitágította az általános gyűjtőkört, és – igenyes válogatás következményeként – kialakított egy jelentős, XX. századi

zenét kínáló állományrészt, amely segítette gyorsinformációs szolgálatunkat, és a főiskolai tananyagot is szervesen kiegészítette. A könyvtár zenei részlegének munkatársai számára pedig igen sok élmény s öröm forrása volt az a tizenöt éves, jól összehangolt csoportmunka, melynek eredményeit – azt hiszem – elégedetten nyugtázhatjuk.

A kortárs zenét népszerűsítő kiadványsorozatunk indításának ötletét is a zeneszerző-találkozók adták. A megyei tanács művelődésügyi osztálya, a megyei könyvtár zenei részlege és még néhány intézmény 1980-tól közösen minden évben megrendezte a Borsod megyei szakközépiskolai kórusok találkozóját. Ennek előkészítését 1983-tól támogatjuk cselekvő módon. Az adott évben meghívott zeneszerző kórusműveinek kottáit és hangfelvéte-

leit igyekeztünk minél nagyobb példányszámban beszerezni, és a karvezetők rendelkezésére bocsátani. Elkészítettük a meghívott zeneszerző munkásságát ajánló bibliográfiát, s ezt közreadtuk a „Fonotéka kortárs zene sorozat”-ban. A kórusfesztivál programjához kapcsolódóan a megyei könyvtárban zeneszerző-találkozókat szerveztünk, ahol közvetlen beszélgetésre nyílt mód a vendégekkel. Így vált emlékezetessé több száz fiatal számára a találkozás 1983-ban *Farkas Ferenc*cel, 1984-ben *Bárdos Lajossal*, 1985-ben *Szokolay Sándorral*, 1986-ban *Szónyi Erzsébet*tel, 1988-ban *Kocsár Miklóssal*. Miskolcon kívül még néhány nagyobb városban rendeztünk ilyen szakmai találkozást, 1984-ben például a Tokaji Galériában, 1986-ban pedig a kazincbarcikai művelődési központban.

Dr. Benkő Csabáné

Mai magyar zene – Szegeden

A mindenre kiterjedő, alapos miskolci beszámoló után nehéz újat mondanom. Sokszor éreztem: hasonló úton járunk. Nem véletlenül, hiszen mindkettőnk könyvtárban hasonló korú a zenei szolgáltatás. Ugyanazokkal a gondokkal, megoldási lehetőségekkel találkozhatunk – bár részletekben természetesen más-más módozatok is előfordulhatnak –, mint nálunk, a szegedi Somogyi Könyvtár zenei részlegében.

Márciusban tizenkilenc éves lesz a zenei szolgáltatás könyvtárunkban. 1971-ben nyílt meg tíz fős zeneszobánk a múzeum épületében, a „régizóban”. Ezután az Ifjúsági-művészeti könyvtárban folytattuk működésünket, majd az új, Dóm téri könyvtár művészeti részlegének zenei részeként funkcionálunk mind a mai napig.

Nem sokkal megnyitásunk után a gyűjtőkör kialakítása, a sajátos profil megteremtése vált feladatunkká. Ekkor keresett meg minket az azóta elhunyt *Péterffy Mária* a Zeneműkiadó-tól. Ő hívta fel először figyelmünket az akkori zenei élet egyik – azóta is – problematikus területére: a mai magyar zene helyzetére. Kinek kell a modern magyar komolyzene? Akkori tapasztalataink szerint – sajnos – csak a zeneszerető közönség egy nagyon szűk rétegének. Talán éppen ezért szép és lelkesítő feladatnak

látszott ezt a kevésbé ismert területet feltárni, megismerni és megismertetni. Esetleg megszerettetni, de legalábbis közelebb vinni az érdeklődő hallgatósághoz. Ezért aztán úgy döntöttünk, hogy gyűjtőkörünkben kiemelt helyen szerepeljen a mai magyar zene. A kortárs szerzők minden hozzánk eljutó lemezét beszereztük, kiállításokkal, rendezvényekkel segítjük megismertetését, népszerűsítését. A mai magyar zene hete Szegeden ma már rangos városi, sőt megyei rendezvénysorozat. Szervezői és rendezői: a városi tanács művelődési osztálya, a zeneművész szövetség helyi csoportja, a KÓTA megyei szervezete, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola szegedi tagozata – és csak végül a Somogyi Könyvtár.

1971-ben még csak terveink között szerepelt, hogy megpróbáljuk az író-olvasó találkozó mintájára megszervezni a zeneszerző-közönsége találkozót, évente. Abból indultunk ki, hogy közelebb kerülhet bárkihez a szerző muzsikája, ha személyesen is megismerkedik az alkotóval. Ennek érdekében kisbibliográfiákat (válogatott, ajánló bibliográfiákat) készítettünk. Elsősorban szakfolyóiratok néhány soros, vagy kicsit bővebb cikkeiből, lemezből írtól idéztünk, úgy, hogy az annotációkból egyben a szerzőről és munkásságáról is vázlatos képet kapjon az érdeklődő. Célunk csak a fi-

gyelem felkeltése, a tájékozódás elősegítése volt. 1985-től már a Zeneművészeti Főiskola nagytermében zajlottak a szerzői estek méltó környezetben, a többi rendezvényvel együtt.

Nem hagyhatunk viszont említés nélkül egy fontos eseményt a rendezvénysorozat történetéből. 1973-ban sikerült megnyernünk *Vántus István* tanár urat az ügynek, ezután először a Zeneművészeti Főiskolával közösen szerveztünk zeneszerző és közönsége találkozókat. Sikerült így az élőzenét is becsempészni rendezvényeinkre. A következőkben már a főiskola növendékeiből alakult kamarazenekar „illusztrált”. Az est házigazdája, a beszélgetőpartner *Vántus István* lett. Az estek színvonala, hangulata egyre javult. A hallgatóságból kialakult a törzsközönség. Diákok, zeneszakos és nem csak zeneszakos főiskolások, egyetemisták.

Nagy lendületet kapott az úgy a városi tanács művelődési osztálya, név szerint *Papp Györgyné* jóvoltából, aki szívvel viselte és viseli a mai magyar zene ügyét Szegeden. Így terebélyesedhetett tekintélyes városi rendezvénysorozattá szerény könyvtári kezdeményezésünk, amely a város hangverseny- és zeneéletében is nyomon követhető eredményeket hozott. Nem utolsósorban felnőtt egy zeneszerető generáció – igaz ugyan, hogy nagyrészt zeneszakos hallgatókból –, amelynek tagjai tájékozottak a mai magyar zene területén. Szélesebb körben népszerűsödik korunk zenéje, hiszen a zeneművészeti főiskola és szakiskola tanárai – mint közreműködő szólisták – növen-

déikkel együtt részt vesznek a hangversenyeken. Előtte természetesen megismerkednek a művekkel. Gyakran kérnek könyvtárunktól kottát, szakirodalmat, magnószalagról átjátszást. Rangos iskolai és városi kórusaink (például a Bartók kórus) bekapcsolódásával egyre színvonalasabbá válnak a bemutatók. A Weiner kamarazenekar szintén emeli az estek színvonalát. Szegedi szerzők, *Vántus István*, *Huszár Lajos* művei egyre gyakrabban szerepelnek. A legkisebbek, a zeneiskola tanulói kishangversenyeiken a számukra íródott kortárs zenei műveket játsszák. A szakiskola növendékhangversenyein érdekes megfigyeléseket végezhetünk: diákkörökben vajon ki a legszívesebben és legtöbbet játszott mai magyar zeneszerző?

Sokat köszönhetünk, köszönhetek ennek a munkának, és azoknak az embereknek, akik segítettek vagy éppen gátolták törekvéseinket, mert olyan tapasztalatokkal gazdagodtam, amelyek arra ébresztettek rá, hogy mindig érdemes új, szokatlan, sőt reménytelennek vélt vállalkozásokba kezdeni, ha ez a zene megszerettetését szolgálja. Meg kell értenünk az üzenetet, amit a zene közvetít hozzánk, és tovább kell adnunk. Meg kell találnunk és meg kell tanulnunk a különféle közelítési módokat, amelyekkel elérhetjük a legkülönbözőbb zenei érdeklődésű embereket, olvasókat, hallgatókat.

Egy másik, szintén hagyomány számba vehető sorozatunkat a Zeneműkiadóval és a Mű-

velt Nép könyvesboltjával közösen szerveztük. Egy-egy híres művész, karmester, énekes élet-rajzának megjelentetése alkalmából könyvpremiereket szerveztünk. Könyvadásítással és dedikációval egybekötött hangulatos estéink természetesen más rétegeket mozgattak meg, mint a kortárs magyar zene bemutatói. *Carelli Gábor* Utam a Metropolitanbe, *Doráti Antal*: Egy élet muzsikája, *Simándy József*: Bánk bán elmondja című könyveinek bemutatóján a közönség olyan szép számmal jelent meg, hogy alig fértünk el a nagyteremben. Szép siker volt még *Kálmán Vera* szereplése férjéről írott könyvének bemutatóján, mely szerencsésen egybeesett a filmbemutatóval is. Nagy örömmel fogadták rajongói legutoljára *Neményi Lilit* is. Természetesen ezekhez kellenek lelkes munkatársak, megértő és türelmes főnökök és sok-sok kapcsolat is. Az elszigetelten működő könyvtárosok, könyvtárak nem képesek produktív munkát végezni, kivált nem a zenei részlegek. Ki kell építenünk kapcsolatainkat, hogy tovább élhessünk. Nem csak a zeneoktatási intézmények, művelődési otthonok munkatársaival, lelkes tanárokkal és érdeklődő diákokkal, hanem pl. a drog-ambulanciákkal is. A könyvtáros nem zárkozhat el saját ízlése elefántcsonttornyába, meg kell ismernie olyan zenei világokat is, amelyek tőle távol állnak. Mint minden közművelődési dolgozó, aki ezt a munkát hivatásának érzi: hiszek abban, hogy a zenei „kasztok” között van átjárás. Természetesen nem mindig, és nem mindenkinek. Hazugság nélkül állíthatom, hogy tizenkilenc éves zenei könyvtárosi pályámon voltak pozitív tapasztalataim is ebben az ügyben.

Hogy mit tanácsolhatok a most induló, vagy

kedvezőtlen „környezeti ártalmaknak” kitett zenei könyvtáros kollégáimnak? Mi a legfontosabb a zenészeknek, aki könyvtáros is egyszemélyben, illetve könyvtáros, de zenei részlegben dolgozik? *Felkészültséget*, emberileg és zeneileg egyaránt. Szolgálatkészséget, vagy korszerűbb kifejezéssel élve, kapcsolatteremtési készséget. Mielőtt véleményt formálunk egy-egy zenei irányról, ismerjük meg alaposabban, részletesen. *Kapcsolatok kiépítését* fiatalokkal, idősekkel, különböző rétegekkel, csoportokkal, élőkkel és holtakkal. Kutassunk például városunk zenei múltjában. Meghatározó személyiségekkel, irányzatokkal találkozhatunk régi újságok lapjain, de idősebb zenészek, nyugdíjas kortársak a szakirodalomnál, dokumentumoknál is többet, érdekesebbet és élményszerűbbet mondhatnak zenei hagyományainkról, és lemezgyűjtők, esetleg hangszerkészítők, népzenei hagyományok őrizői, mind értékes információval szolgálhatnak nekünk. Tapasztalataim szerint az idősebb korosztály tagjai éppúgy szívesen működnek közre, ha megfelelően közelítünk hozzájuk, mint az az ifjú rockzene hallgató, aki magnetofonfelvételt kérve, saját – számunkra beszerezhetetlen – kazettáját átjátszásra rendelkezésünkre bocsátja. Így zenehallgató kiscsoportok helye is lehet a könyvtár. El lehet indulni egy-egy helyi kórus vagy zenekari együttes történetének feltérképezésével. Mindig újabb és újabb kapcsolatokra bukkanhatunk, újabb és újabb rétegeket fedezhetünk fel. Felfedezéseink pedig munkánkat színesítik, eredményesebbé, élőbbé teszik és – minősítik is.

Tóth Ferencné Pattogató Judit

Európa legszebb gyermek- és ifjúsági könyvei Padovában

December 13-án nyitották meg az olaszországi Padova 19. század első felében épült csodálatos neoklasszicista kávéházában, a Pedrocchiban azt az ünnepséget, melyen Európa legszebb gyermek- és ifjúsági könyveit díjazták. Ezt megelőzően ebben a Velencétől alig félszáz kilométerre fekvő patinás városban, ahol lépten-nyomon Giottóra, Mantegnára,

Donatellóra és Galileire emlékeztetnek az épületek, ült össze a zsűri, hogy döntést hozzon. A padovai egyetem, ahol ez a munka folyt, kontinensünk egyik legrégebb ilyen felsőfokú intézménye. Egykor sok magyar diák alma matere volt. Többek között lépcsőit koptatta, 1454-től, *Janus Pannonius* négy éven át. De itt volt előbb diák, majd később tanár az idősebb

bik *Pier Paolo Vergerio* is (1370–1444), aki nemcsak arról volt nevezetes, hogy humanista polihisztorként meghatározta a maga korában az észak-olasz város szellemi arculatát, hanem, hogy 1418-tól haláláig magyar földön élt és terjesztette eszméit. *Zsigmond* német–római császár és magyar király bizalmasaként alapvető hatást gyakorolt *Vitéz Jánosra*, rajta keresztül pedig *Janus Pannoniusra* és *Mátyás királyra*. Sírjának helye ismeretlen ugyan, de annyit tudunk, hogy Budán temették el.

Nos, az Ifjúsági Könyvek Európa Díját erről a kiváló gondolkodóról nevezték el, mert neveléstudományi munkájában (*De ingenuis moribus et liberalibus adolescentiae studiis*) alaposan foglalkozik a fiatalok művelődésének fontosságával. A 11 tagú zsűrit ez évben is, miként már 27 éve kétévenként, az egyetem az ifjúsági irodalommal és az olvasással foglalkozó részlege hívta össze *Anna Maria Bernardinis* és *Giuseppe Flores D'Arcais* professzorok vezetésével. Tagjai főleg az ifjúsági irodalommal foglalkozó professzorok, tudósok, ebben az évben Észtországból, Finnországból, Franciaországból, Norvégiából, Magyarországról, Olaszországból, Spanyolországból és Svédországból. Hazánkat e sorok írója képviselte, aki a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem oktatója.

Az előkészítő munkálatokhoz tartozott, hogy a zsűri tagjaihoz az év elejétől folyamatosan mintegy 400 könyv érkezett Európa 15 országából (Ausztria, Belgium, Csehszlovákia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Norvégia, NSZK, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország).

A díjazással egyidőben különben Pinocchio és társai elnevezéssel kiállítás is nyílt, amelyen az európai gyerekek legkedvesebb mesebábjárait mutatták be, valamint a róluk készített filmeket. Ebből az alkalomból a debreceni Újkerti Általános Művelődési Központ bábcsoportja elkészítette és elküldte az olaszoknak a János vitéz egyméter magas marionett figuráját, de ugyanitt *Jankovics Marcell* filmjének videofelvételét is láthatták az érdeklődők.

Műfaji kategóriák

A versenyszabályzat értelmében a díjakat különböző műfaji kategóriák szerint osztják ki. A könyvverseny (4 millió lírás) abszolút fődíját

Roberto Piumini „Lo stralisco” (A csillogó virág) című, költői szárnyalású regénye nyerte, melyet a torinói Einaudi Kiadó készített. A könyv nagyszerűen érzékelteti, elsősorban 8–12 éves gyerekek számára, a barátság és a szeretet élményét. A 42 éves író, *Roberto Piumini*, aki meghatározó egyénisége az olasz gyermekirodalomnak, e könyvön kívül még négy megjelent kötetrel vett részt a versenyen. Kezdetben költéssel kísérletezett, s mint az e versenyre is beküldött másik, a költészetpedagógiával próbálkozó ismeretterjesztő műve a „Calicanto – La poesia in gioco” (Calicanto – Játékos költészet) mutatja, ért is ehhez. Igazi területe azonban a Lo straliscohoz hasonló költői próza. Köteteiről szólva nem szabad említés nélkül hagynunk illusztrátora, *Cecco Marinello* ornamentális jellegű, az ég, a levegő, a víz, a tisztaság, az igazság és a hűség kék színárnyalataiban pompázó képeit.

Az *illusztrált album* kategóriában *Arcadio Lobato* „La tesoro della strega Tiberia” (Tiberia boszorkány kincse, Arka Kiadó, Milánó) vitte el a pálmát. A zsűri e kisiskolásoknak szóló könyv grafikai megjelenését üdvözölte elsősorban, de erkölcsi mondanivalóját is példának ítélte. Ez a nagyalakú kötet tipográfiai szempontból is ez utóbbi tartalommal harmonizál: a szöveg az illusztrációs szerkezetbe simul. A képdalalok a sötét árnyalatokból a világosak felé való fokozatos átmenet szerint követik egymást. Az élményhez az a sajátos térhatás is hozzájárul, amelyet a könyv alkotója úgy ér el, hogy száraz és nedves vízfestékfelületeket rétegesen fest egymásra. Ez a kötet kiváló példa arra, hogy a könyvet nem külön irodalomként és külön képzőművészetként kell szemlélünk. A kötet egységességét az is biztosította, hogy írója és rajzolója azonos személy.

A *poétikai művek* kategóriájában *Chrisztosz Bulotisz* görög szerző „Egy ló és egy fa különös szerelme” című műve nyert, mely allegorikus költői próza. Az illusztrációk színvonala, mint általában a görög könyveknél, ennél sem éri el a tartalom mélységének szintjét.

A következő kategória elnevezése nem eléggé pontos, hiszen „didaktikus” helyett inkább „ismeretterjesztő” kellene mondanunk, ugyanis a didaktikusság, ha különböző mértékben is, de valamennyi gyermek- és ifjúsági művet áthatja. Nos ebben az ismeretterjesztő mezőnyben legjobban a francia Gallimard Kiadó „Le nid, l’oef et l’oiseau” (A fészek, a tojás és a madár) című kötete bizonyult. A könyv fő erőssége, hogy a madár életének leglényege-

sebb jellemzőit a legtudományosabb pontossággal, tökéletesen élethű képek segítségével mutatja be. A kiadó másik beküldött könyvében, az „Armes et armures”-ben (Fegyverek és fegyverzetek) ugyanezt a műgondot tapasztalhatjuk, s a mérleg serpenyőjét jószerével az a tény billentette az előbbi javára, hogy az élet birodalmába és nem a haláléba vezeti el kis olvasóit.

A *történelem népszerűsítése* kategóriában az olasz *Renée Reggioni* „Roma contro Roma” (Róma Róma ellen, Istituto Geografico de Agostini-Navara) és a norvég „Mette Newth Bortforelsen” (Emberrablás, Tiden Norsk Kiadó, Oslo) című regénye megosztva kapta meg a témakör és műfaj díját. A nálunk nem, de világszerte ismert olasz regény-, dráma- és televíziójáték-író története a Római Köztársaság utolsó éveiben játszódik Rómában, Szicíliában és Ázsiában, főszereplői pedig többek között Caesar, Cicero és Mithridates. A ropant elegáns, aranyozott borítóval, merített papíron kinyomtatott könyv azonban e sorok írójának tetszését kevésbé nyerte el, mint norvég társa. Utóbbi ugyanis egy kis grönlandi eszkimó népcsoport tragikus történetét regéli el érzékletesen. A könyv tipográfiai szempontból is elsőrangú. Nagy betűi olvastatják magukat, így a fiatal olvasó elfeledi, hogy hosszabb regényt tart a kezében.

Az úgynevezett *narratív* kategóriába főleg az előbbiekre nem sorolható regények vagy cselekményes történetek és mesegyűjtemények kerültek. Amúgy elég nehéz a kategóriák között rendet teremteni, mert a győztes könyv története is 1943-ban játszódik, ami ugyebár már jócskán történelem. Viszont a hangsúly nem a történelem megismertetésére vagy egyébre, hanem egy lelkiállapot finom rajzára esik *Leo Meter*nek a német Gertraud Middelhaue Verlag, Köln által kiadott „Briefe an Barbara” (Levelek Barbarának) című könyvében. *Barbara Meter*, az egykori kislány, jelenleg filmrendező, apja ukrán frontról küldött leveleit rendezte sajtó alá. Az apa illusztrációi a halál torkában is az életre biztatnak. A lélek erejének hű dokumentumai ezek a faksimilében is megjelenő, elsárgult levelek.

Egyebek... és a magyarok?

A versenyre *kiadatlan művek* kéziratait is be lehet küldeni. A zsűri az efféle művek közül a „habent sua fata libelli” jelíggel postázott

„Vento di riforma” (A reform szele) című kéziratot jutalmazta első díjjal. A könyv *Pier Paolo Vergerionak*, a 16. században élt református püspöknek az életregénye. Ő nem azonos, csak rokona a verseny névadójával, aki még az előző évszázadban tevékenykedett. Akiről a könyv szól, 1498-ban szintén Capodistriában született, mint őse és 1565-ben Tübingenben halt meg. Kalandos élete során, pápai nunciusként előbb a „szakadár” Luthert akarta visszacsábítani az anyaszentegyházhoz, de, miközben a reformátorok írásait tanulmányozta, ő maga is eltávolodott a katolicizmustól, és 1549-es kiközösítését követően, evangélikus lelkész lett.

Végül a zsűri odaitélte szokásos *különdíját* is. Ezt a svéd Rabén és Sjörgeren stockholmi kiadó „Oberon’s Gästabud” (Oberon lakomája) című furcsa könyv kapta. Alkotói, *Lennart Hellsing* és *Tonny Ostmar* „Shakespeareiádnak” is nevezik alkotásukat, mely csak félig-meddig nyerte el e sorok írójának tetszését, mert igaz ugyan, hogy a nagy angol költő műveit idéző versikék közelítik a fiatal olvasót a nagy klasszikus angol művekhez, a szokatlan, a hagyományostól erősen elütő vízfestékekkel színezett ceruzarajzok azonban elidegenítenek, inkább felnőtt olvasmánnyá változtatják a könyvet.

És a magyar könyvek? Öt olyan, hazánkból származó könyv vett részt a versenyen, amelyet – a hazai sikerek alapján – részben e sorok írója javasolt a padovai szervezőbizottságnak, s így a Móra Könyvkiadótól *Barcy Zoltán* és *Somogyi Győző*: *Magyar huszárok* című műve, *Tótfalusi István* válogatása: *Henry Rousseau* Zsivajgó Pálmafán, *Sulyok Magda* szerkesztése: a Boszorkabál és az Alvó lovagok (összeállítás lengyel regékből és mondákból) szerepelt a versenyen. A Kossuth Nyomda Kiadói Főosztályának a Táltos Kiadó GMK-val közösen elkészített művét, a *Vargha Balázs* válogatta Új Képes Bibliát küldte el a zsűritagoknak. Utóbbival a kiadó arra törekedett, hogy a Károli-biblia szókincséből és hangzásából úgy vegyen át, amit csak lehet, hogy az a mai gyerekek és felnőttek számára egyaránt érthető legyen. E nemes törekvés ugyan visszhangra talált a nemzetközi bíráló bizottságnál, *Mata János* kissé kötetlen, néhol harsány rajzait azonban nem egészen találták a témához méltónak.

Azok a legjobb könyvek, amelyek kategóriájuk díját nem hódítják el, kétféle elismerésben még részesülhetnek; a csaknem négyszáz kötet közül ez évben 76 alkotást soroltak az „elisme-

résre méltó” (honour list), illetve az ennél alacsonyabb „említésre méltó” (mentioned) fokozatba.

Öröm, hogy a Boszorkabál, amely a decemberi díjkiosztáson oklevelet kapott, a zsűrizés során a narratív díj esélyeseként is szóba került. Egyébként az 1987-es „Szép magyar könyv” versenyén itthon is díjat kapott. A zsűri körében a legnagyobb sikert Réber László szellemes illusztrációi aratták, melyek nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedtek.

Barcy Zoltán nagyalakú, szép kiállítású könyve a Magyar huszárak 1987-ben „az év ismeretterjesztő könyve” elismerést kapta hazánkban, Padovában is szép reményekkel indult e kategóriában. Talán egyedül a témaválasztás az, ami esélyeit kissé visszavetette. A zsűriben ugyanis élt bizonyos ellenérzés a katonai témák iránt, és ezt a tényt *Somogyi Győző* hiteles és színes grafikái sem voltak képesek ellensúlyozni. Az mindenestre szép eredmény, hogy a könyv elismerő oklevelet kapott.

Végül ha általánosságban is értékelni akarjuk ezt a könyvversenyt, elmondhatjuk, hogy rendszeres megrendezése igen hasznos, mert Európa-szerte felhívják a gyermekkönyvek kiadói és terjesztői figyelmét a legértékesebb ifjúsági könyvekre. Sajnálatos, hogy hazánkban az efféle könyvek kizárólagos tudományos saj-

tója, a *Könyv és Nevelés* megszűnt. A világ más országaiban nincs ez így, erről személyesen is meggyőződhettem, hiszen például a padovai egyetem könyvtárának egyik termében az állványokat zsúfolásig megtöltik az ifjúsági könyveket tudományosan elemző folyóiratok.

Csak sajnálhatjuk, hogy Nagy-Britannia és a Szovjetunió, valamint néhány „szocialista tömbhöz” tartozó ország nem vett részt a versenyen. Igaz, hogy az utóbbiak nyomdatechnikája – talán a magyarét kivéve – olyan kezdetleges, hogy a könyvek alkotóit csak sajnálni lehet emiatt. Például a beküldött lengyel vagy csehszlovák könyvek tartalmukat illetően elsőrangúak, kivitelezésük azonban siralmas volt. Európa gyermek- és ifjúsági könyvkiadásának általános tendenciája, hogy sok a színvonalas illusztrált album, és igen kevés a költői mű. A szerzők legtöbbször az ember és a természet, az ember és környezete kapcsolatát teszi pozitív vagy negatív élménnyé. A történelmi ismeretterjesztés szintén szegényes. Sok kiadvány a gyerekeket olvasásra, történetek, regények értelmezésére tanítja. Leginkább az olasz és spanyol könyvek végén találtam ilyen didaktikai függelékeket, amelyekhez hasonlókat magyar könyvekben még nem láttam. Sok módszer megismerése talán segíthetne az értékme-görzésre szinte reménytelenül vállalkozó könyvkiadóinknak. **Rubovszky Kálmán**

Lapozgató

Folytatást és megújodást ígér Köpeczi Béla a *Magyar Tudomány* idei első számának főszerkesztői beköszöntőjében. A folyóirat egyharmadával megnövekedett terjedelemben (magasabb áron, harminc forintért) jut el 1990 januárjától az olvasóhoz, s a múltéhoz képest határozottabban fogja képviselni a tudomány álláspontját, ismerteti a kutatási eredményeket és azok hasznosítását. A hazai tudományos életben zajló viták mellett a határokon túli eseményekről is tájékoztat, így lehetőséget nyújt az összehasonlításra. Felmutatja a tudomány és a gyakorlat közti összefüggéseket is, hiszen végső soron „minden tudomány szándéka és próbája az alkalmazás”. „Olvasóinktól pedig azt kérjük – írja végül *Köpeczi Béla* –, kísérjék figyelemmel munkánkat... bíráljanak

vagy biztassanak, illetve tegyék mind a kettőt... készek vagyunk a sokirányú párbeszédre.”

„**A Holocaust típusú események** a modern civilizáció kizárólag racionális megfontolásokat szorgalmazó folyamatának logikus termékei” – állítja *Zygmunt Bauman A Holocaust szociológiája* címmel külföldön megjelent tanulmányában, amelynek tömörített változatát ugyancsak a januári szám közli. A szerző szerint „a civilizáció folyamata elszakítja az erőszak alkalmazását a moráltól... a bürokratikus tömeggyilkosság elkövetői előtt semmiféle morális dilemma nem merül fel”. Ez a tétel – úgy tűnik – érvényes a jelenben is.

Könyvtárosok vagy ejtőernyősök?

Az Egyetemi Könyvtár „káderpolitikája” 1945 és 1961 között

A Horthy-korszakban a könyvtárosok jelentős része a középosztályból származott. Neveltetésük, családi körülményeik következtében nem rokonszenveztek a kommunizmussal, a túlzottan baloldali törekvésekkel, de nyilas érzelműeket, németbarátokat, antiszemitákat alig lehetett köztük találni. Ez volt a helyzet az Egyetemi Könyvtárban is. A munkatársak közül csak egy hangoztatott antiszemita szöveget, de büntetni valót nem tett. Őt katonának hívták be, alakulatával együtt Nyugatra távozott, és évekkel később egy ausztráliai könyvtárban folytatta pályáját.

1945 után a különféle igazolóbizottságok a tudományos könyvtárak szakképzett, kitűnően dolgozó alkalmazottai közül mégis sokat elbocsátottak, olyanokat is, akiknek szakmai tudását az intézmények nagyon nélkülözték.

Az Egyetemi Könyvtárban másként alakult a helyzet. Az igazoltatások során, *Pasteiner Iván* főigazgató nyugdíjazásán kívül, csupán egy Nyugatra távozott tisztviselő vesztette el állását. Fellebbezés után azonban őt is visszavették, tekintettel arra, hogy nem politikai okból hagyta el a fővárost, hanem csak súlyosan beteg anyját akarta megkímélni Budapest előrelátható ostromának megpróbáltatásaitól.

Később, az ötvenes években sem történtek származási, világnézeti vagy politikai okból elbocsátások. Így itt dolgozhatott évekig a Nemzeti Bank volt elnökének lánya, valamint egy naponta miséző katolikus pap, egy református papnak, valamint egy nyugdíjas rendőrtisztnek a felesége. Ez az egyetem vezetésének és pártvezetésének hallgatóságos beleegyezésén kívül elsősorban a könyvtár régi munkatársának, az 1945. február 23-án kinevezett új igaz-

gatójának, a parasztpárti *Mátrai Lászlónak* az érdeme.

1945 után a könyvtári tisztviselők száma megduplázódott, sőt még a kétszeresénél is nagyobbra nőtt. Az újak egy része friss egyetemi diplomával kezdte meg a munkát, elsőnek *Izsépy Edit* már 1945. május 1-jén. Mellettük másfél évtized alatt, 1945-től 1961-ig 36-an (!) kerültek ide más intézményekből történt áthelyezések révén. Egy *Varsányi Endre* nevű százados 1947. április 26-ától csak két vagy három hónapig tevékenykedett itt, de ez kivétel volt. A túlnyomó többség sok-sok évig, néhányan negyedszázadnál is tovább dolgoztak a könyvtárban.

Az újonnan beosztottak és kinevezettek előzőleg a legkülönbözőbb, de az Egyetemi Könyvtárral azonos vagy legalább rokon profilú intézményeknél dolgoztak, így többen a Széchényi Könyvtárban, az Országos Könyvtári Központban (*Gerézdi Rabán, Csapodi Csaba, Ventura Eduárd, Szabó-Fróreich Antal, Bezdeké Reisenbach Sarolta*), vagy a kolozsvári egyetemi könyvtárban (*Bertalan Károly*). Nem volt csekély az egyetemi adjunktusok, tanársegédek, dékáni hivatali tisztviselők, azaz a korábbi egyetemi alkalmazottak száma sem (*Ferenczy Endre, Laczka Alajos, Dümmerth Dezső, Hermann Zsuzsanna, Sziklay Imréné, Wolf Péter, Benedek Emma, Bálint Andorné, Szakács Gyuláné*). Vidéki iskolában tanított korábban *Donáth Regina, Örsy Dánielne, Fejérváry Zoltánné. Szalatnay Rezső*, a pozsonyi gimnázium egykori tanára a szlovákiai magyarok kitelepítése során került Budapestre, először a Keleteurópai Intézetbe, majd 1950-ben a könyvtárba. A legváltozatosabb pályafutással *Tóth András* dicsekedhet: dolgo-

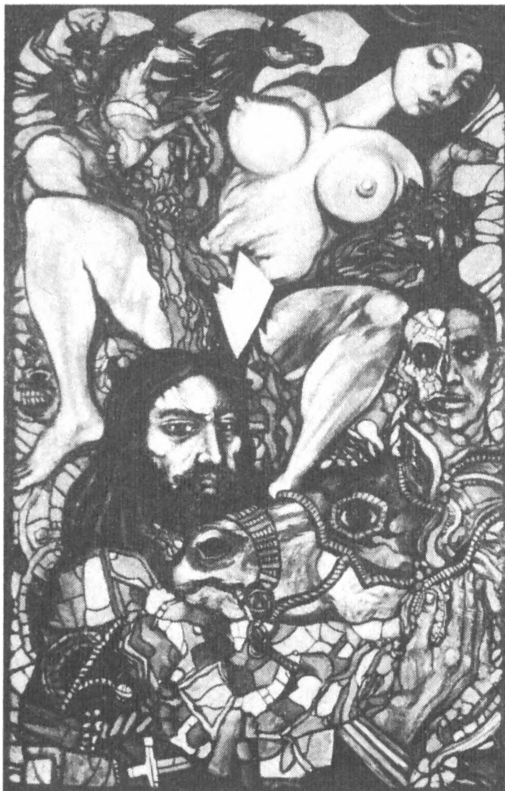
zott az egyetem újkori történeti tanszékén, az Országos Levéltárban, a Történettudományi Intézetben, az Országos Könyvtári Központban, a Levéltárak Országos Központjában, és 1954-től az Egyetemi Könyvtárban.

1948 után a politikai légkör nyomasztóbb lett. A Művelődésügyi Minisztériumban és más helyeken egyre több tisztviselőt minősítettek megbízhatatlannak. Konkrét panaszok, kifogások nem merültek fel ellenük, mégis szabadulni akartak tőlük. Nem bocsátották el őket, hanem áthelyezték különböző politikai szempontból nem jelentős intézményekhez, de többnyire megkérdezték őket hol dolgoznának szívesen, így került az Egyetemi Könyvtárba a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetője, *Szentmihályi János* miniszteri tanácsos, *Morlin Zoltán*, *Szimon Istvánné*. *Szilágyi István* miniszteri előadó volt, *Lázár György* pedig egy időben Rákosi Mátyás titkárságán dolgozott. *Mezey László* 1948 januárjáig salgótarjáni megyei aljegyző, *Szikszay Dénes* 1952-ig a Nemzeti Bank tisztviselője volt. *Bibó István* egyetemi tanár 1951. január 1-jén kezdte meg könyvtári szolgálatát, *Varga Irén* a külügyi szolgálatot cserélte fel 1953-ban a könyvtár szerzeményi osztályával.

1956 után újabbak követték őket. Elsőnek említendő meg közülük *Kenyeres Ágnes* minisztériumi főosztályvezető, *Borzsák István* egyetemi tanár és némi késéssel *Váczy Péter* és *Szalai Sándor* professor, de őket az igazgató nem engedte a könyvtárban dolgozni, továbbá *Barabás Jenőné* a Néprajzi Múzeumból. *Nagy Tihamérné* honvédségi tisztviselő volt, *Gyimesi Pál* diáktothoni igazgató, *Zelenka István* jogakadémiai tanár, *Rajnai Béla* pedig 1954-ig a rendőrségen dolgozott.

Az 1956-os népfelkelés után az egyetemi igazolóbizottság két személyt ítél elbocsátásra, *Orosz Gábort*, aki a könyvtári forradalmi bizottságban az igazgató munkáját kifogásolta, és *Lázár Györgyöt*, Petőfi Köri „lázító” viselkedése miatt. Fellebbezés folytán a könyvtár és a párt vezetősége által megbízott négy tagú bizottság mindkét ítéletet megváltoztatta és egy esztendei fizetéscsökkentésre mérsékelte. (*Orosz Gábort* később az Országos Műszaki Könyvtár számítógépes szakértőnek alkalmazta.)

Legérdekesebb *Bibó István* sorsa. Ő volt – mint köztudomású – egynapos államminiszterként az egyetlen, aki a szovjet bevonulást az Országház épületében levő hivatalában várta meg, és kiáltványban tiltakozott ellene. No-

vemberben sokan tanácsolták neki, hogy a várható megtorlás elől meneküljön külföldre, ő azonban továbbra is bejárt a könyvtárba, szakozta a könyveket, sőt 1957. január 1-jei hatállyal helyettes osztályvezetővé léptették elő. Munkája 1957. május 23-ig tartott, amikor letartóztatták és halálra, majd később életfogytiglani börtönre ítélték. 1963-ban kegyelem révén szabadult, és a Statisztikai Hivatal könyvtárában kapott állást.

Másnak nem lett kellemetlensége 1956 miatt, jóllehet a hatalom pontosan számon tartotta mindenki tevékenységét. Ennek bizonyosága, hogy a forradalmi tanács egyik tagját, aki tartalékos hadnagy volt, 1957 végén behívták a kerületi parancsnokságra és közölték vele, hogy tisztai rangjától megfosztották.

A névsoron végigtekintve láthatjuk, hogy a különböző időkben az Egyetemi Könyvtárba helyezettek sohasem voltak mai szóhasználattal élve „ejtőernyősök”. Rokontársokról ide kerülve hamarosan vérbeli könyvtárosokká váltak, méltó társaivá a régóta ott dolgozóknak, és az újonnan felvett fiatal diplomásoknak. Az évek múltával nagyon sokuknak a ne-

vét olvashattuk könyvek címlapjain, könyvtári, irodalmi, történelmi cikkek alatt, tudásukat, segítőkészségüket az olvasók és kartársaik egyaránt csak dicsérni tudták.

Sorukból emeljünk ki néhányat! *Mezey László* kódexeink, írástörténetünk külföldön is jól ismert szakértője, élete végén az egyetemi posztgraduális képzés egyik vezetője. *Szentmihályi János* a hazai tájékoztatószolgálat agilis szervezője, propagátora, bibliográfiák szerzője és szerkesztője. *Kenyeres Ágnes* a tájékoztatószolgálatban nehezen nélkülözhető *Magyar életrajzi lexikon* szerkesztője, vizjel-kutató, kéz-

irat-szakértő. *Tóth András* könyvtár- és egyetemtörténeti kutató, kitűnő kézirat-katalogizáló, a nagykönyvtárak beszerzési együttműködésének kezdeményezője.

A többiek neve – könyvtárosi vonatkozásban – nem ennyire ismert, de jól, sőt egyesek kiválóan dolgoztak, *Bibó István* például mint szakkozó, *Varga Irén* mint szerzeményező, *Hermann Zsuzsanna* mint katalogizáló, és a sort még folytatni is lehetne. (A könyvtári tisztviselők névsorát *Dümmerth Dezső* jegyzékbe foglalta, kéziratári jelzete: G 840.)

Vértesy Miklós

Ápró-cseprő érdekességek a Széchényi Könyvtár történetéből

Egy könyvtár állománya nem csak érdekes kincseket rejt, hanem érdekes történeteket is. A sokat idézett régi mondás – *habent sua fata libelli* (a könyveknek is megvan a maguk sorsa) – már sokszor bizonyította igazságát. A Széchényi Könyvtár múlt századi történetét kutatva, nem egyszer bukkantunk olyan sztorikra, amelyek számot tarthatnak a mai könyvtárosok érdeklődésére is.

A kiegyezés korának általános fellendülése a könyvgyűjtés és könyvtárgyarapítás terén is rohamos fejlődést indított el. A folyamat azonban nem volt egyértelmű: míg egyfelől az értékek felkutatása és összegyűjtése folyt, másfelől a tudatlanság és nemtörődömség értékek pusztításához vezetett. Az alábbiakban erre is, arra is találunk példát.

A jószemű könyvtáros. Az első magyar nyelv-tan írója és egyben kiadója, mint ismeretes, a tudós *Sylvester János* volt. Az 1539-ben Sárvár-Újszigeten megjelent *Grammatica Hungaro-latina* példányai szétszóródtak, megsemmisültek. A 18. században az akkor ismert és máig egyetlen példány *Sinai Miklós* debreceni professzor tulajdonában volt, aki azt féltékenyen őrizte, még *Kazinczy Ferenc*nek is csak titokban sikerült róla másolatot készítenie és azt 1808-ban nyomtatásban újra kiadnia. *Sinai* halála után a könyv *Fáy János* debreceni tanácsoshoz, tőle pedig a neves gyűjtőhöz, *Fáy Alajos*hoz került. Az ő halála után a számos

régiséget tartalmazó könyvtár kincseinek megvételéért sokan keresték fel az özvegyet. Természetesen a legtöbben a *Grammatica Hungaro-latina*t keresték, de hiába: a könyv nem került elő a gyűjteményből. Mikor már végképp feladták a reményt a nevezetes mű megtalálására, egy beszélgetés váratlanul nyomra vezetett. Az idősebb *Horovitz Lipó*tnak, a tudós könyvtárosnak egyszer az özvegy elmondta, hogy férjének bizonyára Homérosz volt a legkedvesebb írója, mert az *Iliász* egy 16. századi latin fordítását még utazásaira is mindig magával vitte. *Horovitz Lipó*t *Kazinczy* kiadásából már tudta, hogy a *Grammatica* egy Homérosz-kiadáshoz volt kötve. Amikor a kérdéses művet a könyvtárból előkeresték, valóban megtalálták a *Grammaticát*, ami a testesebb *Iliász* mögé volt bekötve. *Horovitz* közvetítésével 1874-ben került a nemzeti kincs a Széchényi Könyvtárba, akkoriban igen magasnak számító áron, 220 aranyért. A máig is egyetlen példányban ismert mű ma már nincs a Homérosz-kiadáshoz kötve: 1973-ban leválasztották, s új, sima bőrkötést kapott. Most már bizonyára nem fogják szem elől téveszteni, bár ez a veszély akkor sem fenyegette volna, ha megmarad eredeti kötésében.

Az elfüstölt oklevelek. 1873-ban egy dunántúli néptanító, *Gózon Imre* különös küldeménynel örvendeztette meg *Trefort Ágostont*, az akkori kultuszminisztert. Két, 14. századi

pergamen okiratot küldött neki, melyeket egy felvidéki szivarkereskedőtől kapott. Tájékoztatta a minisztert arról, hogy a kereskedőnél még sok hasonló van, s azokat szivargöngyölegnek használják. Trefort azonnal a helyszínre küldte *Szilágyi Sándort*, a kiváló történészt, aki 200 forintért megvásárolta *Fischhof Lajos* szivarkereskedő egész készletét, összesen 221 régi oklevelet és kéziratot. Volt azok között egy az Árpád-korból, továbbá 13 Anjou kori, 30 Zsigmond és Mátyás korabeli okirat, valamint számos egyéb, művelődéstörténetileg becses, régi irat. Kiderült az is, hogy valamennyi egy környékbeli régi várból származott, amely új tulajdonos kezébe került. Ennek első dolga volt a levéltárat „kisepergetni”, és a „lomot” a szivarkereskedőnek fillérekért eladni. Még csak nem is sejtethjük, hány oklevél válhatott füstté az úgazdag vártulajdonos tudatlansága és a nem kevésbé tudatlan szivarkereskedő jóvoltából, a mit sem sejtő szivarozó vármegyei urak szájában... A megmentett iratokat a miniszter a Nemzeti Múzeum Könyvtárának, vagyis a Széchényi Könyvtárnak ajándékozta. (Ma már ezek az oklevelek a Magyar Országos Levéltárban találhatóak.)

Ősnyomtatványért régi köveket. Az 1802-ben alapított Széchényi Könyvtár hamar elvesztette intézményi önállóságát: az 1808-ban szervezett Magyar Nemzeti Múzeum keretébe illesztették. Ettől kezdve a könyvtár csak egyik részlege volt a Nemzeti Múzeumnak, s ez hol előnyére, hol kárára szolgált. Utóbbira példa az a csereügylet, amely 1874-ben jött létre az Egyetemi Könyvtár és a Nemzeti Múzeum között.

Az egyetem akkori rektorának, *Kautz Gyulának* kezdeményezésére az Egyetemi Könyvtár felajánlotta a Magyar Nemzeti Múzeumnak két római kori köemléket és három, Mátyás király budai palotájából származó, faragott vörösmárvány töredéket. Utóbbiak az Egyetemi Könyvtár régi épületének középkori régiséggyűjteményébe tartoztak, a római kori kövek az új épület alapozásakor kerültek elő. Cserébe a magyar szempontból kiemelkedő jelentőségű két ősnyomtatvány egy-egy példányát kérték: *Hess András* Budai krónikáját (*Chronica Hungarorum*, 1473.) és Mátyás király törvénykönyvét (*Decretum maius*, 1488.), valamint *Bornemisza Péter* 16. századból származó prédikációs könyvének három kötetét. A cserét a minisztérium annál is inkább támogatta, mivel a felsorolt művekből a Széchényi Könyvtár duplumpéldányokkal rendelkezett. Mátyás ki-

rály törvénykönyvének másodpéldányát éppen az előző évben vették meg egy berlini antikváriustól, aki viszont egy lengyel főúri könyvtárból jutott hozzá a műhöz.

A Nemzeti Múzeum igazgatója, *Pulszky Ferenc*, aki különösen vonzódott a régi építészeti emlékekhez, azonnal beleegyezett a cserébe. A könyvtár vezetőjének, *Mátray Gábornak* szakvéleményét Pulszky csak utólag kérte ki, aki ezért méltán neheztelt. A könyvtár számára ez valójában nem is jelentett cserét, hiszen a könyvtár csak adott, de nem kapott semmit, a csereérték a múzeum egy másik osztályát gazdagította. Mátray ezek után már csak azt kérhette, hogy a csere létrejötte előtt adja vissza *Toldy Ferenc*, az Egyetemi Könyvtár éppen lelépő igazgatója a Budai krónikának a Széchényi Könyvtárban maradó példányát, amely ekkor már csaknem egy éve volt Toldynál kikölcsönözve. (Tulajdonképpen az Akadémia használatára, a Krónika kiadása céljából, *Arany János* kölcsönzési tétitvénye ellenében.) *Toldy Ferenc* e kérésnek jó tíz hónappal később eleget is tett – Mátray csak ekkor járult hozzá a csere tényleges lebonyolításához, ami 1874. október 21-én meg is történt.

A német tudós előzékenysége. A kötéstáblák-

ból kiáztatott kódextöredékek felkutatását már a múlt században széleskörűen végezték. 1872-ben a nürnbergi Germanisches Museum igazgatója, *A. Essenwein*, maga is jeles tudós, két 15. századi, magyar vonatkozású, kötéstáblából kiáztatott kódex-levelet küldött ajándékba a Széchényi Könyvtárnak. Eltelt néhány évtized, amíg a *Magyar Könyvszemlé*ben megjelent a tudományos értékelés, amely a két kódex-levelet Bonfini magyar történetének töre-

dékeként azonosította. Ezt az apróságnak tűnő adatot azért idéztük fel, hogy bemutassuk az akkori európai tudományos életre jellemző mentalitást. Essenwein személyében a tudós saját kutatásainak eredményét, egy intézmény igazgatója a felfedezett érték tulajdonjogát azonnal átengedte a művelődéstörténetileg érdekelt országnak, minden ellenszolgáltatás nélkül. Egyszerűen azért, mert így találták természetesnek. **Somkuti Gabriella**

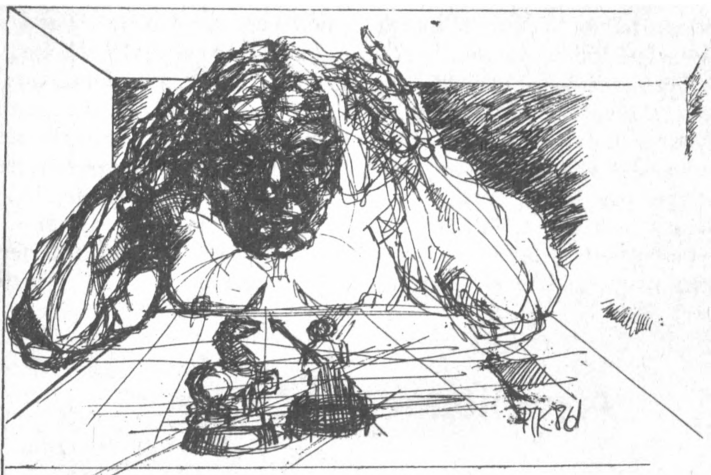
A jubileum minősége

Az Eseménynaptárról – évforduló nélkül

Huszonhatodik évfolyamában jár a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban szerkesztett, azelőtt a Múzsák Közművelődési Kiadó, újabban a Téka Könyvértékesítő, Könyvtárellátó és Könyvkiadó Vállalat gondozásában megjelenő negyedéves periodikum, az *Eseménynaptár*. Úgylehet, stílusosabb volna valamely kerek évfordulóján írni róla, dicsérni erőnyeit, föl- emléteni gondjait, de éppen az *Eseménynaptár* volt az – bármilyen paradoxonként is hat a megállapítás –, amelyik képes volt szakítani a rosszul értelmezett és kötelességszerűen lerótt, tehát közhelyes megemlékezések gyakorlatával. A korábbi évtizedek széles körben tapasztalható jubileológus szelleme mintegy menetrendszerűen támasztotta föl 50, 100 vagy 200 esztendő évforduló ürügyén a többé-kevésbé feledésbe merült, ám konvencionálisan mindenképp történelmi jelentőségűnek nevezett események vagy elhíresült személyek emlékét; hogy újra meg újra elősorolja érdemeiket, hangsúlyozza jelentőségük elévülhetetlenségét. S miután az ünnepi alkalmakkor, a jeles napokon elhangzottak és elolvastattak a gondosan stilizált, nagy ívű tiszteletköroket bejáró megemlékezések, újabb fél évszázadig a hallgatás pora pergett a hazai vagy a nemzetközi rangú halhatatlanra, a korszakos esemény historikumára. Volt idő – minden újságolvasó emlékezhet rá –, amikor hetenként cibált elő egy-egy halvány szellemalakot, utóbb méretre szabott dicsőségű figurát a napisajtó közhelyemlékezete. Valahogy abban a szellemben, ahogyan a kortárs eredélyi író, *P. Lengyel József* gondolta: „Megnyugtató dolog, hogy az

ember tekintélyekre tud hivatkozni, miközben természetes hajlamait követi.”

Mindazonáltal ki tagadhatná, hogy a múlttal való őszinte számvetés, s a múlt valódi nagyságaira történő, hozzájuk illő megemlékezés, a jelentőségükkel arányos és kivált eleven szellemű megidézés híján egyszerűen szólva is abszurdítás a jelenben élni, a jövőről gondolkodni. Európa és a magyarság kultúrhistoriája bővelkedik annyi tanulságban, hogy érdemes legyen jobbra-balra fürkésző kortársi tekintetünket percnyi megállással visszafordítani az időben, hiszen a szívünkhöz közeli múlt ébrentartása jellemet alakít, példáival szellemi és erkölcsi jelentőségű kútforrás. Meg azután a folyamatosan átalakuló magyar életlabirintusban való eligazodáshoz egyáltalán nem látszik fölöslegesnek a megszenvedett múlt tapasztalatai között keresgélni biztos fogódzók után, úgy ahogyan a régiek is gondolták, amikor a történelmet tanítómesterükként tisztelték. Az is tudott dolog persze, hogy a leggazdagabb kultúrtörténet sem pusztán példatár, főként abban a helyzetben nem, amikor a távolabbi és a közelebbi múlt történései és alakjainak a szerepe rendre átértékelődik: Petőfi halálának körülményeitől, a jaltai konferencián át, 1956 minősítéséig. Csakhogy épp a történelmi látás folytonos csiszolása, a historiai szemlélet állandó gazdagítása parancsolja a hiteles megismerés igényét, a meg-megújuló számvetést a századok értékeivel; azt tehát, hogy a mi korunk is hozzátegyen valamit előtörténetének megismeréséhez. Ez pedig az ébren tartott emlékezet, az eleven szellemű visszaidézés dolga.

Feladatok sűrűjében

1963-ban indult a magyar közművelődési könyvtárügy – immár tehát nagy hagyományúnak is mondható – periodikum. Az az igény hívta életre, hogy segítse a könyvtárak kiállításrendező munkáját, azaz eligazítson a lehetséges dokumentumok, források között, tájékoztasson módszerbeli kérdésekről, csökkentse az anyaggyűjtés és -válogatás idejét, sőt azonnal fölhasználható illusztrációs anyagot is nyújtson. Ezen túl természetesen a tájékoztató munkában is szerepe volt és van, hiszen az esedékes évforduló ürügyén közölt bibliográfiákat kiválóan hasznosíthatja a könyvtáros a referenzkérdések megválaszolásához – ünnep után is.

Az *Eseménynaptár*nak, mint minden három évtizedes kiadványnak, természetesen több történeti periódusa is van; különböző korszakaiban eltérő arculatot mutatott – döntően a szerkesztő koncepciójától, igényességétől, fölfogásától függően. Ezúttal csak a legutóbbi, a nyolcvanas évek elejétől számítható – *Faragó Éva* nevéhez köthető – időszakról kívánok szólni, meg nem feledkezve elődei érdemeiről. Mégis ez az utóbbi csonka évtized volt az a szakasz, amely már úgy jellemezhető, hogy az *Eseménynaptár* túllépett a szokványos megemlékezések, a kötelességszerűen lerótt és tiszteletkörös jubileológian, s viszonylag rövid idő alatt kialakította a maga sajátos, csak rá jellemző arculatát. Úgy újult meg, úgy emelte jóval magasabbra a minőségszint mércéjét, hogy

közben eredeti feladatát maradéktalanul betöltötte; olyan módon lett más és korszerűbb, hogy többet adott annál, amit címe ígér, amit egykori bábái elképzelése és profilja szerint adnia kell.

Mielőtt részletesebben kifejteném megújulása jellemzőit és eredményeit, szólni kell egy, az utóbbi évfolyamokban immár nem tükröződő elméleti funkciójáról is. Volt ugyanis a régi *Eseménynaptár*nak egy merőben aktuális feladata, a könyv- és könyvtárpropaganda elméleti és még inkább gyakorlati-módszertani kérdéseiben való eligazítás. Tagadhatatlan, volt is igény erre a rovatára, az itt közölt eseménybeszámolókra, híradásokra, kiadványismertetésekre. Én azonban – s e vélekedéssel természetesen lehet vitatkozni – nem hiányolom. Nem hiányolom legegyszerűbben azért, mert a mai kiadványdömpingben szerintem csakis a tiszta profilú és tartalmú, határozott szemléleti irányú kulturális orgánumok állhatják a versenyt, azok, amelyek egy bizonyos réteghez vagy szakmához, azaz „célzott” olvasóközönséghez szólnak, amely érdeklődése folytán viszonylag biztos vevőkört alkot. Az *Eseménynaptár* profilja pedig a jubiláris megemlékezéshez kapcsolódó ismeretterjesztési, tájékoztatási és kiállítási anyag közlése; ezért hozták létre, ezt csinálta csaknem három évtizeden át. Nem hiányolom a könyv- és könyvtárpropagandát azért sem, mert a negyedévente napvilágot látó *Eseménynaptártól* aktuális frissességet elvárni, enyhén szólva is következtelenségre vall. Például az 1990 második negyedévére megjelenő

szám lapzártája valamikor 1989 decemberében volt, vagyis a bekerülhető mégoly fontos információk is már avasak, idejétmúltak lesznek, mire az olvasók elé kerülnek. Mármost kit érdekel például egy olyan plakátkiállításról szóló cikk, amelyet már rég lebontottak, mire az *Eseménynaptár* híret viszi? S megint nem hiányolom a könyv- és könyvtárpropagandát, mert a jóval gyorsabb tájékoztatásnak léteznek könyvtáros-szakmai fórumai: a hálózati híradókon kívül a havonta megjelenő *Könyvtáros*, továbbá az éppen az időszerű információközlés céljából nemrégiben alapított, a Könyvtártudományi és Módszertani Központban készülő *Könyvtári Levelező/Lap*. Vagyis ez a többektől hiányolt rovat nem maradt gazdátlan, árva; s aki nem sajnálja a fáradságot – mármint az igényes munkavégzéshez amúgy is nélkülözhetetlen szaksajtó olvasásától –, az egykönnyen hozzájuthat az áhitott tudnivalókhöz.

Régi szerkezet, új tartalom

Az *Eseménynaptár* formailag két, tartalmi szempontból három részből áll. Kézbe véve egy számát, rögtön elválik a két formai egység, a számonként kb. 8 ívnyi terjedelmű füzet és az ugyancsak számonként 30 darab körüli, A/5-ös méretű, csatolt *képtáblamelléklet*. 1963 óta lényegében ez a kiállítási segédanyagul szolgáló illusztrációs anyag maradt meg a legváltozatlanabban. A füzetben szereplő, ott tárgyalt évfordulókhoz kapcsolódó mellékletek a megidézett személyiség életét és munkásságát a föllelhető dokumentumok segítségével mutatják be. A képek kiválasztásakor két – gyakorta nehezen összhangba hozható – szempont dominál: legyenek az illusztrációk meghatározóan jellemzőek, ugyanakkor lehetőleg ne legyenek unalomig ismertek, tankönyvekből is visszaköszönő szokványos ábrázolások. A kiválogatott képanyagon belül is több típus különíthető el – főleg a szóban forgó személy életének korszakától, hivatásától és a hozzáférhető források mennyiségétől függően –: portré, családi és csoportkép, a jeles alak környezete, művének címlapja, találmányának vagy alkotásának ábrázolása, kezeírása, valamilyen, a pályáján meghatározó jelentőségű esemény pillanatképe és így tovább. A képaláírások rövid, tömör információt adnak az ábrázolat tárgyról, mintegy megvilágítva a szempontot is, miért épp ezt választotta a szerkesztő kiállítási anyagul. Egy-egy évfordulóról három-négy-öt

címfeliratos tábla készül, amely a fentiek szerint magában is megálló rajzolat a jubilánsról, ugyanakkor szempontokat ad a könyvtárosnak, hogy a maga gyűjteményéből milyen irányban tájékozódva válogasson még további kiállítandó könyveket, folyóiratokat, faksimile kiadásokat, albumokat, reprodukciókat, térképeket, esetleg más intézményektől kölcsönkapott egyéb dokumentumokat.

A másik formai egység, a *füzet* megemlékezésenként két tartalmi részből áll: a rövidebb-hosszabb cikkből és a kapcsolódó bibliográfiából. Az *Eseménynaptár* utóbbi évfolyamaiban közölt írások – költői túlzással – valami egészen sajátos műfajt képviselnek, s ennek a létrejötté jelenti azt az ugrásszerű minőségi változást, amelyről már szóltam. A megemlékezések meghaladva-módosulva egyesítik a rövid, zurnalisztikai jellegű méltatás, a lexikon szócikk, a pályafőlmérő tanulmány vagy az analitikus szempontú esszé, esetleg a személyes hangvételű visszaemlékezés legjobb tulajdonságait, könyvtári szempontból leghasználhatóbb elemeit. Érdemük, hogy jóval többet nyújtanak, mint a hírlapok szokványos méltatásai, mélyebbek és tágabb kultúrtörténeti háttérrel mutatnak, mint a lexikonok adatsorai, tömörebbek és népszerűbb stílusúak, mint a nagy szakirodalmi apparátusra épülő tanulmányok, tartózkodóbbak az impresszionisztikus emlékföldézésenként, talán még legjobban a kisebb terjedelmű esszékre emlékeztetnek, hiszen aránylag röviden, faktográfia és elbeszélő modor együttes alkalmazásával szólnak egy-egy nevezetes személyiségről, maradandó érdemeiről, munkásságának legjellemzőbb és legjelentősebb mozzanatairól. Irányuk összhangba hozza a közérthető – olykor magyarázva kifejtő – ismeretterjesztő stílust az adott tudománytörténeti szak rendszerével, szellemiségével és terminológiájával. Ugyanakkor mégsem egy kaptafára készülnek ezek a portréfestő kisesszék – most már nevezzük így az *Eseménynaptár* önállósult műfaját –, mert ahány szerző, annyiféle látás, annyi közelítésmód és ízlés, annyfajta stílus.

A számonként tíz-tizenöt megemlékező írás gondos mérlegelő-válogató, előkészítő munka eredménye, hiszen a szerkesztőnek, illetve a szerkesztőbizottságnak a negyedévre eső évfordulók tömkelegéből kell kiválasztania a tutatnyit. Az évfolyamokat behatóbban tanulmányozva hamar kitetszik, hogy egyensúlyi arányokat is figyelembe véve történik a kiválasztás: kellőképp érzékeltetve jelentőségük-

nek megfelelően a magyar és a külföldi, a humán és a reál tudományok művelőinek, illetve a politika, a művészetek kimagasló alakjainak tényleges szerepét. Itt is tetten érhető az „új” *Eseménynaptár* szellemiségének egyik sajátossága: nem vagy alig találni mulékony dicsősé-
 gú személyiségek előtt érdemtelenül tisztelgő írásokat benne. A valódi értékeket, a tényleges fontosságú eseményeket emeli ki az évfordulók közül a megtartandó jubileumok közé. Olyan személyiségeket mutatnak be az *Eseménynaptár* számai, akik csakugyan jelentős mértékben járultak hozzá az emberiség és a magyarság, a haza és a nagyvilág anyagi-szellemi előbbre jutásához. S nem a bevezetőben emlegetett rosszízű jubileológia szellemében méltatódna az évfordulós személyiségek, az *Eseménynaptár* teljes portrékat fest: az egyéniség, a pálya mégoly bonyolult rajzolatával, egységben látatva a személyiséget és művét, el nem hallgatva az esetleges kudarcokat, tévedéseket, vargabetűket, s köré írva a kort, a társadalmat, a művelődéstörténeti periódus jellemzőit, kommentálva-értékelve az alkotó és a mű valódi jelentőségét, esetleg utóéletét. A hitelesség, az érvényesség garanciája pedig az – és ez ismét az újabb évfolyamok sajátossága –, hogy a méltatott személyiség, vagy ritkábban, esemény legjobb és leghivatottabb szakértői közül kerülnek ki számról számra a szerzők.

A füzet második tartalmi egységét a cikket kísérő *válogatott bibliográfiák* alkotják. Melyek a jellemzői? Talán fölépítésük ismeretetésével válaszolhatunk e kérdésre. Az első alfejezet, amennyiben tollforgató személyiségről van szó, mintegy bevezetéképpen régebbi, 1945 előtt megjelent munkáit veszi számba, csupán a kiadás évét tüntetve föl, a célból, hogy kirajzolódjék az életmű könyvészeti kronológiája. Második egységében a bibliográfia föltárja az illető 1945 után kiadott legfontosabb munkáit, hagyományos és rövidített címléirással, jelezve a későbbi kiadásokat, valamint az alkotások kritikai visszhangjait is. Ebben a részben túlnyomó többséggel csak a kötetek sorolhatnak föl, nem úgy a személyiség életéről és működéséről szóló, ugyancsak válogató szakirodalom számbavételekor, ahol a róla szóló monográfiák, kötetben megjelent tanulmányok mellett – a szerzők betürendjében – a legfontosabb folyóiratcikkek, esetleg hírlapi publikációk is helyet kapnak. Mindez persze, nemcsak a költőkről, írókról való bibliográfiai összeállításokra érvényes fölépítés, hiszen a tudományok jeles művelői, a művészek, politi-

kusok is kiadatták egykor műveiket, ezek tehát ugyanebben a rendben kerülnek az *Eseménynaptár* bibliográfiai fejezeteibe. Azért szerepelnek csak a fölszabadulás után megjelent könyvek és periodikumok a bibliográfia főtételében, mert ezek szerencsés esetben hozzáférhetők a közgyűjteményekben is, de a szakkönyvtárakban minden valószínűség szerint. A cikkeket követő irodalomjegyzék a szellemi teljesség igényével készül, abban az értelemben, hogy – ha esetleg erősen válogató is, de – tartalmaznia kell mindazon művek leírását, amelyek karakteresen egyénítik a méltatott személy munkásságát és utóéletének írásos dokumentumait. A mégoly megrostált könyvészeti anyagból is ki kell világítania a tárgyalt életmű tényleges és jellegzetes arányainak, kulcsfontosságú elemeinek, szakaszainak és a termés egész karakterének. S mivel a bibliográfiákat rendszerint maguk a cikkírók vagy avatott bibliográfusok állítják össze, a kiállításrendező vagy a tájékoztató könyvtáros nyugodtan hagyatkozhat rájuk.

Mindezekon fölül az *Eseménynaptár*nak van még egy évenként kiadott melléklete, az *Évfordulók* című jegyzék, amely kronologikus rendben közli a következő esztendő neves személyiségeinek jubileumi dátumait. Az adattár ugyancsak alkalmas segédlet az előrelátó fölkészüléshez, ahhoz a munkához, amellyel a megemlékezések dokumentációját időben megszeresheti a kiállításrendező. Ezzel a tervszerű munkával lesz elkerülhető, hogy egy-egy város valamennyi közművelődési könyvtárában ugyanabban az időben ugyanaz a – pusztán az *Eseménynaptár* tablójából álló – kiállítás diszelegjen. Meg azután az *Évfordulók* gazdag anyaga alapján a könyvtár olyan személyiségekről is meg-

emlékezhet – például helyi születésű vagy köztudós nagyságról –, akik helyhiány miatt nem szerepelnek az *Eseménynaptárban*. Ebben áll tehát „választékbővítő” feladata.

Hasznosítás

„Mindnyájunk közös tapasztalata, mondhatnám, rádöbbenése, hogy e vállalkozás összességében mennyivel jelentősebb, mint azt az egyes számok láttán képesek vagyunk megítélni” (*Gáliczky Éva*: Kincsesbánya-e az Eseménynaptár avagy meddőhányó? *Könyvtári Híradó*, 1980/3. szám). Csakugyan mutatós számoszlopokba lehetne foglalni, hogy a huszonhét évfolyam mindmégannyi cikke, bibliográfiája hány neves magyar és külföldi személyiségről emlékezett meg; hányan voltak a természetbúvárok, a műszaki tudományok élenjárói, a földtalálók, a földrajzi felfedezések pionírjai, a katonák, az államférfiak, az írók, a költők, a munkásmozgalom személyiségei, a képző- és zeneművészek és a színészek az ókortól az elmúlt évtizedekig, a nagynevű és tán kevésbé ismert emberek, valamint a korfordulóként számon tartott események. Ha az adatsorok tanulmányozásától meg is kímélem a *Könyvtáros* olvasóit, azért legyen szabad az utóbbi évfolyamok tartalmából kiemelni néhány fontosabb nevet és szerzőt, csupán érzékeltetni óhajtván a kiadvány gazdagságát és színvonalát, használhatóságát. Témák szerint csoportosítva, az anyagból pusztán találokra szemelgetve, például a magyar történelemből: *II. Rákóczi Ferenc* (Benda Kálmán), *Szent István* (Nemeskürty István), *Károly Róbert* (Engel Pál), *Báthori Gábor* (Péter Katalin), *Bajcsy-Zsilinszky Endre* (Vigh Károly), *Széchenyi István* (Kunszabó Ferenc), *Berzeviczy Ferenc* (H. Balázs Éva); a magyar irodalomból: *Nagy László* (Czine Mihály), *Kölcsey Ferenc* (Bíró Zoltán), *Karinthy Frigyes* (Robotos Imre), *Tóth Árpád*, *Dsida Jenő*, *Kassák Lajos* (Lengyel Balázs), *Pázmány Péter* (Nemeskürty István), *Kemény Zsigmond*, *Kodolányi János* (Csűrös Miklós); a világirodalomból: *Aragon* (Somlyó György), *Pascal*, *Cocteau* (Szávai János), *Paszternak*, *Bulgakov* (Urbán Nagy Rozália) kerültek az *Eseménynaptár* oldalaira portréfestő kisesszék formájában. De hasonlókat mondhatnánk az építészekről (*Ybl Miklós*, *Hild József*, *Le Corbusier*), a képzőművészekről (*Kokoschka*, *Moholy-Nagy László*, *Rippl-Rónai József*), a zeneművészet nagy-

ságairól (*Liszt Ferenc*, *Wagner*, *Muszorgszkij*, *Erkel Ferenc*, *Rácz Aladár*), valamint a természet- és a műszaki tudományok korszakos jelentőségű alakjairól (*Bohr*, *Bayer*, *Hevesy József*, *Bláthy Ottó Titusz*, *Gelei József*, *Watt*, *Ampère*, *Clark Ádám*, *Déri Miksa*, *Marek József*) között eleven szellemű, olykor újszerű meglátásokat, friss kutatási eredményeket is tartalmazó cikkekről, vagy a nagy fontosságú történelmi események jubileumait méltató, olykor terjedelmesebb közlésekről (Buda visszafoglalásának 300., a francia forradalom 200. évfordulója, vagy Magyarország részvétele a második világháborúban). A rangos szerzői névsor – amely még hosszan folytatható lenne, mint *Agoston Vilmos*, *Albert Gábor*, *Baranyi Ferenc*, *ifj. Barta János*, *Dömötör Tekla*, *Hatos Géza*, *Milei György*, *Nagy Sz. Péter*, *Pintér István*, *Varga Csaba*... – nem egyszerűen az annyit emlegetett színvonal mércéje és garanciája, de átteleesebb módon is van jelentősége, mert kétségtelen „húzóerőt” jelent a kiadványban sűrűn publikáló, egyelőre még kevésbé ismert nevű, de meggyőzően tehetséges, egy-egy tudományterületen szakértő fiatalabbak számára. Az *Eseménynaptár* szerkesztőjének ahhoz is van ideje, ereje, kedve és türelme, hogy a kezdőket fölpártolja, közlési alkalmat teremtvé számukra.

Nos, e terjedelmes és gazdag anyag nem csupán az évfordulókön, hanem valószínűleg visszamenőleg is hasznosítható volna – mindekenélőtt a tájékoztató munkában. Ha, mondjuk, lenne egy betűrendes mutatója, abból aligha hiányozna az emberiség történetének, művelődés-, tudomány- és művészettörténetének valamelyest is számottevő alakja. De nincs. Elkészült viszont az *Eseménynaptár* első tíz évfolyamának (1963–1972) repertórium, amely, azon fölül, hogy könyvészeti ritkaság, szinte kiált a folytatásért.

Hogy a „kincsesbánya” tartalmi gazdagsága csakugyan felszínre emelhető legyen, már régebben felvetődött az a gazdátlanul maradt ötlet, hogy az *Eseménynaptár* számról számra, mintegy második mellékletként, perforált lapra nyomtatott analitikus katalóguscédula formájában hozhatná a tartalomjegyzékét. Ez a tíz-tizenöt cédula negyedévenként minden nehézség nélkül berakható volna a referenzkatalógusba, vagy az amúgy is épülő irodalmi analitikus katalógusba, amely egyébként tudvalevően ugyancsak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fontos és ismert központi szolgáltatása. Más visszakeresési lehetőség – a bi-

zonytalan kimenetelű és időigényes lapozgatástól eltekintve – ugyanis nem létezik.

Észrevételek

Az *Eseménynaptár* funkciójának megfelelően és jó színvonalon tölti be hivatását kisesszéivel, arányosan válogatott bibliográfiáival és képtáblamellékleteivel. Ha kifogásolhat valamit a szemlélő, akkor az mindjárt a külseje, ez a már-már bosszantóan félrevezető és primitív rajzú borító – a „külsín” és a „belbecs” összhangjának riasztó hiányát mutatva. Önmagában nézvést is illőbb volna egy szellemesebb, arányaiban harmonikusabb, figyelemkeltőbb, talán elegánsabb fedőlap. Olyan borító, amely híven sugározná, egyben markánsan tükrözné a belső tartalom jellegét, nivóját. Ez az igénytelen, suta borító sürgősen cserére szorul.

Az idők folyamán a kritikai észrevételek sorában megjelent egy bizonyosan megfontolandó, egyben tehát igényt jelző ötlet. „Eredményesen hasznosíthatnánk, ha az évfordulók mellett tematikus kiállítások készítésére is felhívnák a figyelmünket (egy-állományrészek, aktuális témák irodalma stb.)” – (Tilcsikné Pásztor Ágnes: „Esemény-e” az *Eseménynaptár*? *Könyvtári Híradó*, 1985/3. szám). Valóban hasznos segítség lehetne a könyvtári munkához az időszerű, de fontossága miatt mégis maradandónak tekinthető témákról – évfordulótól függetlenül – összeállításokat közölni, tehát cikket, bibliográfiát és képtáblákat, természetesen a megszokott és elvárt színvonalon. Hirtelen eszembe is jut néhány: a magyar választások és választójog története, körkép a létfeltételeitől csaknem egészében megfosztott erdélyi magyar szellemi életről, a hazai tudományosság világszenzációiról (a félvezetők kutatásától a sugárbetegségek kezelésére alkalmas gyógyszerig), Bős–Nagymarosról, a kelet-

közép-európai politikai-társadalmi változások láncreakcióiról, a Nobel-békédijra fölterjesztett *Cornea asszonyról* és *Tőkés Lászlóról* stb. Bárki tetszés szerint folytathatná a közérdeklődésre számot tartó, nem évfordulós témák sorát. Ráadásul ez nem is annyira újkeletű ötlet, hiszen a hetvenes években – rendszerint évente egy alkalommal – már közölt efféle tematikus összeállításokat az *Eseménynaptár*, persze az akkori idők kívánalmainak megfelelő tárgyakról: a Lenin- és Nobel-békédijas írókról, a harmincéves úttörőmozgalomról, a környezetvédelmi világnapról.

*

Minden szerzeményező kétszer is meggondolja, hogy e szűkös anyagi viszonyok közepette milyen folyóiratokat, periodikumokat rendeljen meg. Döntési szempontjai között természetesen ott van a keresettség, s ilyen vonatkozásban az *Eseménynaptár* aligha vetélkedhet a képes magazinokkal, a független orgánumokkal. Még sosem hallottam, hogy az olvasók hajba kaptak volna az *Eseménynaptár* frissiben megjelent száma fölött, vagy élvezkedve merültek volna el a képtáblák szemlélésében. Ám, ha számításba vesszük, hogy a könyvtárnak nem csak kiszolgáltatnia, de szolgáltatnia is illene az olvasót, akkor a könyvtárosnak igenis gondolnia kell a kiállításokon túl a pályázatokon, tanulmányi versenyeken, vetélkedőkön induló középiskolásokra, a különféle rendezvények, foglalkozások, ünnepélyek megtartásához szakirodalmat gyűjtő népművelőkre, pedagógusokra, és, persze, gondolnia kell a referenzmunka fontosságára is. Ebben a vetületben az *Eseménynaptár* – jó néhány más periodikum társaságában – bizonyosan fölértékelődik a szemében.

Mezey László Miklós

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

A szerkesztőség új címe: 1135 Budapest, XIII. kerület Frangepán utca 50–56. szám, II. emelet 239. és 241. számú ajtó. Telefon: 11-13-279, valamint 13-10-909/227. és 228. mellék.

Péli Tamás

Bocsásd meg nekem Villon
Képiro vagyok, de cinkostársad
Mit számít az öt évszázad (Péli Tamás)

A mexikói Siqueiros és a perzsa királyok rokona. Művein indulat, erő és sugárzás. Okos szemű lovak, diszes fejedelmi hámmal, aranyban ragyogó koronák, az esendő test gyöngö börtét védő páncélok – ne legyen rajtuk úr az ártás. Minden képe egy történet, egy rege... Valami ősit és elementárisat sugall, messziről jövőt a jelenben. Színei nem a szeptemberi bágyadt búcsúzókéi, hanem a véré, a tűzzel viaskodó alkonyégé. A leveleket, indákat a dzsungel illata lengi körül, a virágokat India földje nevelte, és minden festett tekintetben sorsok kinja-gyötrelme feszül. Kivételes és rendhagyó művészet az övé. Kívül minden történelmen, idő és hely nélküli. Ez a művészet csak önmagához mérhető, ahogy minden nagy alkotóé. Nem tartozik iskolákhoz, irányzatokhoz, hiába is kutatnánk szellemi atyja után. Talán a vámos Rousseau? De Péli képein nyoma sincs a naiv bájnak. Dinamika feszül bennük, s minden ecsetvonása mívesen tudatos.

Péli népéből egy, akit a népe küldött. A kiválasztott, a próféta. Művész, mint Tonio Kröger. De ő nem vágyik a szökek és kék szeműek világába. Őrzi és vállalja hitét, eleit, sorsával sorsukat. Kivételes életút? Az is, biztosan. Nehezebb lett volna az indulás, ha édesanyja nem annyira kitartó az áldozatos széprevágyásban. Azonban bármerre kanyarodott volna az út, Péli itt állna, így és akkor is.

Másfél éves kora óta rajzol, fest. Először lisztes- és cukroszacskókra, egy ismerős festő, Cili bácsi ecsetjével, festékével. A háború utáni Józsefváros, az „áldott”, a Leonardo da Vinci utca, ahová a történelem gazdag múltú sorsokat szuszakolt, az aprócska, sűrűn lakott, de örökké nyitott ajtajú lakások – különleges,

meghatározó élményforrás volt számára. A családi könyvszekrény pedig neki való csodákat rejtett: Giotto, Mantegna és Piero della Francesca albumait. Akkor már tudta, festő lesz.

Jeles bizonyítvánnyal vették fel a képzőművészeti gimnáziumba. A középiskola négy éve már csupán a technikai tudás elmélyítését hozta, elsajátítását annak a fegyelemnek, amely nélkül elmélyült munka nincs. Még ezek alatt az évek alatt megjárja Hollandiát, ahol a festő Poppe de' Mauve javasolja, jelentkezzen a királyi képzőművészeti akadémiára. 1966-ban kapta kézhez az akadémia meghívólevelét, de három évig kell várakoznia, amíg kijuthat tanulni. Életéből öt év csoda. Munka, tanulás, kiállítások és megbízások. A nyarak kalandos utazásokkal teltek, Lappföldről Észak-Indiáig. Az így szerzett élmények még inkább megerősítették művészi törekvéseiben.

Léleken gazdagon érkezett meg, mert haza akart jönni. Nem honosították diplomáját és nem várta munkahely. Időbe került, míg a Művészeti Alap pecsétjét személyijébe ütötték. Legalább a rendőrség zaklatásától (mint kmk-s) megmenekült. Dolgozhatott.

Azt mondja, most is úgy fest, mint tizenéves korában. Úgy és azt. És hogy a versírás és a rajzolás szükségese segédeszközei, a maguk könnyedségével fontos hordalékai annak a folyamnak, amit számára a festészet jelent. „A festészet: házasság, a rajz: örök flört.” Szimbólumrendszerét, alakjait és színeit, egész képi világát érzik és megértik az övéi is.

Az elmúlt tizenöt évet mintegy harminc kiállítása jegyzi. A tiszadobi gyermekváros és a budapesti Dagály utcai könyvtár falát is az ő pannói díszítik. Péli Tamás másfajta küldetést is teljesít: szervezője olvasótáboroknak és kulturális közösségeknek.

Sinka István bibliográfia

A kötet rövid előszava szerint a költő születésének 90. évfordulójára készült ez az összeállítás. Bevallottan alkalmi bibliográfia tehát, amit az is mutat, hogy a gyűjtés csak a Békéscsabai Megyei Könyvtár állományában megtalálható forrásokra támaszkodott. Az összeállító azonban biztosítja a használat, hogy „A hiányok semmit nem vonnak le a költő iránt érzett tiszteletünkből”. A tartalmi teljességet tehát nem kérhetjük számon, ám az anyaggyűjtés lezárási időpontjának közlését elvárhattuk volna. Elemzésünk szerint az összeállító mind a monografikus, mind a periodikus kiadványok gyűjtését nagyjából 1987 áprilisában–májusában zárta le. Így sajnos épp a legfrissebb évfordulós irodalom maradt ki belőle. Tehát máris kívánatos lenne egy kiegészítés legalább 1987 végével bezárólag, és egy pótlás a megyei könyvtáron kívüli forrásokból, végső soron egy 2. átdolgozott, bővített kiadás. A költő életművének irodalomtörténeti, irodalomszociológiai és olvasmányértékét, a „fekete bojtár” személyét körülvevő legendát és „kultuszt” illetően szükségét látnánk egy tudományos és közművelődési igényeket egyaránt kielégítő bibliográfiának. (Jelen bibliográfia tartalmát és módszerét tekintve félúton van az ajánló és szakbibliográfia között.) További megjegyzéseinkkel e teljesebb, tudományos igényű és módszerű bibliográfia összeállításához kívánunk hozzájárulni.

A bibliográfia legterjedelmesebb első-második fejezete az író *verseinek* és *prózai írásainak* betűrendes analitikus feltárása. Egy-egy mű lelohelyét az eredeti források (sajtó, műveinek önálló kötetkiadásai és az antológiák) megjelenési időrendjében adja. Általában pontos könyvészeti adatokat közöl, kivétel a *Megzen-dül az erdő* című kötet, amelynél nem jelöli az oldalszámokat. A gyűjtés teljességének mértékét egyrészt a feldolgozott folyóiratok (és hír-

lapok!) félesége és teljessége, másrészt a feldolgozott antológiák száma mutatja. Az első forráscsoport százötvenkét címet ölel fel (bent külföldi magyar nyelvű lapok is), a másodikban húsz (Sinka önálló művei), plusz harminckét vegyes tartalmú (több szerzős) antológia található. A feldolgozott periodikumok száma imponáló, de nyilván nincsenek teljesen kiaknázva. (Nem beszélve most a teljességgel mellőzött, bár repertóriummal is bíró folyóiratokról.) A második forráscsoport vegyes antológiáinak száma jelentősen bővíthető lenne. Ennek igazolásául csak néhány kimaradt antológia címét adjuk meg – a magyar könyvészetek analitikus leírásainak alapján: Szavalókönyv (1942), Százhúros hegedű (1942), A munka himnusza (1942), Szép magyar versek (1944), Rendületlenül (1981), Az éjszaka csodái (1984). A versek után van egy Versfordítás fejezet is – egyetlen hiányosan leírt tétellel (Lenau: Három cigány). Arról viszont nem árulkodik a bibliográfia egy szóval sem, hogy *Sinkát* vajon fordították-e idegen nyelvekre? (Műfordítás-bibliográfiánk szerint igen: franciára, németre, olaszra, románra.) Az irodalomtörténeti kutatás számára e két fejezet lenne talán a legértékesebb, ha teljes lenne. Megállapítható volna belőle a művek megjelenési kronológiája, az első és utánközlések, a variánsok viszonya, a kötetben meg nem jelent művek száma és lelohelye stb. De a hétköznapi olvasói tájékozódásban és könyvtári tájékoztatásban is jó tudni, hogy egy keresett *Sinkavers* vagy -novella milyen kötetekben, folyóiratokban jelent meg. A megtalálhatósághoz azonban az összeállítónak be kellett volna tartania a betűrendezés szabályait is (például a határozott névelők figyelmen kívül hagyását, a szóhatár elvét).

A harmadik fejezet Sinka *önállóan megjelent köteteinek* (húsz mű és egy háromszerzős anto-

lógia) *adatait* tartalmazza időrendben, ismertetéseikkel együtt. A leírások általában kellő részletességűek (kivéve a 2. és további kiadásokat), de az írásjelek nem mindig megfelelőek. Az ismertetések szerzőinek névjelét nem oldja fel. Főlőslegesen viszont egyes ismertetések leírásában (ahol a recenzió címében megismétlődik a könyv címe!) az „ism.” rövidítés, mivel az egész műfajcsoportot – a mű leírása alatt – az „ismertetések” megjegyzés vezeti be. *Szobor* fejezetcím alatt 22. tételként itt található még Sinka Kenyérsező c. faragásának leírása is – Andrássy Kurta János *A magyar nép szobrászata* című művének egyik képtáblája alapján. (Még érdekesebb lett volna azt közölni, hol található ma ez a faragás.)

A negyedik fejezet a *Sinkáról és munkásságáról* szóló irodalmat közli, ugyancsak időrendben, Féja Géának a *Szabadság* 1932. május 1-jei számában megjelent cikkétől Kárász Józsefnek a *Békési Élet* 1987. 4. számában megjelent visszaemlékezéséig. A felsorolásba több vers és néhány válaszcikk is bekerült (az utóbbiak az eredetire való hivatkozás nélkül), a publikált munkák mellett Varga Rózsának egy kéziratot tanulmányára is hivatkozás található, lelőhelyközléssel. Egy mű több kiadását egy tételként írva le, összesen kétszáznegyven számozott tételt közöl. Zárójeles címkiegészítés több is elkelt és elfért volna az egyhasábosan szedett és jó feléig kitöltött oldalakon. Érdekes eljárás, hogy a címek után csak a kérdő- és felkiáltójelet teszi ki, a pontot nem – akárcsak az első és második fejezetben. A kisebb formai hibáktól eltekintve tartalmilag talán ez a legér-

tékesebb, legtöbb újat adó fejezete a könyvészetnek.

Az írásos anyaghoz értékes kiegészítésként az ötödik fejezet a *Sinka István ábrázolások* (fényképek, grafikák – köztük két festmény is –, kisplasztikák) adatait tartalmazza szerzői (alkotói) betűrendben, azon belül időrendben. Nemcsak a publikáltakat, hanem az egyedi, nem sokszorozott alkotásokat is leírja, amelyek köz- vagy magánygyűjteményekben vannak. A „bibliográfiai leírásban” kissé szokatlan módon az egyenlőségjel után lelőhelyadatként a tulajdonos nevét vagy az alkotás tényleges lelőhelyét közli. (Például: „Szabó Iván bronzplakettje: Sinka István = A művész tulajdonában.”) E műveket célszerűbb lett volna az ikonográfiai és plasztikai dokumentumok sajátos leírási szabályai szerint regisztrálni. E műalkotások illusztrációiból jó lett volna többet elhelyezni a kiadványban, különösen az eddig még nem publikáltak közül.

A bibliográfiát a feldolgozott antológiák és folyóiratok jegyzéke, valamint pontos *névmutató* egészíti ki.

A Békéscsabai Megyei Könyvtár háziyomdájában készült, gondosan tipografizált, de nem elég gazdaságosan tördelt kiadvány mindössze 400 példányban jelent meg. Kiegészítését vagy még inkább átdolgozott és bővített kiadását bizonyára szívesen látnák nemcsak az irodalmárok és a könyvtárosok, de a Sinka műveit szerető és gyűjtő olvasók is. Az összeállító Balogh Ferencnek megvan ehhez a munkához a felkészültsége, ideje és lelkesedése is. (*Békéscsaba, 1987 [1988]. 130 l.*)

Kertész Gyula

Osztrák-magyar folyóiratok bibliográfiája 1740–1809

Új, összefoglaló mű könnyíti meg a 18–19. század kutatóinak munkáját a bécsi Böhlau Kiadó jóvoltából. A német és magyar nyelvű, Bécsben, Pozsonyban, illetve Pest-Budán megjelent folyóiratok bibliográfiáját készítette el A. és W. Seidler. A szerzőpár – hungariztikai és germanisztikai tanulmányok után – osztrák-magyar irodalmi kapcsolatok és kölcsönhatások feltárásával foglalkozik. Munkájuk

egyik eredménye a most megjelent, csaknem háromszáz lap terjedelmű kötet. A jól áttekinthető bibliográfia a *Mária Terézia* trónralépésének éve (1740) és 1809 között megjelent folyóiratokat veszi lajstromba.

A munka három részre tagolódik. A bevezetőt követő első, és legnagyobb terjedelmű rész rövidebb-hosszabb ismertetői a vizsgált időszak lapjainak karakterét és tartalmát mutatják

be, feltüntetve a szerkesztőt, a kiadót, azt, hogy mennyi időt ért meg a lap, milyen gyorsan jelent meg, s arról is tájékoztatást kapunk, hogy a legnagyobb osztrák, magyar, cseh, kelet- és nyugatnémet könyvtárak közül melyik őrzi példányait. A második rész a korabeli forrásokban említett, de ma már fel nem lelhető (esetleg lappangó?) folyóiratokról közöl adatokat. A harmadik rész, az eddigiekkel ellentétben nem betűrendben, hanem a kiadás helye és ideje szerint összesíti a fennmaradt és a csak cím szerint ismert folyóiratokat egyaránt.

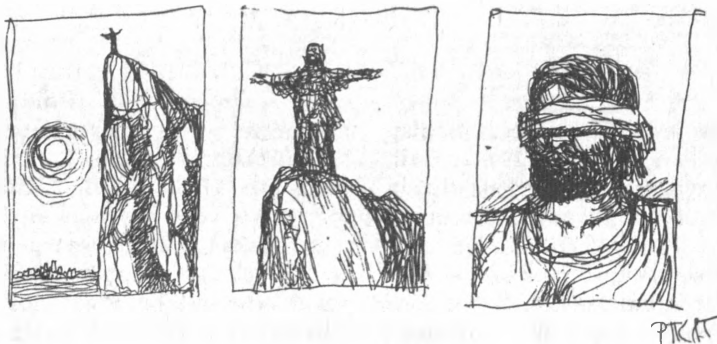
A függelékben táblázatok, illetve grafikonok segítségével hasonlíthatjuk össze a könyvben szereplő sajtóorgánumok élettartamát, elterjedését s az évenkénti új alapítások számát a vizsgált városokban. A kötetet a korabeli források és a szekunderirodalmat felsoroló irodalomjegyzék és névmutató egészíti ki. Az anyag válogatásakor tipológiai, időbeli és nyelvi szempontok alapján döntöttek a szerzők. Tipológiaiailag a művészeti, tudományos, erkölcsi, pedagógiai vagy vallási témákat oktató, illetve bíráló rendeltetéssel vagy tanulságos történet formájában közlő, időszakosan megjelenő folyóiratok adatait gyűjtötték a bibliográfiába. Nem szerepelnek benne az akkor aktuális politikai eseményekről tudósító újságok. Mivel Magyarországon a felvilágosodás korában gyakran felvették a periodikus nyomtatványok a hagyományos értelemben vett „hírlap” funkcióját is, a magyar anyagba olyan folyóiratok adatai is bekerültek, melyek ugyan nem felelnek meg egyértelműen a fenti kritériumoknak, de fő jellemzőik alapján ezen adattárba sorolhatók.

Az időhatárokat a következők szerint állapították meg: Ausztriában 1740 előtt alig volt említésre méltó folyóirat-alapítás, eltekintve az 1727-es bécsi *Das merckwürdige Wienn* és a

Nachrichten von lauter alten und raren Büchern című kezdeményektől. *Mária Terézia* trónralépésével kezdődik egy új korszak, melyet kulturális és politikai nyitottság jellemez, s így befogadva a felvilágosodás eszmei áramlatát, a folyóiratoknak mint az új gondolatok terjesztőinek útját is egyengette. Ezek a hatások Magyarországon csak később váltak igazi mozgatóerővé. Míg Ausztriában a császárnő uralkodásának utolsó éveiben volt tapasztalható a folyóiratok megjelenítésének nagyívű felfutása – 1774-ben például harmincegy Bécsben kiadott lapról tudunk –, addig nálunk az 1780-as évek közepétől jelentek meg a magyar és német nyelvű sajtótermékek. Az 1809-es esztendő mint a vizsgálódás felső határát két okból határozták meg a kutatók. Bécs francia megszállása hatást gyakorolt a szellemi életre is; az utolsó osztrák moralista hetilap a *Sonntagsblatt* megszűnése egyben ennek a felvilágosodáskori folyóirattípusnak is végét jelenti.

Az osztrák-magyar történelem néhány száz éven keresztül – akár jó volt ez számunkra, akár rossz – közös volt. A szerzők – mindketten e közös kultúra kutatásának elkötelezettjei – hosszú időt töltöttek könyvtárakban, hogy minél többet felderítsenek a két nemzet helyenként egészen összefonódó irodalomtörténetéből. Tudásukat már eddig is számos cikkben és előadásban adták tovább. Jelen kötetük beszerzését feltétlenül ajánlhatjuk minden ez irányú érdeklődésű intézménynek. (*Andrea Seidler – Wolfram Seidler: Das Zeitschriftenwesen im Donauraum zwischen 1740 und 1809. Kommentierte Bibliographie der deutsch- und ungarischsprachigen Zeitschriften in Wien, Pressburg und Pest-Buda. Wien-Köln-Graz, 1988, Böhlau Verlag. 294 l. 590 Schilling vagy 84 DM.*)

K. Pastinszky Krisztina

A **Fejér Megyei Könyvtáros** tavalyi első számának élén a mezőszentgyörgyi emlékünnepek előadásai állnak: *Adovics Istvánné, Pozsgay Imréc, Fekete Gyuláé, Drucker Tiboré, Gereben Ferencé és Szente Ferencé*. Részint olyanok, amelyek közül néhányat a *Könyvtáros* is közölte 1989/8-as számában, de mint a névsor is mutatja, a Fejér megyeiek leköröztek minket. Olyan kiemelkedő fontosságú írások, mint Szentéé, Gerebené csak itt olvashatók. (Annak idején jeleztük, hogy mi is a Fejér megyeiek jóvoltából jutottunk hozzá Pozsgay és társai műveikhez.) Tehát a jelzett *Könyvtáros* szám ismerőinek is azt javallnánk, hogy – amennyiben persze érdekli őket e nagyfontosságú, könyvtártörténeti jelentőségű esemény – ne mulasszák kézbevenni a *Fejér Megyei Könyvtáros*nak ezt a számát. (A jövő könyvtártörténetészeinek érdekes feladványa lesz majd a szövegek egyeztetése is – ki mit, hogyan szerkesztett, stilizált át – természetesen a szerzők egyetértésével-hozzájárulásával.) Akit azonban az előadások, az ünnepi beszédek kevésbé vonzanak, azoknak is érdemes elolvasniuk *Szente Ferenc* tömörsége ellenére is nagy horderejű problémákat végtelen szellemességgel görgető írását-előadását.

A lapnak ez a száma egyébként is gazdag kiemelkedő érdekességű cikkeiben. Mindjárt Mezőszentgyörgy után következik *Zsoldos Lajos* remek írása a könyvtárnak az elitéltekre gyakorolt nevelőhatásáról. Börtönkönyvtári témával a szaksajtó ritkán foglalkozik, sajnos, úgy kezeli a témát, mint periferikusát, túlon túl speciálisat, pedig – *Zsoldos Lajos* írásából is ez derül ki – az elitéltek reakciói, „válaszai” tengeri tanulsággal szolgálnak a „normális” olvasókkal foglalkozók számára is. Mintegy háttérhelyzetben, élesben tanulmányozhatók esetükben olyan folyamatok, amelyek ilyen tisztaságban egyebütt nemigen figyelhetők meg. Bizonyos szempontból kísérleti terepként is

használhatnánk mi, könyvtárosok a börtönöket, mindenesetre érdemes lenne rájuk – persze könyvtári szempontból – jobban odafigyelni. Nem véletlen hát, hogy a *Fejér Megyei Könyvtáros* szerkesztői is közvetlenül e cikk után hozzák, „Nekünk csak az adatik meg, hogy az olvasó visszatér” címmel, *Horváth Rózsának*, a *Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár olvasószolgálatosának* nagyszerű nyilatkozatát. Nagyon érdekes a lap történeti eseményeket tárgyaló része is: *Murányi Lajos* (kiválóan rimelve az előzményekre) a reformkori Fejér megye olvasáskultúrájáról értekezik, a másfél százada alakult székesfehérvári kaszinókról ír. Nagyívű tanulmányának második része már a *Fejér Megyei Könyvtáros* tavalyi második számában jelent meg, ezúttal azonban nem olyan elegáns, magasröptű és kiemelkedő jelentőségű szövegkörnyezetben. Mert a második szám némileg „esik” az elsőhöz képest, bár érthető okokból. Egy hálózati híradónak végül is nem elég csupán (?) mindenkit érdeklő, magvas tanulmányokat hoznia, gondolnia kell magára a hálózatra is, a belső információkra. A második szám inkább ilyen jellegű írások tárháza (A video és hangoskönyvek használatának tapasztalatai a *Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárban* – *Kisteleki Gyözöné* tollából, mikrofelmérés tanárolvasókról egy szakközép- és szakmunkásképző iskola könyvtárában – *Soós Sándornétól*, könyvtárvatás Tordason, agárdi építkezés, gyermekkönyvhét stb.). Mondanunk sem kell, természetesen, hogy az ilyen belső információk, a hálózat ügyes-bajos dolgai is sok-sok tanulsággal járhatnak mások számára is. Elsősorban épp *Kisteleki Gyözöné* és *Soós Sándorné* írásait ajánlanánk könyvtárosok szélesebb körének.

A Hálózatok. A Zala Megyei Művelődési Otthonok és Könyvtárak Tájékoztatója

ez idáig még csak a tavalyi első számmal rukolt elő. Elmaradhatatlanul a megyei tanácsi hálózat és a művelődési otthonok beszámolóival, statisztikáival indít.

Nagyobb írás, *Tóth Oszkár*é próbálja meg e két szigorú beszámoló adatait, megállapításait „oldani”, nagyobb összképben elhelyezni, egyúttal le is szűkíteni a megye legfiatalabb városára, Letenyére. A lap hagyományai és kettős „kötődése” magyarázzák, hogy viszonylag sok a művelődési házas-otthonos írás a számban, pávakörökről, amatőr néptáncmozgalmról, szakkörökről, színjátszókról és bábo-sokról olvashatunk viszonylag sokat a *Hálóza-tok* hasábjain. Eszünkbe sem jut nehezményezni ezt, más arányokat követelni a laptól, azt azonban mindenképp jobbnak találánk, ha a két intézményhálózat, intézménytípus bizonyos témakörökben egymásra találna, egymásra építene, legalább egy-egy cikk, beszámoló erejéig. Ha tehát mindkét fél a másikra is tekintettel fogalmazna meg mondanóit, utalna azokra a momentumokra, amelyek nemcsak és kizárólag az ő területét érintik, ahol „áthallás” van, netán némi együttműködés. Ennek jelei persze tapasztalhatók itt-ott, hadd emeljem ki szubjektív okokból (éppen ott nyaraltam tavaly) *Novák Ferenc* írását Zalakaros közművelődéséről, amelyben derék helyet kapott a könyvtár, illetve kaptak a könyvtárak is, az ő példája azonban még nem általános.

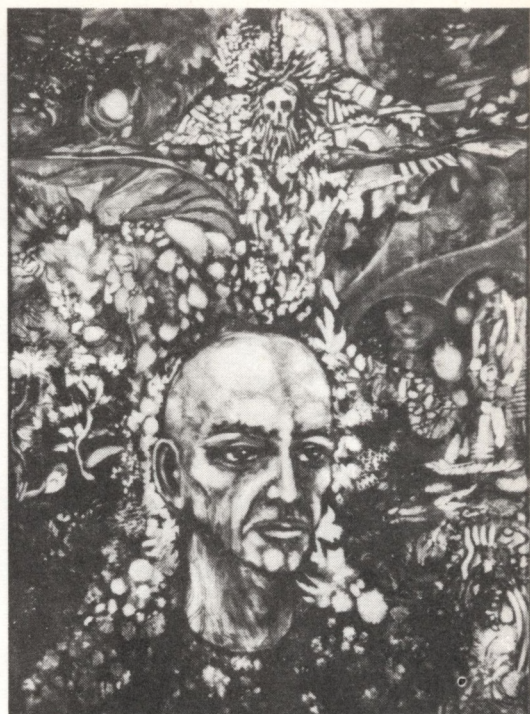
Nemcsak előnyére változott meg a Tudományos és Műszaki Tájékoztató. Eszünk túl a nehezen, mondjuk ki mi nem tesszik: az ára. Az idei első szám már 140 forintot kóstál. Persze érthető, nem is kell sorolni az okokat, amelyek ezt az emelést szükségessé tették. A *Könyvtáros* is emelni kíván, emelni lesz kénytelen, a tény azért mégiscsak fájdalmas. Sokáig éltünk abban a boldog illúzióban, hogy a mi lapunk, valamint a *Könyvtári Figyelő* és a *TMT* alkotja azt a szentháromságot, ami nélkül igazi könyvtáros nemigen képzelhető el. Ezentúl el kell képzelnünk azokat a könyvtárosokat, akikhez majd nem jut el a *TMT*. A műszakiak, informatikával fertőzöttek persze ezután is jártni fogják, félő azonban, hogy sok más típusú könyvtár rendelőjegyzékéből kimarad majd. Ami azért is nagy kár, mert a *TMT*-re bíztuk, mintegy hallgatólagosan, közös megegyezéssel, hogy a rendkívül fontos, immár minden „gyalogkönyvtáros” számára is nélkülözhetetlen informatikai, számítógépes

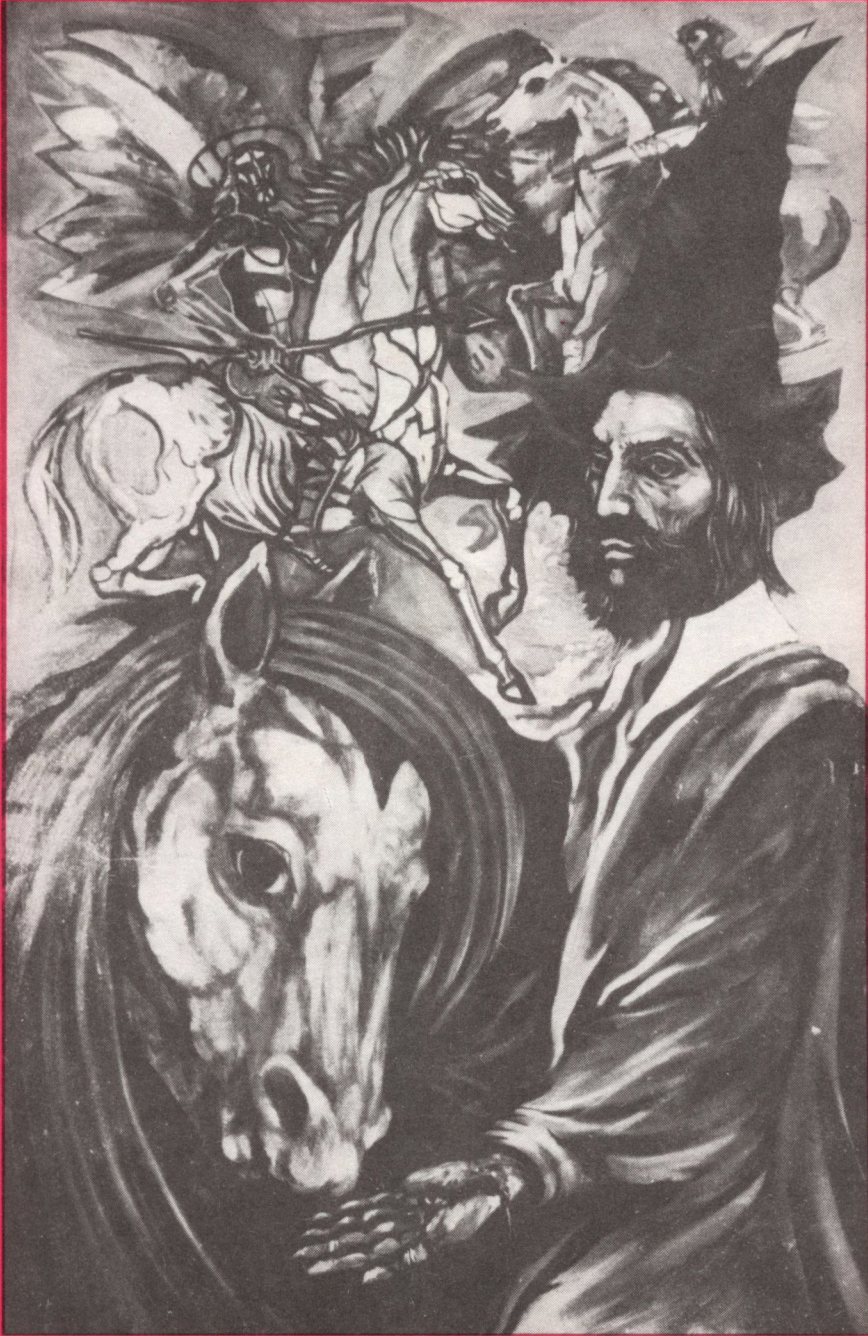
stb. ismeretanyagot sugározza, terítse. Nem is igazán tudjuk, mit remélünk: azt-e, hogy a 140 forint jelentéktelen összeggé változik a könyvtárak költségvetésében? Azt-e, hogy a *TMT* kedvéért más lapokról, folyóiratokról, netán könyvekről fognak lemondani a szakmát szenvedélyesen szeretők? Azt-e, hogy... Variációink még lennének, ám mindegyik változatának vannak hátulütői, ellenjavallatai is. Marad a remény, úgy általában. Azért csak eljut majd a *TMT* mindenkihez, állt illet. Ezeknek egyébként kiváló eligazító állt mostantól minden szám élén rendelkezésükre. *Szántó Péter*, talán a *Könyvtáros* főszerkesztőjének *Így állt össze...* „vezércikkei” példájára az idei első számot szellemes, informatív előszóval látta el, remélhetőleg a folytatás igényével és tervével.

A szám élén egyébként egy olyan tanulmány olvasható, amely különösen fájdmasszá teszi a gondolatot, hogy a 140 forint miatt talán sok helyre nem jut el a *TMT*. *Futala Tibor* és *Varga Péter* arról írnak benne, hogy mik, milyenek a könyvvállomány iránti olvasói igények, melyek a kölcsönzés és a helybenolvasás jellemzői. Persze „saját” könyvtárakról szólnak, de úgy, hogy más is érthet belőle. Megint egy kötelező olvasmány mindenki számára. Nem kevésbé (illetve alig-alig kevésbé) érdekes és instruktív *Zsindely Sándor* és *Schubert András* cikke, a *Folyóiratok demográfiaja*. Legszívesebben el sem árulnánk miről szól, remélve, hogy már a cím miatt is mindenki elolvassa, a már sokat emlegetett 140 forint miatt azonban mégiscsak eláruljuk, hogy a „folyóirat-populációk” demográfiai fogalmakkal való jellemzését és leírását kísérlük meg benne a szerzők, szokatlanul sok és plauzibilis eredményt produkálva. Ritka gazdag és sokszínű a *Beszámolók – Szemlék – Referátumok* rovat is. Csak inycsiklandásként említjük meg *H. Van Der Zee* írásának tömörítvényét, amely a közművelődési könyvtár mint a szabad tanulás központja címet viseli, vagy *P. E. N. Greene*-ét, aki a folyóiratok árváltozásairól értekezik (öt *Trébits Gyuláné*, az előzőt *Bobokné Belányi Beáta* tette mindannyiunk számára fogyaszthatóvá). Nem másoknak, csak saját magunknak ajánljuk *R. D. Johnson* tanulmányának referátumát (*Papp István* készítette), amelynek címe: Irányzatok a könyvtári szakfolyóiratok szerkesztésében. Olvasóink figyelmét csak azért hívjuk fel rá, hogy – ami egyébként elképzelhetetlen – ha lapunkat bírálni, kritizálni vágnának, szempontokat, érveket, elveket kaphassanak e ténylekedésükhöz.

PÉLI TAMÁS műveiből
(Cikkünket lásd a 243. oldalon)

Ára: 13,— Ft
HU ISSN 0450-7886